

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

δελτίο 4
συνδέσμου
ελληνίδων
επιστημόνων

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1979

RAS

140

ΧΡΟΝΙΑ

1839-1979

ΑΔΡΙΑΤΙΚΗ
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Δελτίο Συνδέσμου Ελληνίδων Επιστημόνων

ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1979 - ΤΕΥΧΟΣ 4 - Δρχ. 40
ΒΟΥΛΗΣ 44α - ΑΘΗΝΑ 118 - Τηλ. 32.34.268

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΒΟΥΛΗΣ 44α

Πιστεύοντας πως η επικοινωνία μέσω του Δελτίου θα πρέπει να γίνει στενότερη και τακτικότερη, καλούμε όλες εσάς να δώσετε ενεργά τη βοήθειά σας απευθείας στη σύνταξη, είτε με συνεργασίες σας, είτε με υποδείξεις σας για το περιεχόμενο. Θα δημοσιεύουμε επίσης κάθε ενδιαφέρουσα επιστολή σας.

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συντάσσεται από Επιτροπή
Υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο:
Αμαλία Φλέμγκ, Πρίεδρος Σ.Ε.Ε.
Κανάρη 23, Αθήνα.

Τυπογραφική εργασία από την ε-
πιχείρηση (Φωτοσύνθεση) του Α.
Πρόβου, Μπότση 4, Αθήνα, τηλ.
3627885.

- Το μονοτονικό είναι ένα θήμα....2.
- — ΕΤΟΣ ΠΑΙΔΙΟΥ
Κύριο άρθρο....3. — Η ψυχοσωματική υγεία του Ελληνόπουλου με αριθμούς....5
— Λίγες σκέψεις για ένα παιδικό ποιητικό κείμενο....7. — Μιά πρωτοβουλία για
το παιδί απ' τη θεατρική ομάδα «Πάροδο»....9. — Δυό ποιήματα για το παιδί....10
- — ΟΜΙΛΙΕΣ
Η Ελληνίδα και η αντιμετώπισή της από την Πολιτεία της κ. Παπαρρήγα-
Κωσταθάρα....12. — Η γυναίκα στην ποίηση του Γιάννη Ρίτσου, της Ρούλας Κα-
κλαμανάκη....16. — Ενεργειακό πρόβλημα και πυρηνική ενέργεια του Δ.Π. Κρέ-
μου....20. — ΑΛ. ΠΟΥΣΚΙΝ, της Μίλιας Αγγελίδου....23.
- — ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ....31.
- — ΣΥΝΕΔΡΙΑ....32.
- — ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΑΦΟΠΛΙΣΜΟΣ....35.
- — ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ
Τα θιβλία απ' τη σκοπιά μας....36.
- — ΤΥΠΟΣ....39.
- — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ....51.

1979: Τò Έτος τού Παιδιού

Αυτή τη χρονιά, τó 1979, που έχει χαρακτηριστεί «έτος τού παιδιού», η προσοχή μας είναι στραμμένη στα παιδιά, στα παιδιά μας σε όλον τον κόσμο. Την περίοδο αυτή επισημαίνονται ασφαλώς, όσο ποτέ άλλοτε, τα χιλιοδιαπιστωμένα και δύσκολα προβλήματα που ιδιαίτερα στη χώρα μας έχουν μεγάλη οξύτητα.

Όμως το παιδί, ο μικρός αυτός άνθρωπος, πρέπει να αντιμετωπισθεί και να ερευνηθεί απο πολλές και ποικίλες πλευρές και η υπόσταση και τα προβλήματα του να διερευνηθούν και να μελετηθούν μέσα στις κοινωνικές συνθήκες του σήμερα, για να προετοιμαστεί για το αύριο.

Η μέριμνα για το μέλλον των παιδιών μας είναι μέριμνα για το μέλλον της κοινωνίας και της ανθρωπότητας. Καί ο αγώνας για το παιδί δεν αφορά μόνο αυτό το ίδιο, τούτη την ώρα που είναι παιδί· αλλά την δομή, το στήσιμο και το προχώρημα της κοινωνίας.

Πρέπει όμως πρώτα απο όλα, εμείς να πιστέψουμε και να καταλάβουμε καλά, πως το παιδί είναι ένας πλήρης ενεργητικός και ολοκληρωμένος και όχι ένας παθητικός παράγοντας στη κρίση και στην εξουσία μας.

Πριν απο είκοσι χρόνια ψηφίστηκε απο την Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού, ένα πολύ ανθρώπινο σημαντικό κείμενο που στην Ελλάδα η μελέτη, η ερμηνεία και η εφαρμογή του έχει ιδιαίτερη σημασία και πρέπει να συνειδητοποιηθεί η αξία του, μιά και τα προβλήματα είναι τεράστια σε όλους τους τομείς που αφορούν το παιδί. Η Διακήρυξη τού Ο.Η.Ε. καταπιάνεται με όλα γενικά και τα επί μέρους θέματα γύρω απο την υπόσταση, την προσωπικότητα και την ελεύθερη παρουσία του παιδιού μέσα σε ένα κόσμο ειρηνικό, ελεύθερο και αληθινό.

Το παιδί απο την ώρα που γεννιέται έχει πλήρη τα δικαιώματά του σαν άνθρωπος και πρέπει να αντιμετωπίζεται ισότιμα. Είναι ένας ανεξάρτητος αυτοδύναμος και ελεύθερος οργανισμός που ασφαλώς χρειάζεται την συμπαράσταση μας στην φυσική αδυναμία της τρυφερής ηλικίας του, όχι όμως την επιβολή της δικής μας φυσιολογίας και των δικών μας επιθυμιών και αναγκών. Οι επιδιώξεις και οι ενέργειες των μεγάλων, η πρόνοια και η φροντίδα τους για το παιδί προϋποθέτουν βαθειές και αποφασιστικές αλλαγές, όχι μόνο στα πλαίσια τής αγωγής και της σωματικής ανάπτυξης του, αλλά και στην κοινωνική αντίληψη πάνω στις πραγματικές ανάγκες και τα ουσιαστικά υπαρξιακά αιτήματα τού *ανθρώπου*, που είναι τώρα *παιδί*. Μόνο έτσι το παιδί θα μπορέσει σωστά και αντικειμενικά να νοιώσει τι συμβαίνει γύρω του και τι μπορεί να προσφέρει το ίδιο, τώρα και αργότερα, για να ζήσει κι αυτό και οι συνάνθρωποι του μιά καλύτερη ζωή μέσα σε ένα καλύτερο κόσμο. Κι αυτό θα γίνει αν το παιδί βοηθηθεί εποικοδομητικά ώστε να αντιληφθεί σωστά τα ερεθίσματα που δέχεται απο τον γύρω κόσμο, να τα επεξεργαστεί και να τα αφομοιώσει με τις δικές του δυνάμεις για την ολοκλήρωσή του και τη συμμετοχή του στο σύνολο. Επομένως η θέση των υπεύθυνων για την αγωγή και την παιδεία, μέσω τής εκπαίδευσης και της κοινωνικής διαπαιδαγώγησης, πρέπει να βασίζεται στις αρχές τής ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Για την μόρφωση των παιδιών που φυσικά, αποσκοπεί στο να γίνουν πραγματικά σωστοί και ευτυχημένοι άνθρωποι, δεν αρκούν μόνο τα «καλά σχολεία» τα ωραία κτίρια, το ελεγμένο σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα και γενικότερα η πλούσια παροχή γνώσεων. Χρειάζεται κλίμα αγάπης και κατανόησης στις σχέσεις των παιδιών με τους μεγάλους, γονείς δασκάλους, κοινωνικό περίγυρο, για να πραγματωθεί η μόρφωση τους με ευθύνη και πληρότητα.

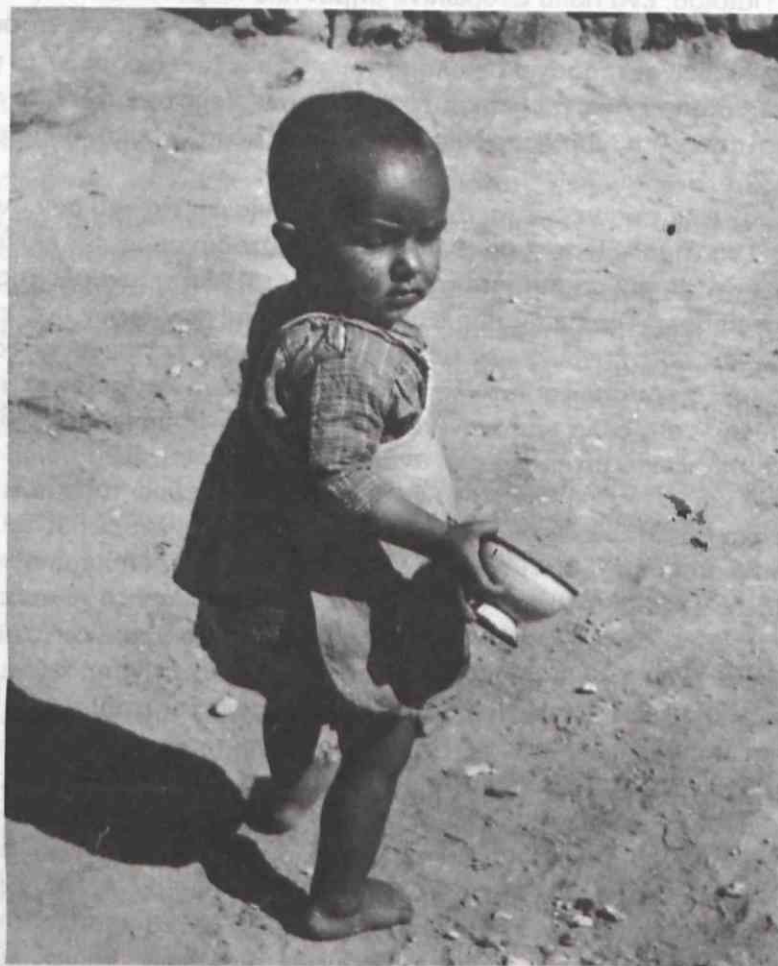
Τα παιδιά σήμερα, ευαίσθητοι δέκτες όλων των πολιτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών καταστάσεων και αλλαγών που συμβαίνουν γύρω τους, είναι πιο ώριμα, πιο κατατοπισμένα αλλά

και πιο καταπιεσμένα απο τα παιδιά παλιότερων γενιών και γι αυτό χρειάζονται ανάλογη αντιμετώπιση. Η έμφυτη δεκτικότητα του παιδιού θα πρέπει να στραφεί όχι μόνο στις πνευματικές του διαδικασίες, αλλά και στην καλλιέργεια της ευαισθησίας, της δημιουργικότητας και της φαντασίας του για να μπορέσει να ολοκληρώσει μιά άρτια συναισθηματικά και πνευματικά προσωπικότητα. Το καθήκον για την περιφρούρηση αυτής της ψυχικής υγείας και της συναισθηματικής ισορροπίας του παιδιού ανήκει στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και όχι μόνο στην οικογένεια, το σχολείο και το στενό του περιβάλλον. Το πέταγμα και η ανάπτυξη του θα ξεκινήσουν απο αυτή για να αγγίξουν μιά πληρέστερη ανθρώπινη ολοκλήρωση. Οι θεσμοί και η ηθική αυτής της κοινωνίας είναι ανάγκη να αλλάξουν και να παρθούν μέτρα που θα διασφαλίζουν τις προϋποθέσεις που θα οπλίσουν τον αυριανό άνθρωπο με τέτοια εφόδια ώστε να μπορεί να επέμβει και να επιφέρει μεγάλες και ριζικές αλλαγές σε όλους τους τομείς της ζωής.

Τότε μόνο η διακήρυξη του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα του Παιδιού θα αποκτήσει το σωστό νόημά της όταν η νοοτροπία και η αντίληψη μας για οτι αφορά το παιδί αλλάξουν ουσιαστικά.

Γι αυτό πρέπει το «ετος του παιδιού» να είναι μιά περίοδος προβληματισμού και περισυλλογής πάνω στο παιδί, που όπως διακηρύσσουμε πρέπει να του δώσουμε πολλά, για να δημιουργήσει περισσότερα και να γίνει σωστός, σοβαρός και αληθινός άνθρωπος που η διαμόρφωση του θα στηρίζεται στα 10 άρθρα της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του, σε ενα-ενα χωριστά και σε όλα μαζί, που δεμένα στο σύνολο τους θα δημιουργήσουν τον «νέο άνθρωπο».

Α. Π.

Η Ψυχοσωματική Υγεία του Έλληνόπουλου με αριθμούς....

Το 1979 έχει αφιερωθεί από τα Ενωμένα Έθνη στα παιδιά όλου του κόσμου, σε μιά προσπάθεια να στραφεί η προσοχή των Κυβερνήσεων των χωρών στα προβλήματα της διατροφής, της υγείας, της μόρφωσης, της ζωής των παιδιών.

Μ' αυτή την ευκαιρία ας δούμε μερικά στοιχεία που αφορούν τα παιδιά της χώρας μας κι ας δγάσουμε χρήσιμα συμπεράσματα....

— Στην Ελλάδα τα παιδιά μέχρι 14 χρόνων είναι περίπου 2 εκατομμύρια. Περισσότερα από τα μισά ζουν στις αγροτικές περιοχές.

— Η χώρα μας έχει ποσοστό βρεφικής θνησιμότητας απ' τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη (25 - 26%).

— Σ όλη την Ελλάδα υπάρχουν μόνο 1790 παιδιατρικά κρεββάτια κι απ' αυτά πάνω απ' τα μισά βρίσκονται στις μεγάλες πόλεις: Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Πάτρα.

— Την ίδια ώρα που η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας τονίζει πως οι συνθήκες διαβίωσης στη διάρκεια της εγκυμοσύνης επιδρούν στην υγεία του παιδιού που θα γεννηθεί, στην πατρίδα μας η μητρότητα όχι μόνο δεν προστατεύεται και δεν αναγνωρίζεται σαν κοινωνικό λειτουργήμα αλλά σε πολλούς κλάδους εργαζομένων γυναικών διώκεται. Η Διεθνής σύμβαση 103 για την προστασία της μητρότητας δεν έχει υπογραφεί απ' τη χώρα μας ακόμα...

— Οι βρεφονηπιακοί σταθμοί που υπάρχουν καλύπτουν μόλις το 20-25% των αναγκών και μόνο το 35% των ελληνόπουλων φοιτούν σε νηπιαγωγεία που στο σημαντικό τους ποσοστό είναι στα χέρια της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

— Λείπουν 15.000 αίθουσες διδασκαλίας και 10.000 εκπαιδευτικοί.

— 60.000 ανήλικα παιδιά δουλεύουν για να ζήσουν.

— Η μόλυνση του περιβάλλοντος έχει ιδιαίτερα δυσμενή επίδραση στην υγεία των παιδιών. Έτσι στην επικίνδυνη μολυσμένη περιοχή της Ελευσίνας γεννιούνται παιδιά-τέρατα.

— Τα ναρκωτικά μπήκαν στα σχολεία. Το 60% των ναρκομανών είναι ηλικίας κάτω των 21 χρόνων και κάθε μέρα 2-5 νέοι γίνονται ναρκομανείς.

— Μέσα στο 1978 η Ελληνική Τηλεόραση έδειξε 15.000 πράξεις βίας.

— Κάθε εβδομάδα κυκλοφορούν 30 περιοδικά για παιδιά. Από αυτά τα 18 είναι βίας και πολέμου.

— Όσο για τα παιδιά με ειδικά προβλήματα (ψυχοκινητική καθυστέρηση) ούτε στοιχειώδεις συνθήκες διαβίωσης για ανθρώπινα πλάσματα δεν τους εξασφαλίζουν τα ελάχιστα ιδρύματα (άσυλα μάλλον) που υπάρχουν.

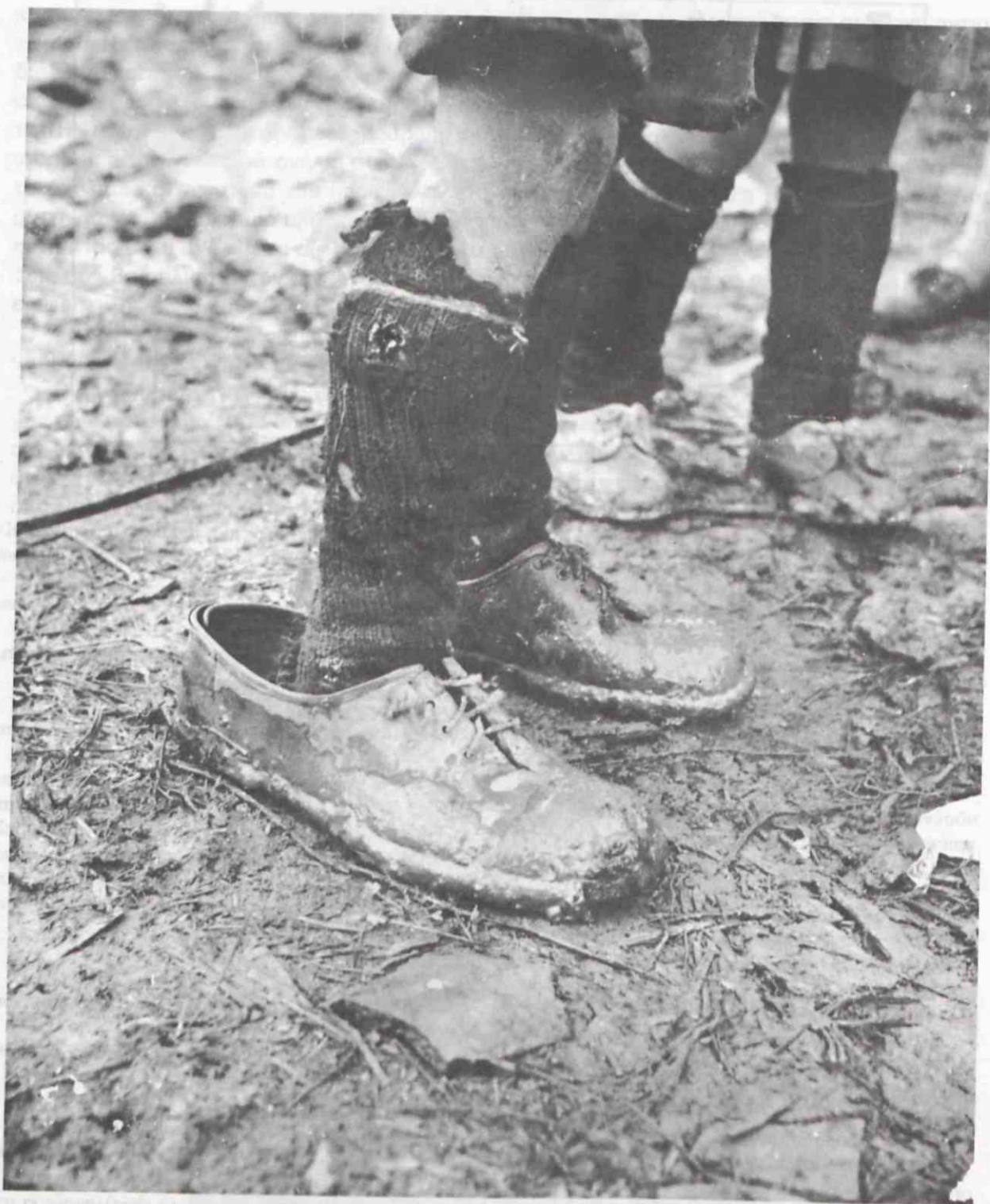
Κι όμως η Ελλάδα είναι από τις πρώτες χώρες στην Ευρώπη στη διάθεση κονδυλίων για εξοπλισμούς κι από τις τελευταίες για κοινωνικές δαπάνες.

Μπορούμε σ' αυτά τα στοιχεία να μείνουμε αδιάφοροι;

Αυτή η χρονιά που περνάμε δάξει όλους εμάς τους γονείς, γιατρούς, εκπαιδευτικούς, εργαζόμενους κι όλους τους πολίτες μπροστά στις ευθύνες μας: να κινηθούμε όλοι μαζί και ν' απαιτήσουμε μέτρα και λύσεις απ' την Πολιτεία για το δικαίωμα των παιδιών στην Υγεία, στη Μόρφωση, στην Ειρήνη, στη Ζωή.

Ζωή Κερασιώτη - Καρακατσάνη

Παιδίατρος, Β Αντιπρόεδρος Σ.Ε.Ε.

Ο Σύνδεσμος Ελληνίδων Επιστημόνων συμμετέχοντας στον εορτασμό του «έτους του παιδιού» προγραμματίζει έκθεση παιδικού σχεδίου στα γραφεία του, το Δεκέμβρη 1979. Επίσης αναγγέλλει τη σύγκληση διεθνούς συνέδριου με θέμα «το κακοποιημένο παιδί» μέσα στο 1980.

Λίγες σκέψεις για ένα παιδικό ποιητικό κείμενο.

Πριν αρχίσω να εκφράσω ετούτες τις λίγες σκέψεις μου, θα ήθελα να διευκρινήσω πως το κείμενο δεν έχει καμιά πρόθεση διδαχής.

Ξεκινάει από μια πικρή διαπίστωση ότι στον τόπο αυτό όπου αιώνας τώρα η ποίηση κυλάει σαν μια ζωντανή κληρονομιά επηρεάζοντας και διαμορφώνοντας οικουμενικές συνειδήσεις, υπάρχει μια μεγάλη, θα προτιμούσα να έλεγα, προχειρότητα και όχι εκμετάλλευση, που αφορά την ποίηση και το παιδί. Ίσως γιατί οι περισσότεροι μπερδεύουν την σαφήνεια και την απλότητα που χρειάζεται το παιδικό κείμενο, με την απλοϊκότητα.

Παίρνοντας να γράψει κανείς για παιδιά θαρρώ πως πρέπει τουλάχιστον να έχει κατά νου δυο πράγματα.

Πρώτα πως απευθύνεται σε άτομα δυναμικά ισότιμα μ' αυτόν δηλαδή που έχουν μυαλό και κρίση, μα που περιορίζονται λόγω της νεαρής ηλικίας τους από φραστικά και νοηματικά φράγματα. Κι αυτό απαιτεί τη διαφάνεια μιάς στρωτής γλώσσας.

Δεύτερο να προαισθανθή από νωρίς, την αυτοδυναμία της παιδικής φαντασίας, που όσο προχωράει η ηλικία ελέγχει το κάθε τι.

Έχοντας λοιπόν σαν μέτρο αυτά τα δυο στοιχεία που τελικά είναι και οι ιδιαιτερότητες του νεαρού αναγνώστη, ο συγγραφέας πρέπει να σταθμίσει και να κρίνει καλά αν μπορεί να μεταμορφώσει το άσπρο του χαρτιού, σε παλλόμενη συνομιλία. Και δεν θα ήταν υπερβολή, μπροστά σ' αυτή την ασύστολη εκμετάλλευση που γίνεται στο όνομα της προστασίας του παιδιού, αν έλεγα πως ο συγγραφέας, πριν γράψει, καλά θα έκανε να μπει στον Ιορδάνη της αυτοκριτικής και να βαφτιστεί στην αλήθεια. Για ποιό λόγο γράφει μόνο για κέρδος, μιά και το παιδικό βιβλίο έχει πέραση, ή και από μια βαθύτερη ανάγκη επικοινωνίας με την πιο ξάστερη συνείδηση του κόσμου, το παιδί, όπου ο Μαγιακόφσκι, σ' ένα απ' τα πολλά ποιήματα που έγραψε για παιδιά, το βλέπει σαν μια πηγή ζωής και αλήθειας.

«Νάστε παιδιά σαν φάρσι
και το κάθε παληκάρι
ένα φως που θ' αγρυπνάει
για όποιον σωτηρία ζητάει».

Αν ρίξει κανείς μιά ματιά στα παιδικά κείμενα, θα δει πως τα περισσότερα είναι γραμμένα σε πεζό ρυθμό. Κι αυτό δεν είναι τυχαίο.

Όσοι ασχολούνται με την ποίηση, ξέρουν γιατί.

Ακόμα και οι μάστορες του είδους που έγραψαν για παιδιά θ' απαντούσαν πως αγγίζει τα όρια της τόλμης να συνθέσεις ένα ποίημα για παιδιά και να μην κινδυνέψεις να πέσεις στην κοινολογία.

Η ρίμα περιοριστική σαν φόρμα, έχει το πρωτόγνωρο της εύκολης απομνημόνευσης. Και είναι η ποιητική μορφή που μπορεί να πλησιάσει το παιδί, ακριβώς επειδή εύκολα έχει τη δυνατότητα να την αποστηθίζει. Όμως σε κάποια στιγμή ο ποιητής θα σταθεί μπροστά σε αδιέξοδο, ή θ' ακολουθήσει την κοινότυπη ομοιοκαταληξία «αρνάκι-αυτάκι», επειδή εμποδίζεται από την περιορισμένη γλωσσική εμπέλεια του παιδιού, ή (κι εκεί θρίσκεται η αληθινή ικανότητα) θα δημιουργήσει μιά ολόκληρη ποιητική ατμόσφαιρα που οι λέξεις, παρά την οικονομία τους θα φτάνουν στα παιδικά αυτιά γνώριμες, αλλά πάντα με την μαγεία του καινούργιου.

Γιατί ο μικρόκοσμος που δημιουργεί κάθε γνήσιο ποίημα θέλει αξιολύπη και αφοσίωση πολλή.

Και για να μην σταθώ μόνο στο θεωρητικό επίπεδο, διάλεξα δυο δημοτικά τραγούδια για μικρά παιδιά. Δείγματα μιάς σπάνιας ποιητικής γραφής, που η λαϊκή φαντασία χάρισε μ' εκείνο το αλάθητο κριτήριο της τρυφεράδας και της ανθρωπιάς.

Το πρώτο έχει μια εσωτερική προσήλωση στο φανταστικό στοιχείο περισσότερο.

Άναψα κλωνί δαδί,
κ' έκαψα την τσέπη μου
πούχε ακούς, πούχε τροχούς,
πούχε κάμπους και βουνά.
Τα βουνά είχαν δεντριά,
Τα δεντριά είχαν κλαριά,
Τα κλαριά είχαν φωληαίς
οι φωληαίς είχαν αυγά,
Τ' αυγά έγιναν πουλιά,
Τα πουλιά έβγαλαν φτερά.

Το δεύτερο παίζει μ' ένα σουρεαλιστικό λίγο τόνο που τον ακολουθεί όμως μιά συνοχή λογική.

Πέντε ποντικοί και δεκοκτώ νυφίτσες
γάμον έκαναν, μ' ένα σπειρί κριθάρι,
και τ' αλέσανε τ' του σφονδυλιού την τρύπα,
Και το ζύμωσαν τ' της ψείρας το τομάρι
ψείρα ζύμωνε, κονίδα κοσκινούσε,
και χοντρόφυλλος τον φούρνο εσδαυλούσε
σπίθα πέταξε κι έκαψε το παλάτι.

Όμως ποιά περίπου είναι τα όρια του φανταστικού που πρέπει να κινηθεί κανείς για να μην

έρθει αντιμέτωπος με τον λογικό οπλισμό του παιδιού: Γιατί τα παιδιά δέχονται την φαντασία, εκείνη όμως, που έχει μιιά σειρά λογική.

Στο βιβλίο του Λέβις Κάρολ «η Αλίκη στη χώρα τών θαυμάτων» η μικρή ηρωίδα μεγαλώνει και μικραίνει όχι τυχαία, αλλά τρώγοντας ενα γλυκό. Αυτή η διάσταση η τόσο φανταστική στηρίζεται στη μαγική ιδιότητα ενος κέικ, άρα έχει λογικούς συνειρμούς.

Αντίθετα ο Σεφέρης που έχει γράψει κι αυτός ποιήματα για παιδιά τολμάει να ξαφνιάζει κάποτε με μιιά σουρεαλιστική σπίθα:

Είτανε μιιά κοπέλλα απ' το Καλαμάκι
που ψάρευε ακινούς με το καμάκι.
Μα ξάφνου ενα γουρούνι
της μπήκε στο ρουθούνι
και πνίγηκε η κοπέλλα απ' το Καλαμάκι.

Είτανε μιιά κοπέλλα απο την Προύσα
μισή μελαχρινή και μισή ρούσα.
Με χρωματιστές κορδέλλες
είχε δέσει τριάντα βδέλλες
και τις έβ ο ο κ ε τ ρ ι γ ύ ρ ω στην
Προύσα.

Και στα δυό ποιήματα παρατηρείται αυτό που είπα «σουρεαλιστική σπίθα» που τα μάτια των παιδιών δεν ξέρω αν μπορούν να την μετατρέψουν σε φωτιά. Γιατί ο στίχος «ξάφνου ενα γουρούνι τής μπήκε στο ρουθούνι» δεν έχει μιιά αιτία λογική που κάνει το αδύνατο δυνατό. Έτσι γίνεται νομίζω αποδεκτός από το κωμικό στοιχείο που τον διακρίνει, μιιά και τα παιδιά είναι γνωστό πως αγαπούν πολύ τ' αστεία. Όσο τώρα για το δεύτερο ποίημα, έχει την δυνατότητα να συγκινεί και μεγάλους (ίσως γιατί έχουν μνήμες απο παλιά πανηγύρια και Λούνα-Πάρκ) όμως ο στίχος με τις βδέλλες δεν είναι σίγουρο πως θ' αφομοιωθεί απο ενα παιδί. Γιατί τα μικρά δεν μπορούν να κινηθούν συγκινησιακά μόνο. Χρειάζονται πάντοτε γερές πέτρες για ν' ακουμπήσουν τα πόδια και να περάσουν το φανταστικό ποταμό ενος παραμυθιού. Ίσως καμιά φορά μπορεί να τα έλκει ο σουρεαλισμός σαν μονάδα, όμως στο σύνολο ενός έργου. Γι' αυτό και η σουρεαλιστική γραφή, σαν μορφή ποιητική θα τους ήταν, ότι για μας ο δίσκος της Φαιστού. Βέβαια, θα μπορούσε κανείς αν το ήθελε να καταπιαστεί και μ' αυτού του είδους τη γραφή, μόνο που έπρεπε να ξέρει πως τα ποιήματά του θα τα διάβαζε μιιά ιδιαίτερη κατηγορία παιδιών, με μιιά κάποια βοήθεια απ' το σπίτι και με την ηλικία του νεαρού πια. Μα η τέχνη για εφήβους, είναι μιιά άλλη αφετηρία ποίησης που προϋποθέτει παιδεία χρόνων.

Και παιδεία αυτού του είδους στην Ελλάδα που τόσα έχει προσφέρει στην υπόθεση της ποίησης είναι ανύπαρκτη. Αρκεί κανείς, ν' ανοίξει ενα τυ-

χαίο σχολικό κείμενο για να βεβαιωθεί για τη μεγάλη ξηρασία της εκπαίδευσης, που όχι μόνο δεν προσφέρει ώρες για εξωσχολικό διάβασμα μα δεν κάνει καν τον κόπο να ελέγξει τα βιβλία που κυκλοφορούν στο εμπόριο και τουλάχιστον να ενημερώσει τους γονείς.

Έτσι εμφανίζονται τα διάφορα «ποιηματάκια» συντηρημένα στην κατάψυξη της στιχοπλοκίας, που πολλές φορές αγγίζουν την γλώσσα με μιιά αληθινή έλλειψη ηθικής.

Ο Πάνθηρ

Απο τα ζώα του βουνού, της ζούγκλας και του δάσους, ο Πάνθηρας ορμά συχνά μ' ενέδρα κι απο κλάδους, στα ζώα και τον άνθρωπο με τόση πονηρία, ώστε τον έχουν φοβηθεί για την αιμοβορία.

Η Καμήλα

Η Αφρική και η Ασία είναι οι τόποι όπου ζούμε, λίπος έχομε στη ράχη για τους μήνες που πεινάμε. Τους ανθρώπους βοηθούμε κι έχομε ύψος δυό μέτρα, μέσα στις ερήμους ζούμε στρογγυλά χρόνια πενήντα.

Ο Ουρακοτάγκος

Θηλαστικό με λέγουνε και ζω στα δέντρα επάνω και είμαι έξυπνος πολύ ώστε μπορώ να μάθω πολλές δουλειές, και με χαρά να χρησιμοποιήσω και ως πειραματόζωο πολύ να ωφελησω.

Και θαρρώ είναι ώρα μετά απ' αυτά τα γλωσσικά τέρατα που αφθονούν στην αγορά, να θυμηθούμε αυτό που είπε ο Σεφέρης πως «στην ποίηση, η γλώσσα είναι δείκτης της ευαισθησίας» και οτι αλλοίωση της γλώσσας, σημαίνει αλλοίωση της ευαισθησίας».

Ας προσέξουν λοιπόν οι συγγραφείς να μην γίνουν οι ψυχοπομποί της φαντασίας των παιδιών και την οδηγήσουν στην παγερότητα του Άδη.

Μα και σε τελευταία ανάλυση, δεν έχει σημασία τι μορφή θα πάρει ενα γραπτό που προορίζεται για παιδιά, αν δηλαδή είναι πεζό ή ποίημα. Γιατί εκείνο που θαραίνει είναι η δημιουργία ενός ποιητικού κλίματος που με τη βοήθεια μιιάς γλώσσας στερεάς και ευέλικτης θα μπορέσει να δημιουργήσει μιιά αισθητική αξία.

Παράδειγμα ο Πούσκιν που εγραψε κι αυτός για παιδιά. Πολλά παραμύθια του είναι σε πεζό ρυθμό, όπως το χρυσόψαρο, χωρίς αυτό να σημαίνει πως το κείμενο του χάνει την ελαστικότητα του. Κάθε άλλο, ο ποιητής καταφέρνει με την τέχνη του να οδηγήσει το παιδί στη χώρα της ποίησης και να γνωρίσει έτσι όλη τη θλάστησή της.

Γιατί οι ανήλικοι φίλοι θα έλεγα πως βέβαια δεν είναι ικανοί να ξεχωρίσουν πάντοτε την πολύτιμη πέτρα απ' το λιθάρι, είναι όμως σίγουρο πως μπορούν να εκτιμήσουν το μάλαμα σαν το δουν.

Αντί λοιπόν να σκύβουμε απο πάνω τους, με την υπεροψία των μεγάλων που προσφέρουν προστατευτικά την φαντασία τους σαν θησαυρό, ας τους αφήσουμε κάποτε κι εκείνους να μας ιστορήσουν κάτι στ' αυτί, ψιθυρίζοντας τους μόνο: Λέγε μου, λέγε μου, λέγε μου. Κάτι τέτοιο θα τόλμησε ο Εξυπερύ θαρρώ σαν άφησε ενα παιδίελεύθερο να του μιλήσει.

Το απόσπασμα που ακολουθεί είναι απ' τον «Μικρό Πρίγκηπα», και ας θεωρηθεί ένα απ' τα πιο χαρακτηριστικά δείγματα ποιητικής γραφής για παιδιά.

«Ο μικρός πρίγκηπας πέρασε όλη την έρημο και δεν συνάντησε παρά μόνο ενα λουλούδι. Ήταν ενα λουλούδι με τρία πέταλα, ενα λουλούδι ασήμαντο...

- Καλημέρα, είπε ο μικρός πρίγκηπας.
- Καλημέρα, είπε το λουλούδι.
- Που είναι οι άνθρωποι; ρώτησε ο μικρός πρίγκηπας ευγενικά.

Το λουλούδι μια μέρα είχε δει να περνάει ενα καραβάνι:

— Οι άνθρωποι; Θαρρώ πως υπάρχουν εξι ή εφτά. Πάνε χρόνια τώρα που τους είδα. Μα δεν ξέρεις ποτέ που να τους βρεις. Ο άνεμος τους φυσά και τους πάει. Δεν έχουν ρίζες, βλέπεις κι αυτό πολύ τους δυσκολεύει.

— Αντίο είπε ο μικρός πρίγκηπας.

— Αντίο είπε το λουλούδι».

Ας ακούσουμε αυτή την πρωτόγονη ευαισθησία των παιδιών που εκδηλώνεται με τη μορφή του ένστικτου χωρίς στολίδι, ψέμα, αναστολή, ή κομπασμό, κι αγγίζει την καρδιά των πραγμάτων, φέρνοντας τα στο φως στιλπνά, και άρτια, οπως ήταν τότε την πρώτη μέρα της δημιουργίας.

Αθηνά Παπαδάκη.

Μιά ωραία πρωτοβουλία για παιδιά απ' τη θεατρική ομάδα «ΠΑΡΟΔΟ»

Στα πλαίσια του γιορτασμού του έτους του παιδιού έγινε στις 20 του Μάη απ' τη θεατρική ομάδα «ΠΑΡΟΔΟ» μία γιορτή για παιδιά. Πλήθος από μικρούς και μικρές είχαν φτάσει απο παντού στις κατασκηνώσεις της Εμπορικής Τράπεζας που βρίσκονται στη Βαρυμπόμπη. Ενας χώρος κατάφυτος, διαρρυθμισμένος ειδικά για παιδιά, φιλοξένησε όλους όσοι νοιάζονται για τα προβλήματα και την ανάπτυξη του παιδιού, συγγραφείς, ψυχολόγους, εκπαιδευτικούς.

Στο πανηγύρι αυτό, που άρχισε το πρωί και τελείωσε το βράδυ, το παιδί ήταν ελεύθερο να κάνει ό,τι ήθελε, να παρακολουθήσει τον ταχυδακτυλουργό, να γελάσει με τον κλόουν, να χορέψει και να τραγουδήσει στους ήχους του ακορντεόν. Αλλού χώρος για ομαδικά παιχνίδια, αλλού κούνιες, τραμπάλες, αλλού πώς κατασκευάζεται ένας χαρταετός. Ακόμα ένα ζαχαρόσπιτο και τέλος μιά βόλτα στο δάσος με ελεύθερο παιχνίδι. Κανείς δεν έπληττε γιατί η μικρή αυτή πρωτοβουλία είχε τόσο καλά οργανώσει τη γιορτή, που ακόμα και καντίνα για φαγί λειτουργούσε και βιβλιοπωλείο. Και οπως φαίνεται απ' τη σκέψη της ομάδας δεν ξέφυγαν και οι γονείς, που μπορούσαν να παρακολουθήσουν δύο διαφορετικές παραστάσεις θεάτρου κι ακόμα

να συζητήσουν τα προβλήματα των παιδιών τους με παιδοψυχιάτρους.

Θερμά συγχαρητήρια λοιπόν στην ομάδα «ΠΑΡΟΔΟ» όχι μόνο για το σωστά οργανωμένο αυτό ξεφάντωμα, μα πιο πολύ για την έμπρακτη αγάπη της στο παιδί.

Τα προηγούμενα τεύχη του Δελτίου διατίθενται στα γραφεία του Συνδέσμου.

Δυό Ποιήματα για το Παιδί

Δεύτερη ζωή

Στο γιό μου

Θάμα κι αυτό! Διφόρησαν τα νιάτα μου
μέσα στ' ολάνθιστό σου περιβόλι.
Με την ψυχή, γεμάτη από φθινόπωρο,
την άνοιξή σου ζω κι ευώδιασα όλη.

Παίζω μαζί σου, τραγουδώ και χαίρομαι,
με παιδική καρδιά, το παραμύθι:
νιόπλαστος είναι ο κόσμος, που απ' τα μάτια σου
ξεπήδησε κι εμπρός μου ξάφνου εστήθη.

Τη γνώση, με λαχτάρα πρωτογνώριστη,
στα σχολικά βιβλία σου σκυμμένη
μαζί σου αναζητώ, κι εγώ σπουδάζοντας,
με φλόγα εφηβική που μ' ανασταίνει.

Κι ενώ θαρρώ την άπληρη σκέψη σου
πως οδηγώ τη γη να κατακτήσει,
εσύ με σέρνεις, μ' άτια χρυσοχάλινα,
στους ουρανούς, που τ' ονειρο έχει σθήσει.

Θάμα κι αυτό! Σ' εκείνη που την ύπαρξη
σου χάρισε, τα νιάτα δίνεις πίσω.
Το χρέος σου το ξεπλήρωσες απλόχερα.
πως το δικό μου τώρα να ξεφλήσω;

Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη

Το αντιστασιακό αυτό ποίημα ήταν το πρώτο, που έφυγε απ' την Ελλάδα στην Ευρώπη τα χρόνια της δικτατορίας. Το 1968 μελοποιημένο απ' τον Κώστα Παπαναστασίου κυκλοφόρησε σε δίσκο (μαζί με άλλα δικά του κομμάτια) με τον τίτλο «ΠΑΡΟΥΣΙΑ». Ενορχηστρωμένο και με άλλους εκτελεστές το τραγούδι αυτό κυκλοφορεί τώρα και στην Ελλάδα. Σαν ποίημα διαβαζόταν κι απαγγελόταν σ' όλες τις συγκεντρώσεις και εκδηλώσεις των προσφύγων στην Ευρώπη και μεταδιδόταν συχνά απ' την Ντώ-υτσε Βέλε.

Γολγοθάς

Μ' αφρό σε σπαργάνωσα
σ' έλουζα με μόσκο
μ' απαλή βατίστα σ' έντυνα
τριανταφυλλάκι..
Κι εσύ άντρας γένηκες αδρός
με το ξανθό μουστάκι
κι έχεις στα μάτια σου αστραπή
και φως στο μέτωπό σου
όλης της γης τη θλίψη στην καρδιά,
τριανταφυλλάκι..
Με σίδερα σου σφίξανε σκληρά
τα γραμμένα χέρια
τό σφριγηλό το αντρείο σου κορμί
στο μαρτύριο δόθηκε,
τριανταφυλλάκι..
Σίμωνας Κανάνιτης το Σταυρό
δε βρέθηκε κανείς να στον σηκώσει
το Γολγοθά μονάχος σου τον διάλεξες,
τριανταφυλλάκι μου και ποιός
αχ ποιός θα σε γλυτώσει;

(Κυκλώνας)

Γεωργία Δεληγιάννη-Αθανασιάδη

Optical illusion is a trick of the eye. It is a picture that looks like one thing but is really another. It is a picture that is not what it seems to be. It is a picture that is a mixture of the real and the imaginary.

The photograph is a black and white image of a woman and a young child in a field of tall grass. The woman is on the left, and the child is on the right. They are both smiling and looking at each other. The child is wearing a checkered shirt. The woman is wearing a dark top with a floral pattern. The background is a field of tall grass. The image is a close-up shot, focusing on the faces of the woman and child.

Η Ελληνίδα και η αντιμετώπιση της από την Πολιτεία

(Αποσπάσματα)

Καίτη Παπαρρήγα - Κωσταβάρα, δικηγόρος

Η γυναίκα στην Ελλάδα είναι υποκείμενο πολλών διακρίσεων, που από την μιά είναι αντίθετες με κάθε έννοια ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, κι από την άλλη την εμποδίζουν να συμμετέχει όπως κι ο άντρας στην εν γένει κοινωνική ζωή του τόπου της. Βέβαια υπάρχει στο Σύνταγμα μας η διάταξη, σύμφωνα με την οποία, ολοι οι Έλληνες — άντρες και γυναίκες — «είναι ίσοι ενώπιον του νόμου». Η διάταξη όμως αυτή δεν έχει μέχρι σήμερα υλοποιηθεί.

Ας δούμε ειδικότερα τι συμβαίνει στον τόπο μας τη στιγμή αυτή. Και πρώτα στην οικογένεια, που τις σχέσεις της και την εν γένει δομή της ρυθμίζει ο Αστικός μας Κώδικας. Αυτό το βασικό μας νομοθέτημα (το ονομάζω έτσι, γιατί εκτός από το Οικογενειακό ρυθμίζει και όλα τα άλλα τμήματα του Αστικού Δικαίου) αυτό το βασικό μας λοιπόν νομοθέτημα έχει τις ρίζες του σ' ένα δίκαιο πατριαρχικό, το Ρωμαϊκό Δίκαιο. Είναι, γι' αυτό, φυσικό να μην ανταποκρίνεται στη σημερινή κοινωνική πραγματικότητα. Αντίθετα είναι ένα νομοθέτημα που καλύπτει τις συνθήκες και τις ανάγκες μιάς άλλης γυναίκας που δεν υπάρχει πια, ή που δεν θάπρεπε να υπάρχει πια, που προστατεύει τη γυναίκα με τρόπο που δεν τον χρειάζεται πια, σε βαθμό που να γίνεται εμπόδιο για την εξέλιξη της ελληνίδας γυναίκας, όπως αυτή η εξέλιξη διαμορφώνεται σήμερα.

Δεν θεωρεί βέβαια τη γυναίκα υπεξούσια όπως το Ρωμαϊκό Δίκαιο. Στην πραγματικότητα όμως θάζει τόσους περιορισμούς στην αυτεξουσιότητα της γυναίκας, που τελικά την κάνει ανίκανη ν' αναλάβει πρωτοβουλίες μέσα στην οικογένεια με τις οποίες θα εκπληρώσει τον κοινωνικό της σκοπό.

Οι σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των συζύγων με το γάμο διακρίνονται σε προσωπικές και περιουσιακές. Τις προσωπικές σχέσεις τις διέπουν δύο αρχές: η αρχή της αμοιαιότητας και η αρχή της ιεραρχίας. Με την αρχή της αμοιαιότητας εννοούμε τη δημιουργία αμοιβαίων υποχρεώσεων και δικαιωμάτων. Θα σταθούμε στην αρχή της ιεραρχίας. Γιατί αυτή σημαίνει την αναγνώριση της προνομιακής θέσης του άντρα στην οικογένεια. Με το άρθρο 1387, που καλό είναι να το αναφέρομε, έστω κι αν εδώ αυτή τη στιγμή δεν είμαστε όλοι νομικοί, γιατί νομίζω ότι πρέπει να γνωρίζομε τις βασικές διατάξεις που μας αδικούν, καθιερώνεται ο άντρας σαν «κεφαλή της οικογενείας» και, κατά συνέπεια, αναγνωρίζεται σαν ο μόνος ικανός να αποφασίζει για όλα όσα αφορούν την οικογένεια και τη συζυγική ζωή. Ένα πλήθος υποχρεώσεων γεννιέται από αυτή την αρχή, για τη γυναίκα φυσικά.

Υποχρέωση πρώτη της γυναίκας: Έχει πραγματική κατοικία την κατοικία του άντρα της, ο οποίος είναι ο μόνος που έχει δικαίωμα να διαλέξει τη συζυγική κατοικία. Βέβαια ο νομοθέτης θάζει ένα περιορισμό στην εξουσία αυτή του άντρα, λέγοντας ότι αυτό δεν πρέπει να αποτελεί κατάχρηση δικαιώματος. Αλλά, όπως ο καθένας μας καταλαβαίνει, αυτό δεν σημαίνει τίποτα, γιατί την ερμηνεία του τι είναι και τι δεν είναι κατάχρηση δικαιώματος τη δίνει το δικαστήριο. Ωστε δεν μένει παρά οι δυο σύζυγοι να τραβηχτούν στα δικαστήρια. Εξ άλλου και νομική κατοικία η γυναίκα έχει εκείνη του άντρα της. Κι αυτό έχει πάρα πολλές συνέπειες, όπως το πού θα της γίνει αγωγή αν έχει δικό της επάγγελμα, το πού θα της πληρώσουν ό,τι τυχόν της οφείλουν και άλλα παρόμοια.

Υποχρέωση δεύτερη της γυναίκας: Πρέπει να εκτελεί τις αποφάσεις του άντρα της σ' ό,τι αφορά τον τρόπο ζωής της, την ανατροφή και τη μόρφωση των παιδιών της και το επάγγελμά της. Βέβαια υπάρχει κι εδώ η περίφημη κατάχρηση δικαιώματος. Ρύθμιση δηλ. πάλι με προσφυγή στα δικαστήρια. Δεν θάταν άστοχο να υπενθυμίσουμε ότι η πλειονότητα των δικαστών μας είναι άντρες, άρα άντρες θα αποφασίσουν στη συγκεκριμένη περίπτωση αν αδικείται η γυναίκα. (Δυστυχώς θέλει πολύ για ν' αλλάξει και η νοοτροπία των αντρών μας).

Υποχρέωση τρίτη της γυναίκας: η αλλαγή του επωνύμου της. Χάνει δηλ. το δικό της επώνυμο, ενώ ο άντρας διατηρεί και μεταβιβάζει το δικό του. Μαζί μ' αυτό χάνει η γυναίκα και την ιθαγένεια της. Βέβαια

υπάρχει μια διάταξη που δίνει στην ελληνίδα το δικαίωμα να διατηρήσει την ιθαγένεια της, αν κάνει μιά δήλωση μέσα σ' ένα χρόνο από το γάμο της ότι επιθυμεί τη διατήρησή της. Όμως πόσες από τις γυναίκες το γνωρίζουν αυτό, (γιατί φυσικά κανείς δεν φροντίζει να τους το κάνει γνωστό) κι ύστερα, όπως όλοι μας ξέρουμε, τον πρώτο χρόνο του γάμου κανείς δεν απασχολείται με νομικά ζητήματα.

Υποχρέωση τετάρτη της γυναίκας: η διεύθυνση του νοικοκυριού της. Μ' αυτό το σπουδαιοφανή όρο ντύνουμε τις κοινότερες όσο κι απαραίτητες δουλειές του νοικοκυριού, το καθάρισμα, το μαγείρεμα, πλύσιμο, μπάλωμα, ψώνια κλπ. Κι αυτό όμως η γυναίκα το κάνει — όσο κι αν φαίνεται παράξενο — σαν εντολοδόχος του άντρα της, γιατί αυτόν δεσμεύουν οι σχετικές δικαιοπραξίες της. Γι' αυτό και δίνεται στον άντρα το δικαίωμα ν' απαγορεύσει στη γυναίκα του τη συγκεκριμένη δικαιοπραξία και ν' ανακοινώσει στον τρίτο την απαγόρευση του πριν από τη συναλλαγή της γυναίκας του.

Υποχρέωση πέμπτη είναι του άντρα: να διατρέφει τη γυναίκα του, ανάλογα με την κοινωνική του θέση, την περιουσία ή τους πόρους του. Αυτή είναι και η μοναδική υποχρέωση του άντρα, στην οποία όμως αξίζει να σταθούμε λίγο, γιατί έτσι θ' αντιληφτούμε ότι δεν πρόκειται παρά για δυσμενές προνόμιο της γυναίκας, αφού αυτή έτσι θεωρείται υπεξούσια, τις ανάγκες της οποίας τάχα καλύπτει ο άντρας. Αυτός δε και μόνον αυτός δικαιούται να έχει κοινωνική θέση και δικούς του πόρους, όσο για τα αντίστοιχα της γυναίκας ούτε λόγος να γίνεται. Αυτό θα το καταλάβουμε καλύτερα στη συνέχεια, που θα μιλήσουμε για τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων.

Σ' ό,τι αφορά τις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, παράλληλα με το προικώ σύστημα, που λίγο ως πολύ όλοι μας γνωρίζουμε, ισχύει στον Α. Κ. και το σύστημα του χωρισμού των περιουσιών. Για ενημέρωσή μας, που αργότερα θα μας χρειαστεί, αναφέρω ότι στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης ισχύει το σύστημα της κοινοκτημοσύνης με διάφορες παραλλαγές. Το σύστημα του χωρισμού των περιουσιών που ισχύει σε μας δεν είναι υποχρεωτικό. Αυτό σημαίνει ότι οι μελλοντικοί έχουν δικαίωμα να ρυθμίσουν και με άλλο τρόπο τις μεταξύ τους περιουσιακές σχέσεις, δηλ. με μιά γραπτή συμφωνία, που στον κόσμο των νομικών εννοιών έχει το όνομα «γαμικό σύμφωνο». Ωστόσο, η σύναψη γαμικών συμφώνων δεν συνηθίζεται και πολύ στον τόπο μας.

Με το προικώ σύστημα δεν θα σας κουράσω, αφού δεν μας είναι στις γενικές του γραμμές άγνωστο. Αν θέλετε, στη συζήτηση που θα ακολουθήσει, μπορούμε να επανέλθουμε λεπτομερέστερα, για όσες τυχόν ενδιαφέρονται περισσότερο. Όσο για το σύστημα του χωρισμού των περιουσιών, αυτό σημαίνει ότι α) την περιουσία που είχε ο κάθε σύζυγος πριν από το γάμο, εφ' όσο αυτή δεν δόθηκε σαν προίκα με προικοσύμφωνο στο γάμο, τη διατηρεί χωριστά σαν ατομική του περιουσία και τη διαχειρίζεται μόνος του και μετά το γάμο του, και β) όποιο ακίνητο αποκτήσει ο άντρας ή η γυναίκα μετά το γάμο είτε με αγορά από δικά του χρήματα είτε από δωρεά ή κληρονομιά, αυτό επίσης του ανήκει και το διαχειρίζεται μόνος του. Παράλληλα όμως με το σύστημα του χωρισμού των περιουσιών υπάρχει, κατευθείαν κληρονομιά από το Ρωμαϊκό Δίκαιο, και το Μουκιανό τεκμήριο. Αυτό σημαίνει το εξής καταπληκτικό: όποιο κινητό υπάρχει στο σπίτι ανεξάρτητα από ποιόν αποκτήθηκε και τότε αποκτήθηκε (πριν ή μετά το γάμο), αν δεν υπάρχει απόδειξη ότι ανήκει στη γυναίκα, θεωρείται («τεκμαίρεται» όπως λέει ο νόμος) ότι ανήκει στον άντρα. Μετά απ' αυτό ελπίζω νάγινε πιο κατανοητό γιατί ο άντρας, σύμφωνα με τη νομοθεσία μας, έχει υποχρέωση να διατρέφει τη γυναίκα του. Στη γυναίκα όπως βλέπουμε τίποτε δεν ανήκει, έστω κι αν δουλεύει κι αν σηκώνει μεγάλο βάρος από τα έξοδα της οικογένειας.

Έχουμε πει κιόλας ότι σύμφωνα με την αρχή της ιεραρχίας ο άντρας είναι η κεφαλή της οικογένειας, δηλ. ο αρχηγός της. Αυτό, εκτός από τις υποχρεώσεις, που ήδη αναφέραμε, έχει και μιά άλλη κεφαλαιώδους σημασίας συνέπεια. Ο πατέρας είναι ο μόνος που ασκεί εξουσία πάνω στα ανήλικα παιδιά του. Στην Ελλάδα ισχύει μόνο η πατρική εξουσία. Αυτό με απλά λόγια σημαίνει ότι η μητέρα δεν έχει καμιά εξουσία πάνω στα παιδιά της, εκτός από την περίπτωση που μπορεί να προσφύγει στο δικαστήριο και να ζητήσει την παρέμβασή του, όταν συμβεί ο πατέρας να κάνει κακή χρήση της πατρικής εξουσίας. Μα υπάρχει και χειρότερο. Ακόμη και όταν δεν υπάρχει πατέρας, η μητέρα δεν έχει καμιά εξουσία. Η μόνη διαφορά που υπάρχει όταν λείπει ο πατέρας είναι ότι η μητέρα έχει την επιμέλεια του προσώπου της, δηλ. του εαυτού της (την οποία δεν έχει όπως είδαμε όσο υπάρχει εκείνος). Σ' ό,τι αφορά όμως την επιμέλεια των παιδιών της, δεν έχει καμιά εξουσία πάνω σ' αυτά ούτε και τότε, απλώς τότε είναι επίτροπος με παρά πόδας τοποθετημένο το (δυσκίνητο — πρέπει να το πούμε) συγγενικό συμβούλιο. (Αυτό αποτελείται από 3 δικούς της και 3 συγγενείς του πατέρα). Υπάρχει και μιά περίπτωση που η μητέρα ασκεί (προσέξτε! όχι μητρική ή γονική, αλλά) πατρική εξουσία, σαν αναπληρωτής του πατέρα. Αυτό συμβαίνει όταν ο πατέρας υπάρχει μεν αλλά αδυνατεί να ασκήσει την πατρική εξουσία, όπως π.χ. όταν ταξιδεύει.

Εδώ γεννιέται το ερώτημα: τι γίνεται με την άγαμη μητέρα; Πρέπει να το πούμε. Ο Α. Κ. αναγνωρίζει μόνο τη μορφή της οικογένειας που δημιουργείται με το γάμο. Και αυτήν μόνο προστατεύει και το Σύνταγ-

μά μας. Καμιά, κατά συνέπεια, προστασία για την εκτός του γάμου οικογένεια. Και η δυσπιστία του νομοθέτη προς τη γυναίκα, εδώ εκδηλώνεται σε ολόκληρο της το μεγαλείο. Διότι η άγαμη μητέρα δεν καλείται από το νόμο ούτε επίτροπος να γίνει του παιδιού της. Πρέπει να ζητήσει από το δικαστήριο να τη διορίσει επίτροπο· το οποίο πάντως έχει το δικαίωμα να διορίσει ως επίτροπο άλλο πρόσωπο και όχι τη μητέρα. «Επίτροπος — λέγει η σχετική διάταξη — δύναται να διορισθή και η μήτηρ».

Ο Α.Κ. αναγνωρίζει αμοιβαία δικαιώματα μητέρας και εξωγάμου, διατροφής και κληρονομικής διαδοχής. Επίσης το παιδί παίρνει το επώνυμο και την κατοικία της μητέρας του. Τέλος, απέναντι στη μητέρα και τους συγγενείς της, το εξώγαμο έχει θέση γνήσιου τέκνου.

Ασχοληθήκαμε πολύ με τις διατάξεις που αναφέρονται στην οικογένεια, επειδή είναι και οι περισσότερες που ασχολούνται με τη γυναίκα. (Σύμφωνα άλλωστε με την αντίληψη των προηγούμενων δεκαετιών στον τόπο μας, η οικογένεια ήταν και ο μόνος χώρος μέσα στον οποίο επιτρεπόταν να κινηθεί η γυναίκα «το σπίτι το βασίλειο της γυναίκας»). Θεμέλιο δε της οικογένειας — το ξανάπαμε — σύμφωνα με τη νομοθεσία μας είναι ο γάμος. Πρέπει λοιπόν να πούμε δυό λόγια και για τη λύση του γάμου, πριν να μιλήσουμε για άλλα τμήματα του Δικαίου. Νομίζω ότι είναι σε όλους γνωστό ότι, εφόσον ζουν και οι δυό σύζυγοι, ο γάμος στην Ελλάδα λύνεται με διαζύγιο. Σύμφωνα με τον Α.Κ. οι ίδιοι λόγοι διαζυγίου ισχύουν και για το

κών εντολών οδηγεί σε ισχυρό κλονισμό του γάμου (ας θυμηθούμε το άρθρο 1387 του Α.Κ. και τα σχετικά για τον αρχηγό της οικογένειας).

Όσο για τον Ποινικό μας Κώδικα είναι πια πασίγνωστη η διάταξη που αναφέρεται στην έκτρωση. Αυτή αποτελεί αδίκημα αυστηρότατα τιμωρούμενο με φυλάκιση μέχρι 3 χρόνων, και τούτο παρά το γεγονός ότι αποτελεί κοινό μυστικό ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών έχει κάνει πάνω από μία φορά έκτρωση. Και φυσικά μες τον ίδιο τον Ποινικό Κώδικα θα βρούμε διατάξεις αντίστοιχες με κείνες του Α.Κ. για την προσβολή της τιμής της γυναίκας! Η καυμένη η γυναίκα είναι ένα τόσο αδύναμο πλάσμα και χρειάζεται τόσο την προστασία των άλλων, ακριβώς όπως και τα πολύ μικρά παιδιά!!

Τι πρέπει λοιπόν να γίνει; Προτάσεις για βελτίωση της νομοθεσίας μας έχουν γίνει από πολλές πλευρές. Και σ' ό,τι αφορά τον Αστικό μας Κώδικα, ιδιαίτερα το τμήμα του του Οικογενειακού, συστήθηκε από το Υπουργείο Δικαιοσύνης επιτροπή νομομαθών για την τροποποίηση του.¹ Σε γενικές γραμμές οι προτεινόμενες τροποποιήσεις είναι οι ακόλουθες:

Αντί της αρχής της ιεραρχίας να καθιερωθεί η αρχή της ισότητας, που είναι σύμφωνη και με την αρχή του Συντάγματος. Έτσι η συζυγική κατοικία θα καθορίζεται με κοινή συμφωνία των συζύγων. Η ιθαγένεια της γυναίκας δεν θα αλλάζει με τον γάμο, εκτός αν η γυναίκα, για λόγους που θα κρίνει η ίδια, θέλει να πάρει την ιθαγένεια του άντρα της. Όμοια, δεν θα αλλάζει και το επώνυμο της γυναίκας. Θα μπορεί μόνο, αν η ίδια το θέλει, να προσθέτει και το επώνυμο του άντρα της στο δικό της, κάνοντας σχετική δήλωση στο ληξιαρχείο. Το επάγγελμα της θα είναι ελεύθερο να το διαλέγει και να το ασκεί με τον τρόπο που ισχύει και για τον άντρα. Και η δουλειά στο σπίτι, θα μετράει σαν συνεισφορά των συζύγων στα θάρη του γάμου. Θα αντικατασταθεί η «πατρική εξουσία» με τη «γονική μέριμνα», δηλ. και οι δυο γονείς θα φροντίζουν τα παιδιά τους και θα παίρνουν αποφάσεις για ό,τι τα αφορά με κοινή συμφωνία. Εξυπακούεται πως, όταν δεν υπάρχει ο ένας από τους γονείς, ο άλλος, είτε άντρας είναι είτε γυναίκα, θα ασκεί μόνος του τη γονική μέριμνα, υπο την προϋπόθεση φυσικά ότι είναι νομικά ικανός. Θα πρέπει επίσης να επιτραπεί στους γονείς να αποφασίζουν ελεύθερα για τον αριθμό των παιδιών τους, καθώς και για τον χρόνο της γέννησής τους.

Να καταργηθούν όλες οι διατάξεις που ασχολούνται με την προίκα. Μόνο που δεν αρκεί η νομοθετική ρύθμιση. Στον τομέα αυτό, περισσότερο ίσως από τους άλλους, θα χρειασθεί η βοήθεια της Πολιτείας κι όλων των αρμόδιων παραγόντων, και η δική μας βέβαια, για την εξάλειψη των βαθιά ριζωμένων αντιλήψεων για τη χρησιμότητά της. Στη θέση των καταργημένων διατάξεων της προίκας σκόπιμο θα είναι να μπουν διατάξεις που να καθορίζουν την υποχρέωση των γονέων για συμπαράσταση στα παιδιά τους υλική και ηθική, ανεξάρτητα από το φύλο τους. Στη θέση του συστήματος του απόλυτου χωρισμού των περιουσιών να καθιερωθεί το σύστημα της μερικής κοινοκτημοσύνης. Δηλ. να γίνονται κοινά και των δυο συζύγων οσα κινητά ή ακίνητα αγοράζουν κατά τη διάρκεια του γάμου τους. Ούτε συζήτηση βέβαια ότι καμιά θέση σ' ένα σύγχρονο κώδικα δεν πρέπει να έχει το Μουκιανό τεκμήριο. Μετά την κατάργηση της προίκας, η υποχρέωση συμμετοχής στα θάρη του γάμου θα πρέπει να ρυθμίζεται με ενιαίο τρόπο και για τους δυο συζύγους, και φυσικά στην εξω από το σπίτι δουλειά να συνυπολογίζεται και η μέσα σ' αυτό, απ' όποιον από τους συζύγους γίνεται. Διατροφή να δικαιούται όποιος από τους συζύγους έχει ανάγκη.

Ειδική μέριμνα πρέπει να ληφθεί από την πολιτεία για τα εξώγαμα και την άγαμη μητέρα. Παράλληλα με την αντιμετώπιση της μητρότητας γενικά, σαν κοινωνικού λειτουργήματος, θα πρέπει στον τομέα της εκτός του γάμου οικογένειας να προσεχθούν μερικά πράγματα. Να φροντίσει η Πολιτεία για την επιδότηση των εξωγάμων και εγκαταλειμμένων παιδιών. Τα εξώγαμα παιδιά να έχουν απέναντι στον πατέρα ίσα δικαιώματα με τα νόμιμα και ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τη διατροφή τους και την κληρονομική τους μερίδα. Η μητέρα του εξώγαμου να έχει αυτοδικαίως τη γονική μέριμνα. Να ενισχυθούν οι άγαμες μητέρες στην εξακρίβωση της πατρότητας. Να θεσπισθεί ως υποχρεωτική η ανθρωποβιολογική εξέταση του πατέρα.

Ειδικά για το διαζύγιο πρέπει να γίνει μία προσεκτικότερη επεξεργασία των λόγων του. Να ισχύσει και στη χώρα μας ως λόγος διαζυγίου «η συναίνεση των συζύγων με στάδιο διαδικασίας κατά το οποίο τους δυο συζύγους θα ακούει τακτικός δικαστής, ο οποίος θα κρίνει αν η συναίνεση είναι κατάληξη σοβαρής και μετά από ώριμη σκέψη έκφραση της θέλησης των δυο συζύγων. Κι έτσι θ' αποφύγουμε την καταστρατήγηση του νόμου, για την οποία σαςμίλησα πριν λίγο, μ' εκείνη την περίφημη διάταξη για τον ισχυρό κλονισμό που καταλήγει σ' αυτό που οι ενδιαφερόμενοι και μη νομικοί ονομάζουν συναινετικό διαζύγιο, και φυσικά θ' απαλλαγούμε κι από ένα μέρος της υποκρισίας που καταταυραννά το νομικό μας βίο. Να καθιερωθεί ο θεσμός του αντικειμενικού διαζυγίου. Με τον όρο «αντικειμενικό» αποδίνουμε το πολυσυζητημένο «αυτόματο» διαζύγιο, που το θεωρούμε λαθεμένο και κακόπιστο. Γιατι δεν πρόκειται με το νομοθέτημα που θα

Σημείωση: Η επιτροπή αυτή υπο την προεδρία του καθηγητή Γαζή, παρέδωσε το πόρισμα των εργασιών της στον αρμόδιο Υπουργό, και εκείνος υποσχέθηκε μετά την εκτύπωσή του να αποσταλεί στα διάφορα σωματεία.

ψηφιστεί να βρεθούν αυτόματα διαζευγμένοι οι χωρισμένοι από χρόνια σύζυγοι, αλλά αντίθετα οτι θα μπορούν τόσο οι αναίτιοι όσο και οι υπαίτιοι να προσφύγουν στο δικαστήριο και να επιτύχουν την έκδοση δικαστικής απόφασης, χωρίς τους περιορισμούς που θάζει ο Αστικός Κώδικας.

Παράλληλα όμως με την αναδιάρθρωση των λόγων του διαζυγίου πρέπει να εισαχτεί στη χώρα μας και ο θεσμός του πολιτικού γάμου, σαν συνέπεια της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης, που καθιερώνει και το Σύνταγμα μας.

Να καταργηθεί το άρθρο 4 τού Εμπορικού Νόμου που παρεμποδίζει την ελεύθερη άσκηση του εμπορικού επαγγέλματος στην παντρεμένη γυναίκα. Αυτό άλλωστε θα αποτελέσει συνέπεια της ελευθερίας, για την οποία μιλήσαμε κιόλας, στην επιλογή και άσκηση τού επαγγέλματος.

Να γίνει αναθεώρηση των άρθρων του Ποινικού Κώδικα γενικά σε ο,τι αφορά τις διατάξεις του που θίγουν τη γυναίκα και ειδικά εκείνων που ρυθμίζουν το θέμα της έκτρωσης. Γι' αυτές τις τελευταίες όμως θα χρειαστεί προσεκτική μελέτη για να βρεθεί η κατάλληλη ρύθμιση. Στην εποχή μας που η τεχνική πρόοδος μας έχει εφοδιάσει με τόσα μέσα για την πρόληψη της σύλληψης, η έκτρωση θα πρέπει να είναι το τελευταίο καταφύγιο για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

Σ' αυτό βέβαια πρέπει να βοηθήσει η Πολιτεία. (...) Δεν ζητά η Ελληνίδα καινούρια δικαιώματα και αξίες. Ζητά αυτά που έχει κερδίσει με τη συμπάραστασή της στην Πολιτεία, με την συμμετοχή της στους κοινωνικούς και εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες, με την εργασία της, με την ηθική και κοινωνική της ανύψωση, με την κοινωνική της ευθύνη. Ζητά να της αναγνωριστεί νομοθετικά η θέση που κατέχει ουσιαστικά και αληθινά. (...)

Η Γυναίκα στην ποίηση του Γιάννη Ρίτσου

Ρούλας Κακλαμανάκη

Η ειδική θέση της γυναίκας μέσα στην κοινωνία, η ειδική μεταχείρισή της, όπως εκδηλώθηκε στις διάφορες εποχές και στους διάφορους τόπους, μαζί με τα στάδια και τις φάσεις από τις οποίες πέρασε, μέχρι τη σύγχρονη εξέλιξή της, έχει επηρεάσει όλες τις εκδηλώσεις της ζωής και φυσικά, όλες τις μορφές της τέχνης.

Τόσο σαν αντικείμενο, λατρείας ή εκμετάλλευσης, όσο και σαν υποκείμενο, συνείδηση, κοινωνική και ατομική, η γυναίκα, πάντοτε ευαίσθητη και εμπνευσμένη η ίδια έστω κι ανυποψίαστα, έγινε μια μεγάλη και σύνθετη πηγή έμπνευσης για τους καλλιτέχνες.

Οι κυρίαρχες μορφές που τροφοδότησαν με έμπνευση την ποιητική τέχνη (για να περιοριστούμε στο θέμα μας) μέχρι πριν λίγο καιρό ήταν πρώτα η γυναίκα σαν έκφραση της ομορφιάς και της ερωτικής ηδονής, που λατρεύτηκε και εξυμνήθηκε από τους κλασικούς και κυρίως τους ρομαντικούς ποιητές, αλλά και από τους πιο σύγχρονους λυρικούς, και ύστερα η μάνα που συσχετίστηκε με τη δημιουργία και συνακόλουθα τον απέραντο πλούτο των ψυχικών και των σωματικών δονήσεων που συμπυκνώνονται σ' αυτήν την ιδιότητα. Οι ποιητές, πολύ εύστοχα, συσχετίζουν τις φάσεις από τις οποίες περνάει η δημιουργική τους εργασία μέχρι την ολοκλήρωσή της, με τις φάσεις της ίδιας της μητρότητας. Σύλληψη – κύηση – τοκετός. Αυτή η συσχέτιση, μπορεί να

πάει πιο πέρα, στο γαλούχημα, την ανατροφή, το μέγιστο, ανάλογα με τα στάδια ωρίμανσης του ποιητή, ή αλλιώς σ' αυτό το ίδιο το θαύμα που εκφράζουν οι έννοιες μητρότητα – δημιουργία κι ακόμα η αυτονόητη, η αναμφισβήτητη γνησιότητα της στοργής και της αγάπης, η έννοια της αυτοθυσίας που δεν λέγεται καν ηρωισμός.

Με τη φράση «Μητέρα ποίηση» ξεκινάει κι ο Γιάννης Ρίτσος στο πρώτο από τα δημοσιευμένα ποιήματά του (τρακτέρ – διέξοδος), αναζητώντας δρόμο για τη δημιουργία και διέξοδο από την αδικία και την θρασύτητα που τον περιβάλλει.

Αλλά θα επανέλθουμε στον Ρίτσο αφού κάνουμε μιá αναγκαία νομιζω παρένθεση, να πούμε, οτι η γυναίκα σαν ατομική και κοινωνική συνείδηση, είναι δημιούργημα της εποχής μας. Κατά συνέπεια και η ποιητική έκφραση αυτής της συνείδησης, παρά τις νύξεις που μπορούμε να συναντήσουμε και σε παλιότερα, ακόμη και σε αρχαία ποιητικά έργα, μόλις τώρα αρχίζει να ολοκληρώνεται και να προκαλεί το ενδιαφέρον. Αυτή η έκφραση είναι που μας ενδιαφέρει και περισσότερο κι εδώ θα σταθούμε.

Στη σύγχρονη ελληνική ποίηση, η γυναίκα ή η μάνα, που εξακολουθεί να συγκινεί και να εμπνέει περισσότερο από κάθε άλλο, ίσως γιατί είναι δεμένη με κάθε ξεχωριστό βίωμα και μ' όλα τα βιώματα στο σύνολό τους, πέρα από την συναισθηματική και ψυχολογική θέση της, εμφανίζεται και σαν βασικός φορέας κοινωνικής συνείδησης. Το στοιχείο αυτό το έχει προσθέσει η εποχή μας και γι αυτό το βλέπουμε να επικρατεί στα ποιήματα των νέων ποιητών.

Αυτό που λέμε συνειδητοποίηση της γυναίκας σαν φύλο και σαν κοινωνική οντότητα είναι κάτι πολύ πρόσφατο.

Οι πρώτες σύγχρονες ελληνίδες ποιήτριες που αρχίζουν σιγά-σιγά να εμφανίζονται, κατέχονται από μελαγχολία και θλίψη, λαχτάρα ανεκπλήρωτων πόθων, τρυφερότητα, ερωτισμό και διάθεση προσφοράς (Πολυδούρη, Μυρτιώτισσα κ.λ.π.). Από τα πρώτα ποιήματα του γυναικείου προβληματισμού, ενδεικτικά μπορούμε να αναφερθούμε στο ποίημα της Ζωής Καρρέλλη «Η άνθρωπος» που εκφράζει την αγωνία και την προσπάθεια της γυναίκας στα πρώτα βήματα της αυτογνωσίας της, την αναζήτηση μιάς ταυτότητας που συνθλίβεται κάτω από την αντρική κυριαρχία. Αντίθετα, στο ποίημα της Λίνας Κάσδαγλη «W o m e n ' s l i b », βρίσκουμε έναν άλλο προωθημένο προβληματισμό πάνω στο μεταίχμιο της παλιάς με την καινούρια γενιά γυναικών. Βλέπει την υποτίμηση της γυναίκας με άλλη μορφή, από το πλέξιμο στη γραφομηχανή, κάπως συμβολικά. Αναφέρθηκα σ' αυτά τα δύο ποιήματα εντελώς τυχαία και ενδεικτικά. Υπάρχουν και πολλά άλλα αξιόλογα και με πολύ ενδιαφέρον για το θέμα μας ποιήματα νεώτερων Ελληνίδων, με πολλές διαστάσεις, αλλά δεν είναι αυτό το θέμα μας τώρα.

Για να τελειώνω και ν' ασχοληθώ με τον Γ. Ρίτσο, θέλω μόνο να προσθέσω τούτο. Οι πολύ νέοι ποιητές και ποιήτριες δεν ξεχωρίζουν καθόλου σε άντρες και γυναίκες, έχουν ξεπεράσει και τη συνειδητοποίηση της γυναίκας, και κάθε διάκριση. Η έντονη υπαρξιακή και κοινωνική αγωνία, η καταγγελία της αδικίας και η αμφισβήτηση του κατεστημένου που εκφράζεται στην ποίηση της νέας γενιάς, τα αιτήματα για ειρήνη και δικαιοσύνη, αφορούν στο ίδιο ποσοστό τον θηλυκό και τον αρσενικό άνθρωπο.

Στον Γιάννη Ρίτσο, η γυναίκα είναι το στερεότυπο που καθιέρωσαν οι αιώνες. Η ποίησή του όμως συνδέεται έντονα μ' αυτό το στερεότυπο κι από τις πάμπολλες πτυχές του αποσπάει αισθητικό υλικό, όχι μόνο για να εμπνευστεί, αλλά και για να ολοκληρωθεί. Η γυναίκα στον Γιάννη Ρίτσο

είναι η ίδια η ποίηση, η ιστορία, η μοίρα του ανθρώπου και της φυλής. Είναι φορέας παναίσθησης και πολυκριτικής, ιστορική συνείδηση και διάρκεια.

Ο Γιάννης Ρίτσο χρησιμοποιεί τη γυναίκα στην ποίησή του, όπως τη χρησιμοποίησαν κι οι κλασικοί Έλληνες τραγωδοί και ως ένα σημείο ο Όμηρος. Τη βρίσκει κατάλληλη να της δανείσει το λόγο του και να δανειστεί τη φωνή της. Αναζητώντας ένα ρόλο τρίτου, αντικειμενικού και ήρεμου κριτή της ιστορίας, ενός συνδετικού κρίκου για την ενοποίηση του ιστορικού χρόνου και μιά συνείδηση που να τα χωράει όλα, διαλέγει τη γυναίκα. Γιατί η μνήμη της γυναίκας, είναι η μνήμη όλων και η συνείδηση της γυναίκας είναι η γενική συνείδηση. Έτσι αναπτύσσονται οι ιδιόμορφοι μονόλογοι της «Τέταρτης Διάστασης». Η Ελένη, η Περσεφόνη, η Ιφιγένεια, η Ισμήνη, η Χρυσόθεμις, η Φαίδρα, μαζί με τις άλλες γερασμένες γυναίκες στο «Νεκρό σπίτι», στο «Κάτω απ' τον ίσκιο τού βουνού», οι πιο πολλές, πολύ γερασμένες, 100-200-1000 χρονώ, όπως τονίζεται στην «Ελένη» (που θ' ακούσουμε απόψε από την Αλέκα Κατσέλη) είναι το ίδιο το Ελληνικό κλασικό πνεύμα, μέσα στην κριτική και την αυτοκριτική του. Η στάχτη του και μαζί το προσάναμα, αλλά κι όλα τα υπαρξιακά και πολλά κοινωνικά στοιχεία της σύγχρονης εποχής, που βρίσκουμε αθροιστικά ή σε συνδυασμούς στα ειδικότερα έργα, π.χ. το πρόβλημα της μοναξιάς που το συναντάμε παντού και πιο ειδικά, στην περισσότερο κοντινή μας γηραιά κυρία της «Σονάτας του Σεληνόφωτος».

Ζητώντας επίσης μιά ευαισθησία για να συλλάβει και να εκφράσει τα πάθη αυτού του τόπου και του λαού χρησιμοποιεί τη φωνή και τα βιώματα της γυναίκας. Αυτό εκφράζεται περισσότερο στα «χορικά», όπως είναι οι γερώντισσες κι η θάλασσα, ο αφανισμός της Μήλος, οι Μαντατοφόρες, οι Μονεμβασιώτισσες, «Το δέντρο της φυλακής κι οι γυναίκες» (που θ' ακούσουμε) και πολλά άλλα. Εδώ βρίσκουμε περισσότερο την αίσθηση της Ρωμοσύνης, μιά πιο αισθητή λαϊκότητα και μαζικότητα. Η γυναικεία παρουσία είναι μιά σύνθεση: της ιστορίας, της ανθρώπινης προσωπικότητας και της μονάδας μέσα στο σύνολο. Κάτι σαν τον αρχαίο χορό, το κρυφό σχολειό της Τουρκοκρατίας και τη σύγχρονη συντροφικότητα. Πολλές γυναίκες σε χορό μιλάνε όλες μαζί ή μία-μία, χωρίς ωστόσο να ξεχωρίζουν σε αυτοτελείς προσωπικότητες. Αλλά και όταν συναντάμε ένα όνομα γυναικείο, κάποια μορφή του παρελθόντος ή και μιά πολύ γνωστή του ή και γνωστή σε όλους μας σύγχρονη μορφή, είτε σαν πυρήνα

για την ανάπτυξη του έργου, είτε σα νύφη, δεν είναι παρά η αφορμή για το ξετύλιγμα ενός διαλόγου. Είναι και σύμβολο, κάτι σαν σημείο αναφοράς για να τιθασευτεί και να καναλιζαριστεί η φαντασία. Παντού στον Γ. Ρ. υπάρχει μία κίνηση διαλεκτική, σαφέστερη ή και απλοϊκότερη στην αρχή (στα παλιότερα δηλαδή έργα), πιο σύνθετη, πιο πολύπλοκη κατόπιν, αλλά πάντα υπάρχει, έστω και σαν μαγική εικόνα. Υπάρχει κι ο στόχος κι η άποψη. Κυρίως σαν στάση ζωής, παρά σαν θέση πολιτική ή γενικότερα ιδεολογική, η οποία βεβαίως προκύπτει απ' αυτή τη στάση. Δεν αναφέρεται δηλαδή σε μία ιδέα ή μία πολιτική θέση, αλλά τη δίνει μέσα απο το βίωμα. Πιο αισθητά και πιο πειστικά.

Ξεκινώντας απο τη Μάνα του Επιτάφιου, βλέπουμε τη γυναίκα του Γ. Ρ. να περνάει απο τον θρήνο και την απόγνωση, μέσα απο το ίδιο το μοιρολόι, στον απλό ανθρώπινο προβληματισμό, κι απο κει, διαλεκτικά, στη μόνη διέξοδο, την αντίσταση. Σχεδόν σε όλα τα ποιήματα αυτού του κύκλου τη βλέπουμε όμως παράλληλα, μέσα στα πιο μικρά προβλήματα της καθημερινότητας και στον Επιτάφιο, και σ' όλα τα χορικά, επίσης στην «Κυρά των Αμπελιών» που είναι όλη η Ελλάδα, στο «Όταν έρχεται ο ξένος», ακόμα και σ' άλλα που έχουν μία πιο υπαρξιακή ή πιο γενικά ιστορική βάση. Η γυναίκα στον Ρίτσο είναι δεμένη με τις οικιακές ασχολίες, τη γέννα, την καρτερία, την ανοχή, την αφάνεια, την ανωνυμία. Βλέπει με συγκατάβαση τον άντρα-αφέντη, βαρύγδουπο και κούφιο πολλές φορές, κρυμμένο πίσω απ' το φαλλό του, μία δύναμη και μία υπεροψία που την ειρωνεύεται, πολλές φορές τη σαρκάζει, αλλά την ανέχεται μέσα στα πλαίσια μιάς καρτερίας, ίσως υποχωρητικότητας, ίσως κι αναβολής μπροστά στον άμεσο κοινό δυνάστη, με τη μορφή του ξένου, του εχθρού, του εκμεταλλευτή και των δύο. Η παρουσία της γυναίκας στα χορικά, περνάει μέσα απο μία συγκεχυμένη ταξική τοποθέτηση, μέσα από μία αυτονόητη συμμετοχή. Η γυναίκα χειραφέτηση, σαν αυτοσκοπός, ούτε φαίνεται, ούτε προλαβαίνει να φανεί, καλυμμένη από μία πιο άμεση ή επικρατούσα αν θέλετε κοινωνική πραγματικότητα, μία σύγκρουση σε ιστορική συνέχεια, ενώ, στο υπαρξιακό μέρος, εκφράζονται όλα τα αδιέξοδα της συμβατικότητας, της υποκρισίας, της επιφανειακής ηθικής και γενικά οι νόθες διανθρώπινες σχέσεις, μέσα σε μία παράλληλη στοίχιση με τα άλλα κοινωνικά προβλήματα και έμμεση καταγγελία.

Πρόκειται για τη γυναίκα του λαού, τη βασανισμένη, την πολλαπλά καταπιεσμένη, που δεν

γνωρίζει την πολυτέλεια τής επανάστασης του φύλου της. Αυτό βεβαίως, επικρατεί στα χορικά και τα άλλα ποιήματα που θα τα έλεγα της Ρωμιοσύνης. Εκεί που η λεπτομέρεια της καθημερινής, λαϊκής ζωής, είναι η ουσία της καλλιτεχνικής ευαισθησίας. Η επίκληση του ήχου των καθημερινών πραγμάτων δεν είναι άλλο απο την επίκληση της ειρήνης και της ελευθερίας, απο την πρώτη άμεση ανάγκη, τού ψωμιού κι απο την πρώτη άμεση καταπίεση του ξένου και του ντόπιου δυνάστη, προς την πραγματική, την τέλεια ελευθερία απο κάθε κοινωνική κι ακόμα την υπαρξιακή καταπίεση.

Σ' αυτά τα ποιήματα τής λεπτομέρειας είναι που συναντάμε κυρίως τη γυναίκα σαν κύριο φορέα της ποιητικής ουσίας. Στα πιο πολλά απο τα μεγάλα χορικά ποιήματα, μία γυναίκα ή πολλές γυναίκες, συνήθως γερόντισσες, με την απόσταση, την αντικειμενικότητα και την ηρεμία της ηλικίας, συνδιαλέγονται μεταξύ τους συμπληρώνοντας η μία τη φωνή τής άλλης. Στα ποιήματα του αρχαϊκού κύκλου, της Τέταρτης Διάστασης, υπάρχει μία γυναίκα. Πάλι ηλικιωμένη ή άχρονη, σ' έναν μονόλογο ή σ' έναν διάλογο με κάτι απρόσωπο, συχνά ένα σιωπηλό, βουβό πρόσωπο (ο νεαρός άντρας στη Σονάτα τού Σεληνόφωτος, στην Ελένη, στη Φαίδρα κ.λ.π.) καθώς ανασύρει απο τα βάθη του εαυτού της τα βιώματα, που είναι βιώματα ατομικά και κοινωνικά, βιώματα της οικογένειας και της πατρίδας, βιώματα του κόσμου. Η χρησιμοποίηση της γυναίκας στα πολυστιχα ποιήματα, σχεδόν σ' όλα τα χορικά, στα πιο πολλά (και ίσως πιο σημαντικά) του αρχαϊκού κύκλου δεν είναι τυχαία. Η δυνατότητα μιάς πιο βαθιάς και πιο πλατιάς σύλληψης που προσφέρει στον Ρίτσο αυτή η συνεργασία του θα έλεγα με τη γυναίκα είναι προφανής.

Τα μικρά, πυκνά ποιήματα του Γιάννη Ρίτσου, είναι συνήθως απρόσωπα. Εκεί που είναι αναγκαία η διάρκεια για να ευδοκιμήσει ο σπόρος της έμπνευσης σε βάθος και πλάτος, επιστρατεύεται το γυναικείο στοιχείο, για να διατηρήσει τη συνέχεια του καλλιτεχνικού οργασμού.

Αυτή η μορφή ποίησης, είναι μοναδική στον Γιάννη Ρίτσο. Θα έλεγα καλύτερα αυτό το είδος της ποίησης. Τα χαρακτηριστικά της είναι μέσα στο πλάσιμο της μορφής και όχι μόνο εξωτερικά ή δομικά.

Στην πιο πρόσφατη παραγωγή του Γιάννη Ρίτσου θα βρούμε και μία νέα πλατιά και πολυπρόσωπη σύνθεση. Για παράδειγμα παίρνω τον «Βολιδοσκόπο» (1973) που είναι πιο ενδεικτικό γιατί υπάρχει και αναφορά σε πρόσωπα ή ιδιότη-

τες με μιά ουδετερότητα ωστόσο, κι ένα είδος αποστασιοποίησης. Υπάρχει π.χ. η γυναίκα με τα κόκκινα μαλιά, η ξεχτένιστη, η όμορφη, ο ποδηλάτης, ο Τρελλός κ.λ.π. Αλλά μήτε η όμορφη μιλάει για την ομορφιά της, μήτε ο μοναχικός ή η ανέραστη για τη μοναξιά μόνο, ενώ κι οι τρελλοί εντάσσονται κανονικά στη συζήτηση. Όλοι μιλούν για το ίδιο πράγμα, που όχι μόνο δεν έχει σαν βάση του καθένα το ξεχωριστό χαρακτηριστικό αλλά σκοπεύει κατευθείαν σε μιά «κοινή» σκέψη, που γυροφέρνουν όλοι τον άξονά της. Παράλληλα, μέσα σ' αυτή την πολυπρόσωπη σύνθεση, συγχωνεύεται η στιγμιαία ορμή που συμβολίζεται με τη μορφή του άντρα και η απεραντοσύνη της διάρκειας που συμβολίζεται με τη μορφή της γυναίκας. Εδώ τα πρόσωπα συγχέονται συχνά, όπως και οι ηλικίες κι όλες οι ιδιότητες, προβάλλοντας ατόφια εκείνη τη γενική αίσθηση που απ' την αρχή είχε στοχεύσει. Π.χ. να είναι αυτό που γίνεται στην πραγματικότητα, με την πρωτοπορία για τη διαμόρφωση των νέων διανθρώπων σχέσεων; Δεν ξέρω αν αυθαιρετώ, αλλά θα έλεγα ναι.

Ο Γιάννης Ρίτσος είναι ανοιχτός στα νέα ρεύματα και παρακολουθεί την εξέλιξη στον κοινωνικό χώρο, ακόμα και στις διανθρώπινες σχέσεις, που είναι ο πιο δύσκολος τομέας. Έτσι λοιπόν, η τάση να φεύγει κι από τη γυναίκα, ν' ανακατεύει τις ιδιότητες, τα γένη, τις ηλικίες, είναι μιά έκφραση των τάσεων του συνόλου για την κατάργηση των διακρίσεων ή και των διαφορών σ' ένα ποσοστό. Αλλά δεν πρόκειται για μιά τάση παγιωμένη, ούτε μπορεί να γίνει αυτό με τον Ρίτσο, που συμβαδίζει με την πραγματικότητα και αναπτύσσει τη φαντασία του και τη σύνθεση των μορφών στα έργα του με αναφορές στην ίδια την πραγματικότητα. Μιά πραγματικότητα πλατιά, που περνάει μέσα από την αισθητική πρωτοπορία, όχι όμως την διανοητική ελίτ.

Από τα χορικά, θ' ακούσουμε «Το δέντρο της φυλακής και οι γυναίκες». Είναι το μικρότερο και θα τ' ακούσουμε όλο. Ας είναι κι ένας φόρος τιμής για κείνες που το εμπνεύσανε. Στις φυλακές Αβέρωφ, στην αυλή, υπήρχε ένα δέντρο. Ένας φοίνικας. (Στο ποίημα δεν φαίνεται έτσι το δέντρο. Αυτό είναι γνωστό από τις διηγήσεις των γυναικών που είχαν ζήσει στις φυλακές Αβέρωφ την εποχή, νομίζω, 48-50). Οι γυναίκες χόρευαν γύρω απ' αυτό, χόρευε και κείνη που επρόκειτο να φύγει για εκτέλεση. Το ποίημα, δεν είναι νατουραλιστικό, η φαντασία του ποιητή το τοποθετεί αόριστα, σαν σύμβολο επικοινωνίας με τον έξω κόσμο, με τον άλλο κόσμο, με τη ζωή και την αναμενόμενη δικαίωση. Γράφτηκε στη Πράγα το

1962. Είναι προφανές ότι βγήκε από μιά μνήμη ώριμη και πιεστική.

Το ποίημα είναι απλό και εύγλωττο, φορτισμένο με γνήσια συγκίνηση. Δεν έχει να κάνει με γυναικεία προβλήματα. Αλλά αυτή η λεπτή αίσθηση, η τρυφερότητα και η ανάλαφρη φαντασία, δεν μπορούσε ν' αποδοθεί παρά με την πιο ευαίσθητη γυναικεία επένδυση. Οι γυναίκες μιλούν, όλες μαζί ή μία-μία, απρόσωπα σαν μιά συναυλία εγχόρδων. Επικοινωνούν, διαδίδουν το μήνυμά τους, κάνουν διάλογο με τη ζωή. Το δέντρο είναι και σκηνικό και σύμβολο, υποδηλώνει μιά μεγαλόπρεπη λιτότητα, μιά περηφάνεια, αυτοπεποίθηση, αξιοπρέπεια και φυσικά, ρίζες και ύψος, θαλερότητα και γονιμότητα. Η φυλακή, σαν να μην υπάρχει. Ξεπερνιέται, παραμερίζεται. Φαινομενικά ένα τυχαίο συμβάν, αφορμή για έμπνευση, στο βάθος πικρή εμπειρία που ωριμάζει.

Από την Τέταρτη Διάσταση θ' ακούσουμε αποσπάσματα από την «Ελένη» και τη «Φαίδρα».

Η «Ελένη» γράφτηκε στη Σάμο το 1970, όταν ο ποιητής έμενε εκεί, περιορισμένος από τη Χούντα.

Σαν κάτι νάχει γίνει κι αισθάνεται την ανάγκη της αυτοκριτικής. Η Ελένη της Τροίας είναι μιά αφορμή κι ένας τρόπος να δει κανείς τα πράγματα από απόσταση με την αντικειμενικότητα του παρελθόντος.

Η κριτική των προσώπων, της συμβατικής ηθικής, των συνθησιών, η ματαιότητα της φιλοδοξίας, της δύναμης, της επιβολής, κρύβουν ίσως μιά απογοήτευση, αλλά η συμπιλίωση με την πραγματικότητα, η παραδοχή της μοναξιάς, και του θανάτου ακόμα, είναι η ανταμοιβή της πικρής εμπειρίας. Ωστόσο η δύναμη της δημιουργίας, η αισθητική αναζήτηση, οι εικόνες μιάς άλλης λεπτομέρειας εδώ, περισσότερο υπαρξιακής και λιγότερο κοινωνικής και προ παντός η εσωτερική ένταση του ήσυχου νερού που βρήκε ένα δρόμο βαθύ και παράμερο μετά τη θορυβώδη και δραματική πορεία του, έχει ένα πρωτότυπο καλλιτεχνικό αποτέλεσμα.

Αλλιώς είναι η Φαίδρα (1974-1975). Κάνει την κριτική της πρόσωπο με πρόσωπο, στην ώρα της. Είναι γυναίκα ώριμη και ξέρεει. Καπνίζει κι ερωτεύεται με πάθος αυτόν που θέλει. Είναι η Φαίδρα που γνωρίζουμε. Μ' όλες τις ενοχές και τα θάρη της. Μ' όλη την άρνηση και την υποταγή. Το τίμημα της ελευθερίας είναι μεγάλο. Το πρόσωπο κολλάει στο πρόσωπο, εμποδίζει την ανάσα, ασκημίζει τη ζωή, αλλά και στο μέταλλο γίνονται οπές, αναπνέει για λίγο ή για πολύ, μιά διαρκής σύγκρουση, στο τέλος υποκύπτει. Να πούμε ότι συμβολίζει μιά σχετικότητα, μιά παραδοχή μακριάς πορείας προς την απελευθέρωση; Θα έλεγα όχι απλά την συμβολίζει, την εκφράζει. Η καταδίκη της παραδοσιακής ηθικής είναι πολύ έντονη στον Ρίτσο. Το βλέπουμε στην Ελένη πολύ ενδεικτικά, ιδίως στο σημείο που ειρωνεύεται την Πη-

νελόπη. Το στερεότυπο της γυναίκας ή μάλλον της γυναικείας μορφής δεν λείπει, αλλά η δύναμη του λόγου, η ανάλυση και προ παντός η κριτική, εκφράζουν άνετα την αισθητική και νοητική συγκρότηση της γυναίκας, την ανεβάζουν ψηλά, την αποκαθιστούν.

Τελικά, η γυναίκα στην ποίηση του Ρίτσο, είτε σαν λαϊκή φιγούρα στα χορικά, είτε σαν ιστορική προσωπικότητα, ή πιο κυριολεκτικά, σαν φορέας ιστορικής μνήμης, ιστορικής εμπειρίας και στάση ζωής, είναι γνήσια ανθρώπινη ύπαρξη αυτοπροσδιοριζόμενη και αυτοδύναμη στο λόγο και την δράση.*

* Η ομιλία δόθηκε στις 13/4/79, στα γραφεία του Συνδέσμου.

Ενεργειακό πρόβλημα και Πυρηνική ενέργεια

Δ. Π. Κρέμος

Ο άνθρωπος — ως άτομο αλλά ιδιαίτερα ως κοινωνικό σύνολο — για να επιζήσει και για να βελτιώσει τις συνθήκες της ζωής του (υλικής και πνευματικής) δεν βασίζεται μόνο στις δικές του δυνάμεις.

Χρησιμοποιεί κι αξιοποιεί — κατά διαφόρους τρόπους — καθετί που του παραχωρεί η φύση, έμμεσα ή άμεσα:

- την ενέργεια τών ανέμων
- τις υδατοπτώσεις
- την ηλιακή ακτινοβολία
- τα φυσικά καύσιμα (συμβατικά ή όχι).

Το σύνολο τών διεργασιών — που αποβλέπουν στην χρησιμοποίηση και στην αξιοποίηση των δυνάμεων της φύσης — συνιστά αυτό που απλά λέγεται «ενεργειακό πρόβλημα» και που πραγματικά είναι, ιδιαίτερα για τον αιώνα μας, ένα πρόβλημα οξύ που απαιτεί κάθε φορά μιά γρήγορη και καινούρια λύση.

Είναι όμως απαραίτητο να σημειωθεί πως, ενώ η «θέση» τού προβλήματος αποτελεί μιά αντικειμενική πραγματικότητα, η «λύση» του, αντίθετα, ποικίλλει και μπορεί να είναι αλλοιώτικη σύμφωνα με την αρχική κατεύθυνση που καθορίζεται, ανάλογα, από τις κεφαλαιοκρατικές ομάδες που προσδιορίζουν την εκάστοτε πορεία, με βάση τα στενά «προσωπικά» συμφέρόντα τους.

Η οξύτητα με την οποία τίθεται το ενεργειακό πρόβλημα αφήνει συχνά να «περάσουν» λύσεις πρόχειρες και επιζήμιες για την ανθρωπότητα, ως σύνολο, συμφέρουσες όμως για τις κυρίαρχες τάξεις και ομάδες. Η προώθηση τέτοιων λύσεων συνοδεύεται και από μιά συνεχή παραπλάνηση ειδικών και μη, που οδηγεί τελικά στην πεποίθηση ότι δεν υπάρχουν άλλες λύσεις.

Εδώ εμπίπτει και ο «μύθος» ότι: Δεν υπάρχει άλλη λύση για το ενεργειακό πρόβλημα παρά μόνο η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με πυρηνικές μεθόδους.

Για να αντιμετωπισθεί όμως σωστά το πρόβλημα αυτό στο σύνολο του είναι απαραίτητο:

1. Να τεθεί σωστά απο άποψη ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων.
2. Να αντιμετωπισθεί σωστά, τοπικώς και χρονικώς, σύμφωνα με το γενικό συμφέρον.

Συγκεκριμένα η θέση τού προβλήματος είναι η παρακάτω:

- Η σημερινή ανάγκη της ανθρωπότητας, στο σύνολο της, σ' εκμεταλλεύσιμη ενέργεια είναι κατά «δέκα χιλιάδες φορές» πιο μεγάλη σε σχέση με το 1800.

Αυτό οφείλεται:

- α. Στην αύξηση του πληθυσμού της γης
- β. Στην αύξηση της κινητότητας των ανθρώπων

γ. Στην άνοδο του μέσου όρου ζωής

δ. Στην βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης

Ετσι γίνεται φανερό πως οι κλασικές πηγές ενέργειας και ιδιαίτερα οι μέθοδοι που εφαρμόστηκαν, για την αξιοποίηση τους, κατά το παρελθόν, δεν επαρκούν πια.

Η διαπίστωση αυτή οδήγησε, ανάμεσα στ' άλλα, και στην πεποίθηση ότι μοναδική λύση αποτελεί η πυρηνική ενέργεια, πράγμα πέρα για πέρα λανθασμένο.

Σε συνέχεια, για να γίνει μιά σωστή εκτίμηση της δυνατής λύσης είναι απαραίτητη μιά γρήγορη ανασκόπηση του «τι είναι η πυρηνική ενέργεια».

Η πυρηνική (ή ατομική) ενέργεια είναι μιά μορφή παραγωγής ωφέλιμου έργου σ' ένα αρχικό πρωτογενές είδος φωτεινής ακτινοβολίας που, δευτερογενώς, μετατρέπεται σε θερμότητα και που στηρίζεται στην μετατροπή ενός ποσού μάζας σ' ενέργεια, σύμφωνα με την κλασική πια εξίσωση του Αϊνστάιν. Ορισμένα υλικά όπως π.χ. το ουράνιο (αλλά και το πλουτώνιο, το νεπούνιο, το θόριο, το ακτίνιο κλπ.) χαρακτηρίζονται από το γεγονός ότι, κάτω από ορισμένες συνθήκες, δίνουν την δυνατότητα μετατροπής σε ενέργεια ενός «σχετικώς μεγάλου» ποσού μάζας. Το ποσοστό, στις περιπτώσεις αυτές, είναι τέτοιο που επιτρέπει από ένα κιλό ουρανίου να ληφθεί ενέργεια 2.500.000 K H, που αντιστοιχεί σ' ένα έλλειμμα μάζας μόλις 0,1 γραμμαρίου (σε ποσοστό δηλ. μόνο 0,01%). Το ποσό αυτό ισούται προς την ενέργεια που χρειάζεται η Ελλάδα για έναν ολόκληρο μήνα.

Το τεράστιο αυτό ποσοστό ενεργείας μπορεί να εκλυθεί είτε ακαριαίως (με τη μορφή έκρηξης, όπως συμβαίνει στην ατομική βόμβα), είτε με βραδύ ρυθμό (με τη μορφή ελεγχόμενης αντίδρασης, όπως συμβαίνει στον πυρηνικό αντιδραστήρα). Με την δεύτερη αυτή μορφή γίνεται δυνατή η τροφοδότηση συμβατικών θερμικών μηχανών (π.χ. ατμοστρόβιλων) για την κίνηση γεννητριών παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος.

Ομως, για ν' αξιολογηθεί σωστά στο σύνολο της η «πυρηνική λύση» του ενεργειακού προβλήματος πρέπει να αναγνωρισθούν και να εκτιμηθούν με αντικειμενικότητα τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της λύσης αυτής.

Και πιο συγκεκριμένα:

Τα πλεονεκτήματα της (σε σχέση δέδια με τους άλλους κλασικούς τρόπους ηλεκτροπαραγωγής) συνοψίζονται σ' ένα μόνο, «στο μικρό βάρος καυσίμου».

Αντίθετα, τα μειονεκτήματά της είναι πολλά, όπως π.χ. το υψηλό κόστος παραγωγής (σε μακροπρόθεσμη κλίμακα), η ανάγκη βραχύχρονης απόσβεσης, η προκαλούμενη μόλυνση, η πολιτική εξάρτηση ...

Αναλυτικότερα:

Ως προς το μοναδικό πλεονέκτημα (το μικρό δηλαδή βάρος καυσίμου) που ευνοεί την δυνατότητα γρήγορου πλουτισμού) είναι αξιοσημείωτο ότι ένα μόνο κιλό U δίνει τόση ενέργεια οση μπορούν να δώσουν 200.000 τόννοι άνθρακα.

Αλλά ως προς τα μειονεκτήματα πρέπει πολύ να προσεχθούν τα παρακάτω:

α) Το κόστος εξόρυξης του ουρανίου π.χ. και του καθαρισμού του είναι πολύ υψηλό (περίπου 7,5 εκατομμύρια δρχ. ανα κιλό U) που ανεβάζει αμέσως το κόστος του παραγομένου ρεύματος σε 3 Δρχ./KWH (αντί της μιάς Δρχ./KWH του ρεύματος από συμβατικές πηγές).

β) Η πρόσθετη επιβάρυνση, για αποσβέσεις κλπ. φθάνει σ' ένα ποσοστό 112% που ανεβάζει έτσι το κόστος από 3 σε 6,40 Δρχ./KWH.

γ) Τα κοιτάσματα ουρανίου (και γενικότερα «σχασιμων υλικών») είναι πολύ περιορισμένα. Με το ρυθμό που χρησιμοποιείται σήμερα το πετρέλαιο, τα πυρηνικά καύσιμα θα επαρκούσαν για εξή μόνο μήνες. Κι αυτό ανεβάζει ακόμα πιο πολύ το κόστος (12,80 Δρχ./KWH).

δ) Τα κοιτάσματα των σχασιμων υλικών δεν είναι μόνο «ποσοτικώς» αλλά και «γεωγραφικώς» περιορισμένα. Είναι δηλαδή εντοπισμένα σε ορισμένες πολιτικογεωγραφικές περιοχές της γης, γεγονός που δημιουργεί μιά άμεση πολιτική εξάρτηση.

ε) Η διάρκεια ζωής μιάς πυρηνικής εγκατάστασης είναι πάρα πολύ μικρή (μόλις 80 ετών). Αυτό όμως αυξάνει την δαπάνη για φύλαξη «μέχρι συντελείας του αιώνας» και ανεβάζει έτσι το κόστος σε 64 Δρχ./KWH, σε ποσοστό δηλαδή ίσο προς τα 6400% (!) της κλασικής μέσης τιμής της μιάς Δρχ./KWH.

ς) Τα «κατάλοιπα» των αντιδραστήρων (θόριο, ασθέσιο, στρόντιο, μόλυβδος κλπ) είναι ραδιενεργά και μάλιστα με σχετικά μεγάλους «χρόνους υποδιπλασιασμού» και υπεισέρχονται έτσι στον βιοχημικό κύκλο του οικολογικού περιβάλλοντος ανεξάρτητα από τα μέσα προστασίας. Ετσι π.χ. το ραδιενεργό ασθέσιο ακολουθεί τον κύκλο «αντιδραστήρας - έδαφος - φυτά - ζώα - άνθρωπος - έδαφος - φυτά - ζώα - ... κ.ο.κ.». Η μόλυνση, με τον τρόπο αυτό εξαπλώνεται σταθερά και διατηρείται για εκατοντάδες χρόνια, μετά την κατάπαυση λειτουργίας του αντιδραστήρα...

Ύστερα από όλα αυτά δεν είναι δύσκολο να βγει το συμπέρασμα:

Σε καμιά περίπτωση δεν επιτρέπεται η χρησιμοποίηση της πυρηνικής ενέργειας για ηλεκτροπαραγωγή σε μεγάλη κλίμακα και με μακροπρόθεσμη προοπτική.

Βέβαια δεν μπορεί ν' αποκλεισθεί σαν μορφή ενέργειας για περιορισμένες περιπτώσεις και σαν παραγωγική πηγή ραδιενεργών υλικών χρησίμων για την επιστήμη και την τεχνική.

Και τότε; Πως θ' αντιμετωπισθεί στο μέλλον — στο άμεσο και στο απώτερο μέλλον — η λύση του ενεργειακού προβλήματος, θα πρέπει η ανθρωπότητα να επανέλθει στην «ειδυλλιακή» κατάσταση της πρωτόγονης ζωής; Καθόλου. Απλούστατα θα πρέπει να γίνει στροφή προς την αξιοποίηση των άλλων μορφών ενέργειας (ηλιακής, γεωθερμικής, αιολικής...) που παρουσιάζουν απεριόριστες προοπτικές για χιλιάδες χρόνια. Ιδιαίτερα θα πρέπει να γίνει στροφή προς την αξιοποίηση της «ηλιακής ενέργειας», που και με την ελαχίστη άκόμα απόδοση του 0,1% μπορεί να καλύψει όλες τις ανάγκες της ανθρωπότητας σε ηλεκτρική ενέργεια για κάθε βιομηχανική και οικιακή χρήση.

Όμως μιά τέτοια λύση δεν προωθήθηκε και δεν προωθείται από τις «κυρίαρχες» τάξεις και κοινωνίες για δυό κυρίως λόγους:

α) Θα επέτρεπε απελευθέρωση των μικρών καταπιεσμένων εθνών και κρατών απο την τεχνολογική εξάρτηση των μεγάλων

β) Θα στερούσε το μεγάλο κεφάλαιο απο την δυνατότητα άμεσου κέρδους.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι κανένας οργανισμός, κανένα πανεπιστήμιο, καμμιά ακαδημία δεν φρόντισαν να μάθουν τα παιδιά (από το δημοτικό ως τις ανώτατες σχολές) ότι δεν είναι υποχρεωτικό να γίνουν «πυρηνικοί» ή «γιατροί» ή «φυσικοί» κ.λ.π. αλλά ότι μπορούν να γίνουν και «ηλιομηχανικοί» ή «αιολομηχανικοί».....

Το «ταμπού» της αστικής αντιδραστικής επιστήμης ότι, τάχατες, η ηλιακή ενέργεια δεν είναι εκμεταλλεύσιμη ορθώθηκε μπρος στα μάτια των νέων επιστημόνων μόνο και μόνο για να τους αποτρέψει απο την έρευνα που δεν συμφέρει σε κάποια πολυεθνική εταιρία η σε κάποιο πολιτικοοικονομικό συγκρότημα.

Βέβαια η λύση δεν είναι εύκολη. Είναι όμως δυνατή. Όλοι οι άνθρωποι που σκέφτονται και δρουν ελεύθερα έχουν χρέος να καταπολεμήσουν τα τέτοια «ταμπού» και ν' αναζητήσουν το δρόμο της απελευθέρωσης του ανθρώπου απο κάθε φυσικό η τεχνητό σύστημα δεσμών, σύστημα που συνήθως χαλκεύεται με τον προγραμματισμό ενός λανθασμένου προσανατολισμού στην πορεία της επιστημονικής έρευνας.*

* Η ομιλία αυτή δόθηκε στις 18-5-79 στα γραφεία του Συνδέσμου.

ΑΛΕΞΑΝΤΡ ΣΕΡΓΚΕΓΙΕΒΙΤΣ ΠΟΥΣΚΙΝ Η Ζωή και το Έργο του (Αποσπάσματα)

Μίλια Αγγελίδη

////
Η λογοτεχνική δραστηριότητα του Πούσκιν ξετυλίχτηκε σε μιά κρίσιμη εποχή της παγκόσμιας ιστορίας, μιά εποχή πολέμων, επαναστάσεων και κοινωνικών αναταραχών, όπου οι παλιοί θεσμοί της φεουδαρχίας έσπαζαν κι άλλαζαν τις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων. Στη Ρωσία αν και ακόμα κρατιόταν γερά ο θεσμός τής μοναρχίας και της δουλοπαροικίας, οι προοδευτικοί άνθρωποι ένοιωθαν την αδικία αυτού του θεσμού κι όλο πιο σταθερά και θαρραλέα τον καταπολεμούσαν... Το 1790 κυκλοφόρησε στη Ρωσία το πρώτο επαναστατικό βιβλίο: «*Το ταξίδι απ' την Πετρούπολη στη Μόσχα*» του Ράντισεφ.

Ήταν δεκατριών χρονών αγοράκι ο Πούσκιν, όταν ξέσπασε ο Πατριωτικός πόλεμος του 1812, ο μεγάλος αυτός αγώνας του ρωσικού λαού για την εθνική του απελευθέρωση, την τιμή, την ανεξαρτησία του. Μερικά χρόνια αργότερα σα συνέχεια της πατριωτικής έξαρσης του ρωσικού έθνους, παρουσιάζεται το κίνημα των Δεκεμβριστών στις 14/12/1825, που είναι η πρώτη ένοπλη εξέγερση στη Ρωσία εναντίον του Τσαρισμού. Ο Πούσκιν που ήταν τότε 26 χρονών, ανήκε στους εκλεκτούς εκείνους ευπατρίδες, που κατατάχθηκαν κάτω απο τη σημαία των Δεκεμβριστών.

«Η μεγαλοφυής δημιουργική ικανότητα στον Πούσκιν συνδιαζόταν με την πρωτοπόρο επαναστατική κοσμοθεώρηση. Η χαραυγή της Ρωσικής επανάστασης, - η κίνηση των Δεκεμβριστών - έφερε μαζί της τον ήλιο στη ρωσική λογοτεχνία.» λέει για τον ποιητή ο μελετητής του έργου του Μπλαγκόι.

«Ο Πούσκιν υπήρξε όχι μόνο ο πιο ποιητικά δυνατός εκφραστής των ιδεών και των επιδιώξεων των Δεκεμβριστών, μα και αυτός που πιο έντονα απεικόνισε στο έργο του την τραγική αντίθεση που υπήρχε στην πρώτη αυτή περίοδο της ρωσικής επαναστατικής κίνησης, την περίοδο της αριστοκρατικής επαναστατικότητας, που είχε σύνθημά της το «Για το λαό, μα χωρίς το λαό...»

Όντας άνθρωπος με εξαιρετικά ξάστερο μυαλό ο Πούσκιν, ένοιωσε αυτή την αντίθεση, αποτέλεσμα της οποίας υπήρξε εξ άλλου και η κατάπνιξη της στάσης των Δεκεμβριστών και νοιώθοντάς το αυ-

τό, κατάφερε με τη δύναμη της μεγαλοφυίας του να σμικρύνει στα καλλιτεχνικά του δημιουργήματα τη φοβερή αυτή απόσταση που υπήρχε ανάμεσα στο λαό και τους «αδελφούς του, τους φίλους, τους συντρόφους του», όπως ονόμαζε ο ποιητής τους Δεκεμβριστές.

.....
Ο Πούσκιν μπόρεσε, όσο κανείς πριν απ' αυτόν να πλησιάσει στη λαϊκή ψυχή, μπόρεσε να δημιουργήσει έργα που έπαιξαν μέγιστο ρόλο στην ιδιολογική και αισθητική ανάπτυξη του λαού, έργα, που μπόρεσαν να πλησιάσουν, να γίνουν χρήσιμα και κατανοητά απ' τις πλατειές λαϊκές μάζες. Ακριβώς πάνω σ' αυτό το γόνιμο έδαφος άνθισε η πραγματική ποίηση του Πούσκιν, ο ρεαλισμός του. Αυτό ήταν που έκανε τον Πούσκιν τον πιο μεγάλο Ρώσο ποιητή...

Μέσα στο έργο του φάνηκε όλη η δύναμη κι ο πλούτος της ρωσικής γλώσσας, για τα οποία με τόση περηφάνεια μιλούσε ο ΛΟΜΟΝΟΣΩΦ, αυτός ο Λεονάρντο ντα Βίντσι της Ρωσίας. Ο Πούσκιν δυνάμωσε μέσα στη παλλαϊκή ρωσική γλώσσα, που είχε δημιουργηθεί επί αιώνες με το μόχθο και τις προσπάθειες αναρίθμητων γενεών, κάθε τι που ήταν σημαντικό και γνήσιο, κάθε τι που βοηθούσε περισσότερο τους εσωτερικούς νόμους της ανάπτυξης της, που έφερε πραγματικό παλλαϊκό χαρακτήρα. Με τη βοήθεια τής μοναδικής καλλιτεχνικής μαεστρίας του έδωσε στη ρωσική γλώσσα την πλαστικότητα και την αρμονία, που ως τότε δεν είχε.

Κι αυτό μονάχα θα ήταν αρκετό να του χαρίσει τον τίτλο του εθνικού ποιητή, μιά που τα δημιουργήματά του ήταν γραμμένα σε μιά γλώσσα καταννητή και προσιτή σ' όλο το έθνος του.

Πριν απ' τον Πούσκιν - γράφει ο Μπλαγκόι - τη λογοτεχνία την έβλεπαν στη Ρωσία σαν διασκέδαση ή στην καλύτερη περίπτωση, σαν κάτι υπηρεσιακό, σαν μέσο έκφρασης και προπαγάνδας των διαφόρων αντιλήψεων του συγγραφέα. Ο Πούσκιν ήταν ο πρώτος, που απεκάλυψε τη μεγίστη αυθύπαρκτη σημασία τής καλλιτεχνικής φιλολογίας, σα μιά ειδικευμένη μορφή απεικόνισης και γνώσης τής πραγματικότητας.

Ο ποιητής απο τα πολύ νεανικά του χρόνια έλεγε

οτι στη λογοτεχνία εκτιμά «τις ιδέες» που συγκροτούν «την αληθινή ζωή» του λογοτεχνήματος, ονόμαζε ποίηση όχι τους «στρωτούς στίχους», μα «τα βαθειά συναισθήματα» και «τις ποιητικές σκέψεις».

Γι αυτό όλο το έργο του Πούσκιν διαποτίζεται απ' τις ιδέες της εποχής του κι έχει βασικά κοινωνικό περιεχόμενο.....

Με μια εκπληκτική διαίσθηση και γνώση ο μεγάλος Εθνικός ποιητής της Ρωσίας έθεσε μέσα στο έργο του τα ακανθώδη προβλήματα, που υπήρχαν τότε, μα που εξακολουθούσαν να υπάρχουν και πολύ μετά ακόμα. Το πρόβλημα της σχέσης λαού και μοναρχίας, προσωπικότητας και κράτους, το πρόβλημα της απομάκρυνσης απ' το λαό της αριστοκρατικής διάνοησης, τέλος το πρόβλημα όλων των προβλημάτων, που απασχόλησε τον Πούσκιν σ' όλη του τη ζωή-το πρόβλημα της δουλείας. Ο Πούσκιν έκανε την λογοτεχνία θήμα προοδευτικών ιδεών, «εδίδαξε την ελευθερία» και «τα ευγενή συναισθήματα», που είναι μαζί της συνδεδεμένα -λέει ο Μπλαγκόι.

Απ' τα τριάντα του χρόνια και μετά ο Πούσκιν αφήνει την ποίηση και ασχολείται κυρίως με τη πεζογραφία. Όπως ο ίδιος έλεγε, η στροφή αυτή οφείλετο στην επιθυμία του να πλησιάσει περισσότερο στο λαό, γιατί «τα διηγήματα και τα μυθιστορήματα, διαβάζονται απ' όλους και παντού», μ' όλον ότι και τα ποιήματά του τα έγραφε κι αυτά έτσι, ώστε να μπορούν να διαβάζονται απ' όλους και παντού.

Ο Αλέξανδρος Σεργκέγιεβιτς Πούσκιν γεννήθηκε στη Μόσχα στις 26 Μαΐου 1799. Ο πατέρας του Σεργκέι Λβόβιτς καταγόταν απο μία παλιά αρχοντική οικογένεια, που το γενεολογικό της δέντρο έφτανε μέχρι τα χρόνια του Τσάρου Ιβάν του Τρομερού. Η μητέρα του πάλι ήταν εγγονή του Αμπραάμ Πέτροβιτς Γκανιμπάλ, του μικρού μαύρου σκλάβου που χάρησε κάποτε ο Σουλτάνος στο Μ. Πέτρο.

Τη θαυμαστή περιπέτεια του αράπη προγόνου του ο Πούσκιν θα την ιστορήσει αργότερα μες στο θαυμαστό μυθιστόρημά του: «Ο αράπης του Μεγάλου Πέτρου.»

Απ' τον αφρικανό αυτό πρόγονό του ο μικρός Αλέξανδρος κληρονόμησε τα σκούρα ολόσγουρα μαλλιά, τα χοντρά κόκκινα χείλη και τη φλογερή ιδιοσυγκρασία.....

Μικρός ο Πούσκιν ήταν ένα νωθρό, δυσκίνητο παιδάκι, που στενοχωρούσε κι εξενεύριζε φοβερά τη μητέρα του με το φλεγματικό του χαρακτήρα. Γενικά φαίνεται οτι η κυρία Πούσκιν ένοιωθε μιά κάποια απώθηση γι αυτό το παιδί της, ίσως επειδή

έφερε τόσο έντονα τα χαρακτηριστικά του αράπη προγόνου της. Αντίθετα έτρεφε αδυναμία για τα δυό μεγαλύτερα παιδιά της, τον Λεόν και την Όλγα, που ήσαν το καμάρι της. Έτσι ο μικρός Αλέξανδρος (ο Σάσα, όπως τον έλεγαν) στερήθηκε ουσιαστικά τη μητρική αγάπη. Τότε στη σιωπηλή και τρυφερή καρδιά του παιδιού, μιά άλλη γυναίκα πήρε τη θέση της μάνας, η νταντά του, η ρωσίδα χωριάτισσα Αρίνα Ροντιόνοβνα.....

Μέχρι τα δώδεκα χρόνια του το παιδί έζησε στην οικογένειά του στη Μόσχα, όπου οι γονείς του έκαναν ανοιχτή και άνεργη ζωή. Ζούσαν με τα εισοδήματα των πλούσιων κτημάτων τους, χωρίς να εργάζονται οι ίδιοι. Ωστόσο ήσαν άνθρωποι με κοινωνικά και καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα. Στο σπίτι των Πούσκιν εσύχναζαν οι πιο εκλεκτοί διανοούμενοι και καλλιτέχνες της Ρωσίας, όπως οι Καραμζίν, Ντιμίτριεφ, Μπάτιουσκωφ, ο ρώσος ρωμαντικός Ζουκόβσκη.

Για την ανατροφή των παιδιών τους οι Πούσκιν ασχολούντο ελάχιστα, την είχαν αναθέσει σε ξένους δασκάλους και παιδαγωγούς, κυρίως Γάλλους, τους οποίους ο μικρός Σάσα ποτέ δεν μπόρεσε να χωνέψει. Έτσι τα παιδιά κατάντησε να μιλούν και να ξέρουν καλύτερα τη γαλλική, παρά τη μητρική τους γλώσσα.

Αργότερα, μιλώντας για την ανατροφή που πήρε απ' τους γονείς του την ονόμαζε «καταραμένη».

Το 1811 ο δωδεκάχρονος Αλέξανδρος μπαίνει σαν εσωτερικός στο Λύκειο, που εκείνα τα χρόνια πρωτοϊδρύθηκε στο Τσάρσκογιε-Σελό (τη σημερινή πόλη Πούσκιν). Οι γονείς του με ανακούφιση ξεφορτώθηκαν το άτακτο κι ανυπάκουο αγόρι. Γιατί όσο μικρό ήταν ήσυχο κι αμίλητο παιδί, τόσο σκάνταλο κι απειθάρχητο γινόταν μεγαλώνοντας. Το λύκειο του Τσάρκογιε-Σελό ήταν ένα πρότυπο σχολείο, που ιδρύθηκε την περίοδο της βασιλείας του Αλεξάνδρου του Α' και είχε σκοπό να εκπαιδεύει τους νέους αστούς για τα ανώτατα κρατικά αξιώματα. Σ' όλη του τη ζωή ο Πούσκιν θα θυμάται με αγάπη έναν απ' τους καθηγητές του Λυκείου, τον καθηγητή Κουνίτσιν, άνθρωπο προοδευτικών αντιλήψεων, συνειδητό εχθρό του θεσμού της δουλοπαροικίας. Οι φλογερές, συναρπαστικές διαλέξεις του Κουνίτσιν έρριξαν για πρώτη φορά στην καρδιά του ποιητή το γόνιμο σπόρο του πολιτικού φιλελευθερισμού. Καλύτερα όμως και πιο γόνιμα μαθήματα πήρε ο ποιητής απ' την ίδια την ζωή. Ένα χρόνο μετά την εγγραφή του στο Λύκειο, ξέσπασε ο πατριωτικός πόλεμος του 1812. Τον Πούσκιν, όπως και όλη τη νεολαία του Λυκείου τους συνεπαίρνει ο πατριωτικός ενθουσιασμός. Όπως ο πατέρας του, έτσι και ο Αλέ-

Ξανδρος έγραφε τους στίχους του μέχρι τότε στη γαλλική γλώσσα. Όμως απο την ημέρα της κήρυξης του πολέμου, ο Αλέξανδρος, όπως και όλοι οι φίλοι του έπαψαν να γράφουν και να μιλούν γαλλικά. Ο ηρωικός αγώνας του ρωσικού λαού εναντίον των ξένων κατακτητών άφησε έντονα τ' αχνάρια του σ' όλη τη ζωή του ποιητή. Τον πατριωτικό πόλεμο είχε για θέμα του και το πρώτο ποιητικό έργο του: «*Αναμνήσεις απ' το Τσάροκογιε-Σελό*», που διαβάστηκε δημόσια στις αρχές του 1815 στις επίσημες εξετάσεις του Λυκείου, μπροστά στο διασημότερο Ρώσο ποιητή του 18ου αιώνα, το γηρεό τότε Ντερζάβιν, που τον επαινεσε ιδιαίτερα, πράγμα που έδωσε φτερά στο νεαρό ποιητή. Την ίδια εποχή η πατριωτική του περηφάνεια για την ιστορική νίκη του ρωσικού λαού ταυτίστηκε μες στη ψυχή του με την αντιπάθειά του εναντίον των καταπιεστών του λαού, εναντίον κάθε δεσποτισμού. Τότε γράφει το περίφημο επίγραμμα του, «*Στιούς δύο Αλέξανδρους*», εννοώντας τον Τσάρο Αλέξανδρο Α', που όσο πολεμούσε και νικούσε το Ναπολέοντα ήταν ο απελευθερωτής, μα που όταν συνέτριψε πια τον ξένο εχθρό, έγινε ο ίδιος αρχηγός στη ρωσική και διεθνή αντίδραση.

Την εποχή του Λυκείου ο Πούσκιν γνωρίζεται και με μιά παρέα νέων αξιωματικών, που το σύνταγμα τους στρατοπέδευε κάπου κοντά στο Τσάροκογιε-Σελό. Ανάμεσά τους είναι και ένας απ' τους πιο εκλεκτούς και μορφωμένους ανθρώπους εκείνων των χρόνων, ο Τσααντέγιεφ, όπως και ο γιός του ήρωα του πατριωτικού πολέμου του 1812 Ραγιέβσκυ. Η επίδρασή αυτών των ανθρώπων υπήρξε καταλυτική για το νεαρό ποιητή. Γύρω του στο Λύκειο σχηματίζεται μιά παρέα ομοϊδεατών. Ανάμεσά τους είναι και δυό αγαπημένοι φίλοι του, ο Πούστσιν και ο Κουχελμπέκερ, που έμελλε αργότερα να λάβουν μέρος στην επανάσταση της 14ης Δεκεμβρίου 1825, να συλληφθούν και να τιμωρηθούν με ισόβια κάτεργα στα ορυχεία των Ουραλίων. Κι ο ίδιος ο ποιητής θα είχε ασφαλώς την ίδια τύχη, αν δεν είχε βρεθεί την εποχή εκείνη μακριά απ' την πρωτεύουσα.

Υπάρχει μιά εκδοχή, ότι οι φίλοι του των κύκλων των Δεκεμβριστών δεν τον εμπιστεύονταν εξ αιτίας του αυθόρμητου, του ορμητικού και ευέξαπτου χαρακτήρα του και μιά άλλη, ότι αναγνωρίζοντας την ξεχωριστή αξία του δεν ήθελαν να τον εκθέσουν στους κινδύνους του επαναστατικού τους κινήματος.

Βγαίνοντας απ' το Λύκειο ο Πούσκιν διορίστηκε σε κάποια κρατική υπηρεσία του Υπουργείου των Εξωτερικών. Συγχρόνως μπήκε στους προοδευτικούς κύκλους των λογοτεχνών και διανοουμένων. Εσύχναζε στους κύκλους του ομίλου «Αρζαμάς»

και «Πράσινη λάμπα», που ήταν το φιλολογικό παρακλάδι της οργάνωσης «Ένωση Σωτηρίας», απ' όπου ξεπήδησε, όπως είναι γνωστό, η στάση των Δεκεμβριστών. Ο φλογερός αυθορμητισμός του, οι ελεύθερες και ανοιχτές συζητήσεις του εναντίον του δεσποτισμού, και προ πάντων τα πατριωτικά, επαναστατικά του ποιήματα, που κυκλοφορούσαν σε αναρίθμητα αντίγραφα ανάμεσα όχι μόνο στους διανοούμενους, μα και στο λαό, εκίνησαν την υποψία και τη δυσμείνεια του Τσάρου.

Έτσι παρακινούμενος απο τον παντοδύναμο τότε αρχηγό της Αστυνομίας Αρακτσέγιεφ, ο Τσάρος αποφάσισε να εξορίσει τον ποιητή στη Σιθηνία και μόνο χάρη στις ενέργειες των φίλων του Ζουκόβσκη και Καραμζίν, ο Πούσκιν εξορίστηκε στη Νότιο Ρωσία και τον Καύκασο.

Ακριβώς εκείνα τα χρόνια (1820 - 1824), που έμενε ως εξόριστος στη Νοτιοδυτική Ρωσία, ο Πούσκιν ένοιωσε πιο κοντά στον αγωνιζόμενο ελληνικό λαό, όχι μόνο γεωγραφικά, μα και ψυχικά. Εγνώριζε προσωπικά και συνδεόταν με φιλία με τον Αλέξανδρο Υψηλάντη και συμμεριζόταν απόλυτα τις απόψεις του Ρήγα Φεραίου που τον θαύμαζε απεριόριστα. Επίσης έτρεφε ξεχωριστή συμπάθεια για τον Γιωργάκη Ολύμπιο. Όπως απέδειξαν μάλιστα τελευταίες έρευνες του καθηγητή Σεργκέι Πετρώφ, ο Πούσκιν είχε υπ' όψη του να γράψει ένα μεγάλο επικό έργο με πρωταγωνιστή τον Γιωργάκη Ολύμπιο. Θα περιελάμβανε σ' αυτό γεγονότα απ' την αποτυχημένη μάχη του Δραγατσανιού στις 19 Ιουνίου 1821, ύστερα απο την οποία ο Υψηλάντης αποχώρησε, ως την κατάληψη του Μοναστηριού του Σέκου και το θάνατο του Γιωργάκη Ολύμπιου στις 24 Σεπτεμβρίου 1821. Τραγουδώντας και μνώνοντας τους υπερασπιστές του Σέκου, ο Πούσκιν εξέφραζε την κοινή γνώμη των πρωτοπόρων ανθρώπων της Ευρώπης. Όπως είναι γνωστό η Φιλική Εταιρία ιδρύθηκε στην Οδυσσό. Τελευταίες ανασκαφές έφεραν σε φώς υπόγειες στοές, όπου συνεδρίαζαν κρυφά οι Φιλικοί. Δεν ήταν καθόλου εύκολη η δράση τους και γινόταν πάντα κάτω απο την άγρυπνη παρακολούθηση της τσαρικής αστυνομίας. Η Τσαρική Ρωσία μέλος της Ιερής συμμαχίας κατέδωσε αμείλικτα κάθε επαναστατική κίνηση. Μα η πρωτοπόρα διάνοηση ήταν με το μέρος των αγωνιζόμενων Ελλήνων. Ο Πούσκιν σ' ένα γράμμα του εκείνης της εποχής, προς το φίλο του Δεκεμβριστή Νταβίντωφ μιλάει μ' ενθουσιασμό για το διάγγελμα του Αλ. Υψηλάντη και περιγράφει με παλμό την τελευταία ευλογία των σημαίων και του σπαθιού του πρίγκηπα Υψηλάντη, τον ενθουσιασμό του κληρού και του λαού και τις ωραίες στιγμές της

«Ελπίδας και της Ελευθερίας».

«Η ανάταση της ψυχής έφθασε στο κατακόρυφο - γράφει ο ποιητής - όλες οι σκέψεις στρέφονται σ' ένα σκοπό: στην ανεξαρτησία της αρχαίας πατρίδας.»

Γνώστης και λάτρης της αρχαίας Ελλάδας, ο ποιητής με συγκινητικό πάθος προτρέπει το σκλάβο Ελληνισμό:

*Εμπρός! Στηλώσου, Ελλάδα επαναστάτισσα
βάστα γερά στο χέρι τ' άρματά σου.
Μάταια δεν ξεσηκώθηκε ο Όλυμπος
η Πίνδος, οι Θερμοπύλες - δόξασμά σου.*

*Απ' τα βαθειά τους σπλάχνα ξεπετάχθηκεν
η λευτεριά σου ολόφωτη, γενναία,
κι από τον τάφο του Περικλή, απ' τα μάρμαρα
της Αθήνας, πάντα ιερά και νέα.*

*Θεών και ηρώων πατρίδα, σπάζεις άξαφνα
το ζυγό σου, την ενάντια Μοίρα,
με την ηχώ, που βγαίνει του Τυρταίου σου,
του Μπάυρον και του Ρήγα η άξια λύρα.*

(Μεταφρ. Κ. ΒΑΡΝΑΛΗΣ)

Σε μία τελευταία μελέτη του καθηγητή Πετρώφ, διδάκτορα των φιλολογικών Επιστημών, βρίσκονται οι πληροφορίες, ότι ο Πούσκιν ζήτησε να πάρει κι ο ίδιος μέρος στην εξέγερση των Ελλήνων, ότι έστειλε μάλιστα γράμμα στον Υψηλάντη ζητώντας του να καταταγεί σαν εθελοντής στη μονάδα του.... Δεν μπόρεσε όμως τελικά να πραγματοποιήσει το όνειρό του, να κάνει δηλαδή αυτό, που έκανε ένας άλλος θάρδος της ελευθερίας και του ηρωισμού, ο Μπάυρον...

Ο Ρώσος ποιητής βρισκόταν κάτω απ' την αμειλικτη αστυνομική επιτήρηση. Έτσι ο ποιητής επιστρέφοντας απ' την εξορία του στον Καύκασο και πάλι απομονώνεται στα κτήματα της μητέρας του στο Μιχαηλόβσκογιε, όπου στέλλεται τον Αύγουστο του 1824 κάτω από την επιτήρηση των οργάνων του Τσάρου.

Η οικογένειά του δέχτηκε τον ποιητή με μεγάλη επιφυλακτικότητα και η κατάσταση του Πούσκιν, που βρισκόταν κάτω από την άμεση παρακολούθηση ακόμα και του πατέρα του, που τάχε κυριολεκτικά χαμένα από τη δυσμένεια του Τσάρου, ήταν τόσο καταθλιπτική, ώστε παρακαλούσε το Διοικητή της Περιφέρειας να τον στείλει προτιμότερο σε καμιά φυλακή.

Μόνον όταν μετά από τέσσερες μήνες η οικογένειά του έφυγε για την Πετρούπολη, ο ποιητής ανάσανε πάλι. Εδώ μένει ξανά μόνος με τη γριά πια τώρα νταντά του, την πιστή, αγαπημένη του νιάνια Αρίνα Ροντιόνοβνα, που όπως και στα παιδικά του χρόνια τον οδηγεί στο μαγικό κόσμο των

παραμυθιών, των παραδόσεων και των λαϊκών τραγουδιών. Ένα ποίημά του απ' τα πολλά που αφιέρωσε σ' αυτήν είναι και το «Χειμωνιάτικο βράδυ»:

Χειμωνιάτικο βράδυ.

*Τον ουρανό η μπόρα σκοτεινιάζει
το χιόνι στην αυλή κλωθογυρνά,
και πότε σα θειό αγριοφωνάζει
και πότε σιγοκλαίει σαν τα μωρά.
Στην αχρένια στέγη μας βουίζει
την άγρια της μανία ξεφυσά,
ή σαν ξεστρατισμένος πεζοπόρος
στο τζάμι της καλύβας μας χτυπά.*

*Του κήπου μας τα γέρικα δεντράκια
απόψε είναι θλιμμένα και μουγκά.
Γιατί κι εσύ, γριούλα μου σωπαίνεις
στο σκοτεινό παράθυρο μπροστά;
Σε κούρασε, σε ζάλισε η μπόρα
ή μήπως σε νανούρισε απαλά
το βουιτό απ' τη γέρικη σου ανέμη
και γέρνεις το κεφάλι σιωπηλά;*

*Ας πιούμε, αγαπημένη συντροφιά μου,
της έρημης της νιότης μου, εσύ,
φέρ' το ποτήρι, ξόρκισε τη θλίψη
και βρες μου τη χαρά μες στο κρασί.
Πες μου τραγούδια, πες μου παραμύθια
απ' τον παλιό, καλό σου τον καιρό,
για μαγικά πουλιά και για νεράιδες
που φύλαγαν τ' αθάνατο νερό.*

*Τον ουρανό η μπόρα σκοτεινιάζει
το χιόνι στην αυλή κλωθογυρνά
και πότε σα θειό αγριοφωνάζει
και πότε σιγοκλαίει σαν τα μωρά.
Ας πιούμε αγαπημένη μου γριούλα
συντρόφισσα της νιότης μου εσύ.
Φέρ' το ποτήρι, ξόρκισε τη θλίψη
και βρες μου τη χαρά μες στο κρασί.*

(Μετάφρ. Μίλιας Ροζίδη - Αγγελίδη.)

Εδώ στο Μιχαηλόβσκογιε ο Πούσκιν έρχεται σε άμεση επαφή με το λαό. Γράφει, σημειώνει, καταγράφει, μαζεύει όλον εκείνο τον πλούτο της λαϊκής γλώσσας και ιστορίας, που θα του είναι τόσο χρήσιμος στο φιλολογικό του έργο. Διηγούνται πως συχνά μεταμφιεζόταν σε χωρικό, ανακατευόταν μαζί με τον απλό λαό στα παζάρια και στα πανηγύρια κρυφακούγοντας τη λαϊκή μιλιά, παρακολουθώντας και εντυπώνοντας στο μυαλό του τους λαϊκούς τύπους.

Παράλληλα εδώ ο ποιητής απομονωμένος από τον άλλο κόσμο, μελετά Σαίξπηρ, Τάκιτο και προπαντός τη Ρωσική ιστορία και τους ρώσους χρονι-

κογράφους. Στο Μιχαηλόβσκογιε είχε συλλάβει την ιδέα να γράψει τα περίφημα «Λαϊκά παραμύθια» του κι εδώ πάλι γράφτηκαν τα έξι πρώτα κεφάλαια απ' το πασίγνωστο ποιητικό του αριστούργημα «Ευγένιος Ονέγκιν», η σάτιρα «Κόμης Νούλιν» και τέλος η περίφημη ιστορική τραγωδία του «Μπορίς Γκοντουνώφ», μιά από τις πιό αγαπημένες για τον ποιητή δημιουργίες του.

Έτσι όταν στα 1825 (14 Δεκεμβρίου) ξεσπά η στάση των Δεκεμβριστών, ο ποιητής βρίσκεται απομονωμένος στο Μιχαηλόβσκογιε και ξεφεύγει απ' την κακιά ώρα, που λέει ο λαός. Γιατί αν ήταν στην πρωτεύουσα, θα ήταν ασφαλώς μαζί με τους Δεκεμβριστές και θα συμμεριζόταν την τραγική τους μοίρα.

Στις αρχές του 1826 στον αυτοκρατορικό θρόνο της Ρωσίας ανέβηκε μετά από το θάνατο του Αλέξανδρου του Α', ο Νικόλαος ο Α', ο επιλεγόμενος «σιδηρούς Τσάρος», ένας άνθρωπος σκληρός, θρησκόληπτος και πονηρός, που προσπάθησε με κάθε τρόπο να καταπνίξει κάθε φιλελευθερισμό. Είναι αυτός που ετιμώρησε με απαγχονισμό στις 13 Ιουλίου 1826 στην κεντρική πλατεία της Πετρούπολης τους πέντε αρχηγούς της στάσης των Δεκεμβριστών: Πέστελ, Μουραβιέφ, Μπεστούζεφ, Καχόβσκυ και Ριλέγιεφ, και που εξόρισε τους υπόλοιπους Δεκεμβριστές στη Σιβηρία και στα Ουράλια. Οργάνωσε διωγμούς των Εβραίων και των καταπιεζόμενων αγροτών. Και τέλος είναι αυτός που εξόντωσε με μηχανοραφίες τον Εθνικό ποιητή της Ρωσίας Αλέξανδρο Πούσκιν. Ο Νικόλαος ο Α' λοιπόν ξαναφέρνει στην πρωτεύουσα τον Πούσκιν απ' το Μιχαηλόβσκογιε. Θέλει να χρησιμοποιήσει άλλη τακτική. Τον καλεί στα ανάκτορα και του υποβάλλει την ερώτηση:

«Αν είσαстан στην Πετρούπολη την ημέρα της στάσης των Δεκεμβριστών, με ποιούς θα είσαстан;» Κι ο ποιητής απαντάει αδιστακτα: «Μα με τους επαναστάτες βέβαια.»

Μ' όλα ταύτα ο πονηρός Τσάρος κάνει πως εκτιμά το θάρρος και την ειλικρίνειά του και του υπόσχεται πολλά. Κι όταν ο ποιητής παραπονιέται για την αυστηρή λογοκρισία που του γίνεται, του λέει πως από δω και μπρος θάναί ο ίδιος λογοκριτής του κι όχι κανένας ανίδεος. Έτσι η παρακολούθηση του ποιητή γίνεται από τον ίδιο τον Τσάρο...

Η αποτυχία των Δεκεμβριστών κι όλη αυτή η καταπίεση και η τρομοκρατία είχαν βαθειά απήχηση στη φλογερή καρδιά του ποιητή. Τη γέμισαν πίκρα και πιό έντονο πάθος για τη λευτεριά και τη δικαιοσύνη. Τότε γράφει τον «ΠΡΟΦΗΤΗ» του, που συμβολίζει τον ποιητή και την ιστορική αποστολή του.

«Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ»

*Με δυσασμένη την ψυχή
σερνόμωνα στην ερημιά μου
και ξάφνου ένα σεραφείμ
βλέπω εξαφτέρουγο σιμά μου.*

*Λαφριά σαν όνειρο ακουμπά
τα δάχτυλα στα βλέφαρά μου.
Τα μάτια μου τα θεϊκά
βλέπουν με τρόμο ολόγουρά μου.*

*Τ' αυτιά μου αγγίζει κι αγρικώ
τον κάθε ψίθυρο κι αχό:*

*Τον ουρανό, π' ανατριχιάζει,
τον άγγελο π' αχνοπατά,
κάποιο κλωνί, που ξεπαγιάζει,
το μαμουδάκι, που περά.*

*Το χέρι του μου ξερριζώνει
τη γλώσσα μου την πονηρή.
Στη θέση της φιδιού κεντρι
σοφό κι αιμόσταχτο ριζώνει.*

*Το σήθος μου με μιά σπαθιά
πέρα για πέρα μου τ' ανοίγει
και κάρβουνο αναμμένο μπηγεί
όπου χτυπούσεν η καρδιά.*

*Στο χόμα πέφτω σα νεκρός
Κι εβροντοφώναξε ο Θεός:*

*«Προφήτη, άκου, σήκω, περνα
τα πέλαγα και τις στεριές
την εντολή μου ακολουθώντας
φλόγιζε, κάψε τις καρδιές.»*

(Μεταφρ. Μίλιας Ροζιόδη - Αγγελίδη)

.....
Αυτή την ίδια εποχή γράφει και το «Δεσμώτη», ένα ποίημα, όπου φαίνεται έντονα η ανάγκη της φυγής. Αυτό το ποίημα του Πούσκιν αγαπήθηκε ιδιαίτερα, ίσως όσο κανένα άλλο του. Έγινε τραγούδι και επί χρόνια τραγουδιόταν με πάθος από το σκλάβο λαό. Σ' αυτό το ποίημα ένας δεσμώτης πίσω από τα σίδερα της φυλακής του βλέπει έναν νεαρό αετό, πούρχεται και τρώει συχνά τη ματωμένη τροφή του πάνω στο πεζούλι του παραθύρου του. Πιάνει κουβέντα μαζί του και του φαίνεται πως και ο αητός του μιλάει, τον συμβουλεύει, τον ξεσηκώνει:

*«Έλα, αδέρφι μου, να φύγουμε μαζί, είναι καιρός να
σπάσεις τα δεσμά σου. Έλα να φύγουμε, να πάμε
μακρυνά, πέρα απ' τα βουνά, πέρα απ' τη θάλασσα,
πέρα απ' τα σύννεφα, εκεί που τριγυρίζει ο άνεμος*

Το 1827 ο Πούσκιν παντρεύεται την πεντάμορφη αριστοκράτισσα Ναταλία Γκαντσαρόβα, που ήταν ένα πλάσμα επιπόλαιο χωρίς ψυχικό βάθος, έρμεο τής κοσμικής ζωής, που υπήρξε, αν όχι η αιτία, η αφορμή τουλάχιστο τής καταστροφής του μεγαλύτερου ποιητή τής Ρωσίας... Με την εκθαμβωτική καλλονή της και την αριστοκρατική της καταγωγή ήταν απ' τις κυρίες τις πίο ευπρόσδεκτες στην αυλή του Τσάρου. Εκεί πλέχτηκε γύρω από τον ποιητή μιά τέτοια σκευωρία πάθους και απιστίας με ήρωες τη γυναίκα του κι έναν κάποιο Νταντές, ένα νεαρό κομψευόμενο θαρώνο, νόθο γιό του Πρεσβευτή τής Ολλανδίας, ώστε ο ευέξαπτος και φιλότιμος ποιητής δεν μπόρεσε ν' αποφύγει τη μοιραία μονομαχία.

Στίς 8 Φεβρουαρίου 1837, ο ποιητής χτυπήθηκε απ' το δολοφονικό χέρι του έκφυλου Νταντές. Δυό μέρες αργότερα, ύστερα από ένα μαρτύριο αφάνταστων πόνων, ο ποιητής πέθανε... Ο λαός πίστεψε πως ουσιαστικά δεν επρόκειτο για μονομαχία, μα για προμελετημένη δολοφονία... Το λείψανο του ποιητή φυγαδεύτηκε νύχτα και θάφτηκε κρυφά στο Μιχαηλόσσκογιε. Απαγορεύτηκε αυστηρά το λαϊκό προσκύνημα κι η Αστυνομία κυνήγησε κάποιο νεαρό δημοσιογράφο, που παρά την αυστηρή λογοκρισία, τόλμησε να γράψει... «Ο ήλιος τής Ρωσικής λογοτεχνίας έσθησε...»

Μα κι αν απαγόρευαν την τόσο απλή δημοσιογραφική έκφραση για τον ήλιο τής ρωσικής λογοτεχνίας,.... δε μπόρεσαν να σθήσουν το λαμπρό φώς τής μεγαλοφυΐας του Πούσκιν, που χρόνια τώρα φωτίζει το Έθνος του κι όλον τον κόσμο...

Θα αναφέρω χαρακτηριστικά μιά πληροφορία από φίλους, που επισκέφτηκαν τελευταία τη Σοβιετική Ένωση. Στη βάση του αγάλματος του Πούσκιν, όπου κι αν υπάρχει αυτό, κάθε μέρα βρίσκονται φρέσκα λουλούδια. Κι έτσι εκπληρώνεται καθημερινά ο προφητικός στίχος του ποιητή:

*Έφτιαξα για τον εαυτό μου
μνημείο αχειροποίητο.
Το λαϊκό του μονοπάτι
ποτέ δε θα χορταριάσει...»*

Τα σπουδαιότερα έργα του Πούσκιν είναι με χρονολογική σειρά τα εξής:

- 1) Ρουσλάν και Λουντμίλα. (1817 - 1824)
- 2) Ο αιχμάλωτος του Καυκάσου. (1820 - 1824)
- 3) Οι αδελφοί λήσταρχοι. (1821 - 1822)
- 4) Η κρήνη του Μπαχτσεσαράι. (1823)
- 5) Οι Τσιγγάνοι. (1824)
- 6) Ο χάλκινος καβαλλάρης.
- 7) Ευγένιος Ονέγκιν.
- 8) Πολτάβα.
- 9) Μπορίς Γκοντουνώφ κ.λ.π.

Όλα αυτά είναι γραμμένα σε στίχους (ποιητικά

έργα)

Πεζά (μυθιστορήματα και νουβέλλες)

- 1) Ο αράπης του Μεγάλου Πέτρου.
- 2) Η κόρη του λοχαγού.
- 3) Ντουμπρόσκη.
- 4) Η Ντάμα πικά. (1833)
- 5) Η ανταρσία του Πουγκατσώφ.
- 6) Αιγυπτιακές νύχτες κ.λ.π.

Το ποιητικό έργο του *«Ρουσλάν και Λιουντμίλα»* ο Πούσκιν άρχισε να το γράφει ακόμα από την εποχή του λυκείου. Το δούλεψε όμως και μετά απ' το 1817 - 1820. Η πλοκή του είναι η πλοκή ενός παραμυθιού.

Ο Ρουσλάν κι η Λιουντμίλα είναι ένας φτωειδής πατριωτικός υμνος — γράφει ο Μπλαγκόι — στην εθνική δύναμη και στην εθνική παλληκαριά, διαποτισμένος πέρα για πέρα απ τη χαρά τής ζωής και την αισιοδοξία, που διακρίνει τα ρωσικά λαϊκά παραμύθια. Πολλές μορφές και πολλά μοτίβα απ αυτά τα παραμύθια ο ποιητής με θάρρος τα ζωντάνεψε μέσα στο δημιούργημά του κι ακόμα μ' οχι λιγότερο θάρρος εφερε μέσα στην καθιερωμένη ποιητική γλώσσα τής εποχής του, τις λαϊκές εκφράσεις και τούς λαϊκούς τύπους τής απλής καθομιλουμένης, τής δημοτικής γλώσσας. Γι αυτό ο Ρουσλάν κι η Λιουντμίλα προκάλεσε θύελλα δυσαρέσκειας στους αντιδραστικούς λογοτεχνικούς κύκλους τής Ρωσίας κι εναν ενθουσιασμό πρωτοφανέρωτο στους κύκλους των νέων λογοτεχνών

Πραγματικά ο Ρουσλάν κι η Λιουντμίλα υπήρξε σταθμός στην ιστορία τής Ρωσικής λογοτεχνίας, κατά την εκφραση του μεγάλου ρώσου κριτικού Μπελίνσκη. Ο μεγάλος επίσης ρώσος μουσικοσυνθέτης Γκλίνκα έχει γράψει θαυμάσια μουσική για το εργο Ρουσλάν και Λιουντμίλα διασκευασμένο σε opera.

Αμέσως μετά το τέλος του «Ρουσλάν ο ποιητής καταπαύστηκε με τη συγγραφή του Αιχμάλωτου του Καυκάσου. Σ' αυτόν καθρεφτίζονται οι εντονες εντυπώσεις του απ' τη φύση και την ωμορφιά τής Ν. Ρωσίας και του Καυκάσου, όπου βρισκόταν τότε εξόριστος

Ο αιχμάλωτος του Καυκάσου είναι ένα ρομαντικό ποίημα που περιγράφει το χαρακτήρα του σύγχρονου ανθρώπου, του μοντέρνου νέου εκείνης τής εποχής, του απογοητευμένου ηρωα λάτρη τής ελευθερίας. Γι' αυτό ο Μπελίνσκη θεωρεί τον Αιχμάλωτο του Καυκάσου» σαν ένα ιστορικό ποίημα... Ο Πούσκιν αντίθετα απο τον ποιητικό ρομαντισμό του Ζουκόβσκη, που συμβιβαζόταν με την αρχουσα τάξη ίδρυσε το θυελλώδη τύπο του ρωσικού ρομαντισμού, το διαποτισμένο με την αγάπη τής ελευθερίας, την απέχθεια προς το καθεστώς τής

δουλοπαροικίας και τής βίας. Αυτός ο ενεργητικός, θεελλώδης ρωμαντισμός εντονα ζωγραφίζεται και στον Αιχμάλωτο του Καυκάσου και στους Αδελφούς λήσταρχους, και στη Κρήτη του Μπαχτσεσαράι και στους Τσιγγάνους εργα που γράφτηκαν όλα στα χρόνια της εξορίας του ποιητή στον Καύκασο... Ακόμα μέσα σ' αυτά τα ρωμαντικά δημιουργήματά του Πούσκιν διακρίνονται τα πρώτα στοιχεία του ποιητικού ρεαλισμού του που ο ίδιος τον ονόμαζε ποίηση της πραγματικότητας. Γι' αυτό τα δημιουργήματα αυτά μπορούν να θεωρηθούν σαν ένα σταδιο προετοιμασίας για το ποιητικό του μυθιστόρημα Ευγένιος Ονέγκιν και την ιστορική του τραγωδία Μπορίς Γκοντουνώφ.

Την πλοκή του Ευγένιου Ονέγκιν θα την γνωρίζουν λίγο-πολύ ολοι. Άλλοι απ' την ομώνυμη πασίγνωστη οπερα του Τσαϊκόβσκη, που γράφτηκε σε λιμπρέτο παρμένο απ' το έργο του Πούσκιν, άλλοι απο μεταφράσεις στα γαλλικά ή γερμανικά κι άλλοι οι περισσότεροι απ' τον κινηματογράφο.... Πολλοί κριτικοί είπαν πως ο Πούσκιν αντέγραψε τον Ευγένιο Ονέγκιν απο τον εαυτό του. Αυτό όμως δεν είναι αλήθεια.....

Στον Ευγένιο Ονέγκιν ο Πούσκιν δε δημιουργεί το είδωλο του εαυτού του, όπως ο σύγχρονός του Μπάιρον, δεν επαναλαμβάνεται στη σειρά των ηρώων του — λειο Μπλαγκόι — μα ξετυλίγει μια πολύπλευρη εικόνα της σύγχρονης του ζωής, δείχνει μια ολόκληρη πινακοθήκη των πιο διαφορετικών ανθρώπων χαρακτηριστικής κοινωνικο-ιστορικής πραγματικότητας. Γι' αυτό ενώ — κατά την ομολογία του ίδιου του ποιητή — η αρχή του ποιητικού μυθιστορήματος του Ονέγκιν έχει έναν εύθυμο χαρακτήρα, στα χρόνια 1824-1825 δηλαδή της αποτυχίας του κινήματος των Δεκεμβριστών, το έργο παίρνει έναν δραματικό χαρακτήρα, κάνει μια δραματική στροφή. Ο νεαρός ρωμαντικός ποιητής, ο λάτρης της ελευθερίας Λένσκη σκοτώνεται αδικα απ' το χερι του Ονέγκιν. Απ' την άλλη μεριά σόλο το έργο μια τσουχερή σάτιρα εμφανίζεται εναντίον της ανώτερης κοινωνίας, που στερημένη πια απ' τα καλύτερα παιδιά της, τους Δεκεμβριστές, δεν είναι αξια παρα για καταφρόνια και χλέθη...

Έτσι ο Ευγένιος Ονέγκιν παρα τον φαινομενικά ρωμαντικό χαρακτήρα του είναι ένα κοινωνικό μυθιστόρημα γραμμένο σε στίχους. Το άλλο κλασικό έργο του Πούσκιν είναι η ιστορική τραγωδία Μπορίς Γκοντουνώφ. Ο Μπορίς Γκοντουνώφ είναι ιστορικό πρόσωπο

..... Πάνω σ' αυτό τον ιστορικό καμβά ο Πούσκιν επλέξε την τραγωδία του κι έχει μάλιστα τέτοια ιστορική ακρίβεια, που δίκαια ο Μπλαγκόι θεωρεί σαν ένα απ' τα μεγαλύτερα προτερήματα του ποιητή, αυτή του την πίστη στην ιστορική αλήθεια και τον

ονομάζει καλλιτέχνη-ρεαλιστή. Μ' αυτή ακριβώς την πίστη είναι συνδεδεμένο και το πατριωτικό ενδιαφέρον του Πούσκιν για το παρελθόν της χώρας του, που μέσα στη σωστή γνώση και κατανόηση του βλέπει το κλειδί της ερμηνείας των ιστορικών φαινομένων της εποχής του. Ακολουθώντας αυτο το δρομο προσπαθούσε ο Πούσκιν να λύσει το σοβαρότατο πρόβλημα εκείνης της περιόδου, που προετοίμαζε τον ενοπλο αγώνα των ευγενών επαναστατών εναντίον του Τσαρισμού — ποια δηλαδή θα ήταν η θέση του λαου, ποιός θα ήταν ο ρολος του και το ιστορικό του πεπρωμένο.

Αυτά τα ερωτήματα θέτει ο Πούσκιν μέσα στο έργο του Μπορίς Γκοντουνώφ που είναι η καλλιτεχνική αναπαράσταση μιας ταραγμένης εποχής όπως την ονόμαζε ο ίδιος — μιας εποχής απο τις πιο δραματικές της νεώτερης ιστορίας της Ρωσίας.

Ο Πούσκιν πίστευε, ότι ο συγγραφέας, που εργάζεται πάνω στο ιστορικό παρελθόν πρέπει να συγκεράσει μέσα του την ποιητική φαντασία με τη βαθειά επιστημονική γνώση της ιστορικής αλήθειας. Ο Μπορίς Γκοντουνώφ είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός τέτοιου συγκερασμού ανάμεσα στην ποιητική φαντασία και την ιστορική γνώση. Η τραγωδία αυτή γραμμένη με Σαίξπηρική πνόη — όπως λειο Νίκος Καζαντζάκης στην Ιστορία του της Ρωσικής Λογοτεχνίας — εμπασε για πρώτη φορά σε έργο τέχνης το λαό, όχι πια σαν παθητική απρόσωπη μάζα, μα ολο ενέργεια, κρίση και δύναμη πίσω απ' τους πρωταγωνιστές ο λαός σαλεύει βαρύς και αποφασίζει...

..... Για τον Μπορίς Γκοντουνώφ έχουν γράψει μουσική ο Ρίμοκη - Κορσακώφ και ο Μουσ-σόργκσκη...

Ο κινηματογράφος, όχι μόνον ο σοβιετικός μα κι ο παγκόσμιος χρησιμοποίησε κατα κόρον το έργο του Πούσκιν ιδίως το πεζογραφικό. Γνωστά είναι ο «Ντουμπρόβσκη», που τον είδαμε πριν μερικά χρόνια με τον ελληνικό τίτλο «ο μαυρος αετος», επίσης η κόρη του λοχαγού, που την είδαμε και στη τηλεόραση (μια γαλλική παραγωγή), η Ντάμα πικά κλπ. Για την «Ντάμα πικά» έχει γράψει μουσική ο Τσαϊκόβσκη και δε λείπει ποτέ η ωραία αυτή οπερα απο τις λυρικές σκηνές ολου του κόσμου

Δεν είναι δυνατό φυσικά μέσα στα χρονικά ορια μιας διάλεξης να αναλυθεί ένα τεράστιο έργο σαν το έργο του Πούσκιν. Είναι χρήσιμο όμως να μνημονεύεται εστω και τόσο λίγο. Γενικά στην Ελλάδα δεν υπάρχουν εργασίες για τον Πούσκιν και ουτε σοβαρές λογοτεχνικές μεταφράσεις των μεγάλων ποιητικών και πεζογραφικών του έργων.

Αναφέρω για οποιον θελει να μελετήσει το έργο του Πούσκιν στα ελληνικά την «Ιστορία της Ρωσικής Λογοτεχνίας» του Καζαντζάκη, την «Ιστορία της Ρωσικής Λογοτεχνίας» του Μήτσου Αλεξαν-

δρόπουλου (τόμος Β΄ έκδοση ΚΕΔΡΟΣ) και την «Ανθολογία Ρωσικού Διηγήματος» του Γιάννη Μότσιοιου (έκδοση ΚΟΛΛΑΡΟΣ τόμος 1ος). Ακόμα «Ο ΠΟΥΣΚΙΝ στις αναμνήσεις των συγχρόνων του» (εκδ. ΚΕΔΡΟΣ) μετάφραση απ' τα ρωσικά της Ζωής Νάσιουτζικ — φιλόλογου, μέλους του Συνδέσμου μας — και δυο εκδόσεις με παραμύθια του Πούσκιν μεταφρασμένα αριστοτεχνικά εμμετρα η μια απ' τη Βιβέτ Κακλαμάνη — φιλόλογο μέλος του Συνδέσμου μας — και η άλλη απ' τον εξαίρετο ποιητή Πέτρο Ανταίο.

Υπάρχει και η μετάφραση του «Ευγένιου Ονέγκιν» απ' τον ποιητή και ηθοποιό Παπακωνσταντίνου. Ομολογώ ότι η ανάγνωση αυτού του βιβλίου μου προκάλεσε θλίψη κι απογοήτευση, μ' ολη τη φιλότιμη δουλειά και τον τόσο μοχθο του μεταφραστή. Κατέληξα στο συμπέρασμα πως ο Πούσκιν (το ποιητικό του έργο τουλάχιστο) δε μεταφράζεται και γι' αυτό ίσως είναι τόσο λιγα τα ποιήματά του, που έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά. Το πιο γνωστό απ' αυτά είναι το «Ματωμένο σάλι», που απαγγελλόταν στα φιλολογικά σαλόνια, κυρίως της επαρχίας, πριν απ τον πόλεμο και που απέφυγα να σας το διαβάσω γιατί αντιπροσωπεύει πολύ λίγο τον ποιητή, αν και η ηρωίδα του είναι μια ελληνίδα, μια — κατα σύμπτωση — απιστη γυναίκα, που τη σκοτώνει ο εραστής της. Αντίθετα τον αντιπροσωπεύουν τα ποιήματά του, που δείχνουν τη φλογερή του αγάπη για την Ελλάδα, τους Έλληνες, τις Ελληνίδες, τον τίμιο αγώνα τους για τη λευτεριά, όπως η «Ελλάδα» (μεταφρ. ΒΑΡΝΑΛΗ) και η «Ελληνίδα»

που τα χρόνια της Κατοχής εμεις οι Έλληνες φοιτητές εκείνης της εποχής, το απαγγέλναμε στις μυστικές μας συγκεντρώσεις με ρίγη ενθουσιασμού, ελπίδας και περηφάνειας.

*Πιστή γραικιά, μην τον θρηνείς, καλή μου.
Σαν παλληκάρι εχάθηκε λαμπρό,
Το βόλι του εχθρού κατέστηθα τον βρήκε...
Να σε παρηγορήσω πως μπορώ.*

*Μην κλαις πιστή γραικιά — το ματωμένο δρόμο
σου του τον εδειξες, το δρόμο της τιμής,
σαν αποχαιρετούσε εσένα και το γιο σας
κι αφωνοί σας κοιτούσαμε ολοι εμείς.*

*Θυμάσαι — τότε ολόρθη, εντυχιόμενη
τούδειχνες ενα οραμα μπροσιά:
Τη Λευτεριά, που ολοΐσια περπατάει
κι' ολόμαυρο ενα φλάμπουρο βαστά.*

*Σωστός Αριστογείτων το σπαθί του
με μύρτα το στολίζει κι εξορμά.
Τυραννοκτόνος πέφτει στον αγώνα
τη Γη και την πατρίδα του τιμά.
(Μεταφρ. απ' τα ρωσικά
Μίλιας Ροζίδη-Αγγελίδη)*

Δραστηριότητες

1. Κόψιμο πίτας 4.1.79 — Συζήτηση για επιτροπές.
2. 15.3.79 — Ομιλία στα γραφεία του Συνδέσμου. Θέμα: «Η ζωή και το έργο του Α. Σ. Πούσκιν». Ομιλήτρια η κα Μίλια Αγγελίδου.
3. 13.4.79 — Εκδήλωση στα γραφεία του Συνδέσμου αφιερωμένη στην ημέρα της Γυναίκας. Θέμα: «Η Γυναίκα στην ποίηση του Γ. Ρίτσου».
4. 18.5.79 — Ομιλία στα γραφεία του Συνδέσμου. Θέμα: «Ενεργειακό πρόβλημα και πυρηνική ενέργεια». Ομιλητής Δ. Κρέμος, χημικός.
5. 20.5.79 — Εκδήλωση του Συνδέσμου σε συνεργασία με το Δήμο Ανω Λιοσίων. Παράσταση με τον καρνακιζοπαίκτη Βάγγο στην πλατεία των Ανω Λιοσίων. Κορίτσια από το Γυμνάσιο και το Λύκειο της περιοχής χόρεψαν ελληνικούς χορούς.

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Η

Αγαπητές φίλες,

Ο Σύνδεσμος μας στερείται τελείως στατιστικών στοιχείων σχετικών με την επαγγελματική κατάσταση των γυναικών επιστημόνων με αποτέλεσμα να μην μπορεί να εξυπηρετήσει εκείνους που τα ζητούν και να μην έχει σαφή εικόνα της εξέλιξης αλλά και των δυσκολιών και προβλημάτων μας στους χώρους δουλειάς και το οικογενειακό περιβάλλον. Για το λόγο αυτό συγκροτήθηκε και λειτουργεί από το Δεκέμβριο η επιτροπή συγκέντρωσης στατιστικών στοιχείων που θα συγκεντρώσει τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου — που εστάλη στα μέλη και προωθήθηκε με διάφορους τρόπους σε μη μέλη και ορισμένες επαρχίες — θα τις μελετήσει και θα βγάλει συμπεράσματα.

Τη συγκέντρωση των στοιχείων αυτών θεωρούμε πολύ σημαντική, ιδίως εαν η ανταπόκριση θα είναι μεγάλη, γιατί ο Σύνδεσμος θα μπορεί τεκμηριωμένα πια να αγωνίζεται κατά των συνθηκών που βάζουν φραγμούς στην επαγγελματική σταδιοδρομία μας.

Γι' αυτό σας παρακαλούμε θερμά να απαντήσετε στο ερωτηματολόγιο (μπορείτε εαν το προτιμάτε να μην αναφέρετε ονοματεπώνυμο) αλλά και να το προωθήσετε στο κύκλο γνωριμιών σας. Τα μη μέλη ή όσες δεν το έλαβαν τελικά μπορούν να το πάρουν από τα γραφεία του Συνδέσμου (Βουλής 44α, καθημερινά πρωί-απόγευμα πλην Σαββάτου και Δευτέρας πρωί) ή να τηλεφωνήσουν να τους σταλεί (τηλ. 32.34.268).

Ιδιαίτερα μας ενδιαφέρουν οι απαντήσεις συναδέλφων που δεν εργάζονται ή δεν εργάστηκαν ποτέ ή σταμάτησαν νωρίς την εξάσκηση του επαγγέλματός τους.

Παρακαλούμε επίσης όσες για οποιονδήποτε λόγο έχουν στη διάθεση τους σχετικά με την έρευνα μας στοιχεία καθώς και εκείνες που ασχολούνται με επαγγελματικούς συλλόγους και μπορούν να συγκεντρώσουν στοιχεία που αφορούν τον κλάδο τους, να μας τα στείλουν.

Ζητούμε ακόμη από τις συναδέλφους που έχουν γνώσεις επεξεργασίας στατιστικών στοιχείων να συνεργαστούν με την επιτροπή μας.

Η προσπάθειά μας είναι σοβαρή, δύσκολη και ξεκινούμε από το μηδέν αφού πουθενά δεν υπάρχουν συγκεντρωμένα τα στοιχεία που μας ενδιαφέρουν. Μόνο με τη βοήθεια όλων θα φτάσουμε σε ένα καλό αποτέλεσμα. Είμαστε βέβαιες ότι τη βοήθεια αυτή θα την έχουμε.

Επιτροπή Συγκέντρωσης
Στατιστικών Στοιχείων

Συνέδρια

«Οι Γυναίκες και ο αφοπλισμός»

Σεμινάριο γυναικών στη Βιέννη 17-21 Απ. 1978

Πήγα στη Βιέννη τον Απρίλιο του '78 για να εκπροσωπήσω στο παραπάνω συνέδριο την Διεθνή Ένωση Επιστημόνων Γυναικών. Εκπρόσωποι της ίδιας ένωσης μιά Σουηδέζα κοινωνιολόγος και μιά Αυστριακή φιλόλογος.

Φτάνω το μεσημέρι της 1ης μέρας του Συνεδρίου. Σε ένα πρώην μοναστήρι. Σύγχρονο. Εκεί θα γίνει το σεμινάριο, εκεί θα φιλοξενηθούμε. Μιά αμερικανίδα ειρηνόφιλη δασκάλα από το Μπρούκλιν θα με καλωσορίσει. Εκπρόσωπος Χριστιανικής Ένωσης γελάει καλωσυνάτα σε όλο το κόσμο, σηκώνει θαλίτσες διευκολύνει τους πάντες. Το δωμάτιό μου ένα πρώην κελλί. Αυστηρό. Ο εσταυρωμένος και από κάτω ένα μαξιλάρι για να γονατίζεις. Βιάζομαι. Σε μιά ώρα αρχίζει το συνέδριο. Βγαίνω έξω στους διαδρόμους. Και εκεί θα συναντήσω το κόσμο όλο.

Μιά Γιαπωνέζα φοιτήτρια μοιράζει καμπανίτσες. Πάνω γράφουν «Για ποιόν θα χτυπήσει την επόμενη φορά;». Μιά Νοτιοαφρικάνα εξόριστη 35 χρόνων, 4 παιδιά. Όταν μιλάει για την κατάσταση στη πατρίδα της νομίζεις πως θα εκραγεί. 50% στη χώρα της τα παιδιά πεθαίνουν κάτω από 5 χρόνων από κακή διατροφή. «Μιλείστε όπου μπορείτε για μας» Κραυγή. Θυμάμαι τη δικτατορία.

Μιά Φινλανδέζα βουλευτής η Miriam Thominen. Καταπληκτική γυναίκα. Θα είναι από τις κύριες ομιλήτριες του Συνεδρίου. Μιλάει 3-4 γλώσσες. Θα τους πλησιάσει όλους. Με το γέλιο. Θα πάει στο βάθος των πραγμάτων σε οποιαδήποτε συζήτηση. Θα ρωτήσει να μάθει ό,τι ξέρεις. Θα κάνει προτάσεις διακριτικά. Έχεις την εντύπωση ότι τις σκέφθηκες εσύ. Μαζί της έχω την τάση να μιλήσω Ελληνικά. Την θεωρώ τόσο οικεία μάλλον γι αυτό. Της το λέω. Γελάει πλατιά, ευτυχισμένα.

Μιά Ελβετίδα που δουλεύει στα Ηνωμένα Έθνη και σε διάφορους διεθνείς οργανισμούς. Μου λέει πως ό,τι ξέρει από την Ελλάδα είναι το Hilton και η Μ. Βρετανία. Ελπίζει κάποτε να τη γνωρίσει καλύτερα. Κάνει συλλογή γραμματοσήμων. Είμαι τελείως άσχετη με αυτό το θέμα. Η συζήτηση σταματάει εκεί.

Μιά Βραζιλιάννα εξόριστη. Πολύ ζωντανός άνθρωπος μιλάει με πάθος για όλα τα πράγματα. Η μόνη που είχε φέρει μαζί της δίσκους με μουσική.

Μιά Σοβιετική δημοσιογράφος. Έχει ζήσει 2 πολέμους. Από τους οργανωτές του Συνεδρίου θα τη δούμε με ελάχιστα. Δουλεύει συνέχεια. Μεγάλο κύρος σε όλους.

Μιά καλογοριά από τις Η.Π.Α. Ειρηνόφιλη. Μιά Σουηδέζα δημοσιογράφος. Νέα. Φιλελεύθερη. Μιά Αυστραλέζα η Freda Brown πρόεδρος της παγκόσμιας ένωσης Δημοκρατικών γυναικών, διεθνής φυσιογνωμία από τις οργανώτριες του συνεδρίου. Σπουδαίος άνθρωπος. Δεν έχω θρεί ακόμα τις εκπροσώπους της διεθνούς Ένωσης Επιστημόνων γυναικών. Το ξέρει. Θα ενδιαφερθεί να με συνδέσει εκείνη. Παρ' όλη τη μεγάλη απασχόλησή της προσιτή σε όλους για οποιοδήποτε θέμα. Θα είναι από τις κύριες ομιλήτριες του συνεδρίου.

Και όλες οι άλλες. Φεύγουμε. Η αρχή του συνεδρίου θα γίνει επίσημα σε ένα παλιό όμορφο κτίριο. Θα μάς καλωσορίσει ο Δήμαρχος.

Η υπουργός Επιστημών και έρευνας θα μιλήσει ύστερα. Θα πει πως για να εξαφανιστεί κάθε διάκριση μεταξύ των ανθρώπων θα πρέπει να αγωνιστούμε σ' ένα κόσμο ειρηνικό.

Η Κα Sirila βοηθός του γενικού γραμματέα για την ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών θα αναφερθεί στο τραγικό γεγονός των 350 δισεκατομμυρίων που ξοδεύονται το χρόνο για τους εξοπλισμούς.

Από την άλλη πλευρά μεγάλο μέρος του πληθυσμού της γης ζει σε έσχατη ένδεια. Καθήκον διεθνές. Ο αφοπλισμός.

Η Κα LiselotteWaldheim-Naturel υπεύθυνη στο τμήμα των Ηνωμ. Εθνών για τον αφοπλισμό θα μιλήσει για τις κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες των εξοπλισμών. Συμπέρασμα. Υποχρέωση όλων των γυναικών ο αγώνας για τον αφοπλισμό.

Στα ενδιάμεσα των ομιλιών ενα κουαρτέτο εγχόρδων εκεί στη μέση της αίθουσας θα παίξει Μότσαρτ. Θα ξαφνιαστώ ευχάριστα.

Και την άλλη μέρα οι εργασίες του Συνεδρίου θα αρχίσουν κανονικά και εντατικά. 3 εισηγήσεις με παρούσες όλες τις συνέδρους και ύστερα δουλειά σε ομάδες εργασίας. Εναλλασσόμενες φάσεις με μικρά διαλείμματα. Για καφέ. Για ανταλλαγή απόψεων. Για ενημέρωση από ολό τον κόσμο. Για καμιά φορά συγκινητικές προσεγγίσεις.

Μιά εκπρόσωπος* Γυναικών καθηγήτρια Πανεπιστημίου η Edith από το Ανατολικό Βερολίνο θα συζητάει με μιά δικηγόρο τη Gerda από το Αμβούργο. Ολόκληρο το διάλειμμα. Μόνες τους. Η Βραζιλιάνα με την Νοτιοαφρικάνα για τα ίδια προβλήματα. Και ξαφνικά εκεί που συζητούσα μαζί τους να έρχεται τρέχοντας σε μένα μιά Αμερικανίδα από την Φιλαδέλφεια και να μου λέει. Είσαστε από την Ελλάδα; Ω, ξέρετε το καλύτερο ποίημα που έχω διαβάσει είναι η «Ιθάκη» του Καβάφη. Και να αρχίσει να μου το απαγγέλλει Αγγλικά. Και αφού τελειώσει. Και δω (στον αγώνα για τον αποπλισμό δηλ.) ξέρετε θα είναι «μακρύς ίσως ο δρόμος». Και καθόλου εύκολος. Όμως στο τέλος θα τα καταφέρουμε να φτάσουμε στο τέλος δεν είναι έτσι; Τόλγε και το πίστευε. Άστραφτε ολόκληρη και συγκινημένη όταν έλεγε το ποίημα. Ήτανε 40-45 χρόνων. Μου φάνηκε παιδί. Με συγκίνησε.

Τα κύρια θέματα του συνεδρίου είναι 3.

- 1) Οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες του αποπλισμού. Η εισήγηση γίνεται από τις συνέδρους: Freda Brown, Helen Sipilä και Liselotte Waldheim.
- 2) Πρακτικοί τρόποι και μέσα για τον αγώνα εναντίον των εξοπλισμών. Η εισήγηση γίνεται από τις Miriam Thominen βουλευτή Φινλανδίας και Κας Camp από τις Ηνωμένες Πολιτείες Πρόεδρο της διεθνούς κίνησης γυναικών για την ειρήνη και την ελευθερία.
- 3) Ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης.

Εισήγηση από την Olga Tchechetuime δημοσιογράφο στη Σοβιετική Ένωση.

Μετά τις εισηγήσεις ακολουθούν συζητήσεις όλων των συνέδρων πάνω στο θέμα. Με ενημέρωση από ολό τον κόσμο.

Στο νέο σύνταγμα της Φινλανδίας απαγορεύεται η προπαγάνδα εναντίον άλλου έθνους και υπέρ του πολέμου. Στην ομιλία της η Φινλανδέζα θα καλέσει όλο το κόσμο να επαγρυπνήσει για τη μη κατασκευή της βόμβας νετρονίου.

Η Γιαπωνέζα θα καταφερθεί εναντίον της βόμβας νετρονίου και όλων των άλλων όπλων. Θα μας πει πως μαζεύτηκαν 45 εκατομμύρια υπογραφές εναντίον της βόμβας νετρονίου και ότι η Ιαπωνία θα στείλει 500 ανθρώπους στις Ηνωμένες Πολιτείες για να παραδώσουν τις υπογραφές.

Η Σοβιετική δημοσιογράφος θα πει πως στην Σ. Ένωση υπάρχει νόμος που απαγορεύει τη προπαγάνδα υπέρ του πολέμου. Πρώτο σύνθημα. «Ειρήνη για όλους». Και όλες οι άλλες θα μιλήσουν, θα κάνουν προτάσεις για την επιτυχία του στόχου, για την ενημέρωση του κόσμου. Να μαζευτούν υπογραφές να γίνουν κινήσεις για την Ειρήνη παντού, να συντονιστούν διεθνώς, να μπει όσο είναι δυνατόν στα σχολικά βιβλία το θέμα της ειρήνης, να πάνε άνθρωποι από όλο το κόσμο σε συγκέντρωση έξω από τα Ηνωμένα Έθνη. Να βάλουμε στόχο την ενημέρωση του κόσμου με οποιοδήποτε μέσο πάνω στο θέμα ειρήνη και αποπλισμός. Υποχρέωση στον εαυτό μας, στα παιδιά μας, στα παιδιά όλου του κόσμου.

Και οι 80 γυναίκες απ' ολό τον κόσμο μετά από 4 μέρες συνεχούς δουλειάς συμφώνησαν ομόφωνα στις παρακάτω θέσεις, που θα σταλούν στο ειδικό τμήμα των Ηνωμένων Εθνών για τον αποπλισμό.

«Οι γυναίκες πάντα επιθυμούσαν ενα κόσμο ειρήνης». Εννοούσαν με αυτό πως ο πλούτος αυτού του πλανήτη, η επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος, η δημιουργικότητα όλων των ανθρώπων πρέπει να χρησιμεύσει για να υπάρξει ειρήνη και πρόοδος για ολό το κόσμο. Εννοούσαν πως οι εξοπλισμοί για τους οποίους καταναλώνονται δισεκατομμύρια το χρόνο πρέπει να σταματήσουν. Οι εξοπλισμοί μολύνουν τον πλανήτη, εξαντλούν τις φυσικές πηγές πλούτου και δημιουργούν μιά νέα διεθνή οικονομική κατάσταση και κρίση.

Οι γυναίκες ζητούν γενικό και ολοκληρωτικό αποπλισμό. Θέλουν το 1 δισεκατομμύριο \$ που ξοδεύεται κάθε μέρα για τους εξοπλισμούς να χρησιμοποιηθεί για να ελαττωθεί η ανεργία, οι αρρώστιες, η πείνα και η αγραμματοσύνη και να δημιουργηθούν ανθρώπινες συνθήκες για τα εκατομμύρια των ανθρώπων που ζουν σε συνθήκες υποανάπτυξης.

Οι γυναίκες συνεισφέρουν ίσα με τους άνδρες στο καλό της κοινωνίας. Επομένως οι φιλοδοξίες τους και οι ανάγκες τους πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στις αποφάσεις του ειδικού τμήματος της Γενικής Συνελεύσεως των Ηνωμένων Εθνών για τον αποπλισμό.

Οι 75 αντιπρόσωποι από 23 χώρες που αντιπροσωπεύουν όλες τις ηπείρους ζητούν από το ειδικό τμήμα του ΟΗΕ για τον αφοπλισμό να κάνει ένα πρόγραμμα ενεργειών που θα έχει στόχο του τον πλήρη αφοπλισμό σε ορισμένο χρόνο.

Οι γυναίκες και οι άνδρες σε ολό το κόσμο ζητάνε από το ειδικό τμήμα να κάνει συγκεκριμένα βήματα γιαυτό, τα εξής:

- σταμάτημα της ανάπτυξης και παραγωγής νέων όπλων και ιδιαίτερα της βόμβας νετρονίου.
- απαγόρευση όλων των πυρηνικών δοκιμών, όλων των πυρηνικών όπλων και καταστροφή των αποθεμάτων που υπάρχουν.
- να κάνει μιά συνθήκη απαγόρευσης της παραγωγής χημικών όπλων και να μεριμνήσει για την καταστροφή των αποθεμάτων που υπάρχουν.
- να αποκηρύξει τη χρησιμοποίηση δύναμης στις παγκόσμιες σχέσεις.
- να μεριμνήσει για ειρηνικές λύσεις στις διεθνείς σχέσεις.
- να φροντίσει για τη μετατροπή της πολεμικής παραγωγής σε ειρηνική.
- και να υποστηρίξει την σύγκληση μιάς διεθνούς συνέλευσης για τον αφοπλισμό.

Οι στόχοι της δεκαετίας για την γυναίκα που έβαλαν τα Ηνωμ. Έθνη, δηλαδή η επίτευξη - ισότητας - ανάπτυξης - ειρήνης μπορούν να πετύχουν μόνο αν οι εξοπλισμοί σταματήσουν και γίνει πλήρης αφοπλισμός

Το συνέδριο τελείωσε. Το τελευταίο βράδυ αφού έχουμε τελειώσει και τη διακήρυξη θα κοιταχτούμε για πρώτη φορά χωρίς στόχους δουλειάς. Θα προσπαθήσουμε να επικοινωνήσουμε αλλοιώς. Με τι; Ίσως με ένα τραγούδι. Ακούγονται διάφορα τραγούδια 5-6 όμως μπορούν μόνο να τα τραγουδήσουν μαζί. Και εκεί στην αμηχανία μας μιά νέα κοπέλα από τη Σοβιετική Ένωση θα τραγουδήσει τη Γκαλίγκα. Και θα βρεθεί να την ξέρουμε ολοι. Θα ενθουσιαστούμε. Μέχρι και θα χορέψουμε. Και κεί θα αποχαιρετιστούμε.

Δυό-τρεις μήνες αργότερα μιά Αυστριακή με ρώτησε αν ειχα πάει στη Βιέννη. Ειπα οχι, ποτέ. Ειλικρινά το ειχα ξεχάσει γιατί στη Βιέννη αλήθεια δεν πήγα. Ίσως λίγο στο κόσμο ολο μα στη Βιέννη ειδικά ΟΧΙ.

Φλώρα Καμάρη

Ειρήνη και Αφοπλισμός

Η Επιστήμη και η Ειρήνη συνδέονται ζωτικά μεταξύ τους. Ολοι έχουμε επίγνωση αυτής της σχέσης καθώς και των θετικών αλλά και αρνητικών που μπορούν να προκύψουν από μιά τέτοια σχέση για την ζωή ή το θάνατο του ανθρώπινου γένους. Έχουμε όμως ταυτόχρονα, επισημάνει και συνειδητοποιήσει τον κίνδυνο που αποτελούν για την ανθρωπότητα μερικά από τα επιτεύγματα της Επιστήμης, όπως η εξέλιξη των πυρηνικών όπλων και των άλλων όπλων μαζικής καταστροφής. Ξέρουμε ακόμα ρτι η Επιστήμη και η Τεχνολογία μπορούν πράγματι να συντελέσουν αποτελεσματικά στην ευημερία όλων των λαών σ' ένα κόσμο απαλλαγμένο από τον κίνδυνο του πολέμου. Εάν λοιπόν θεωρήσουμε σαν ύψιστη προοπτική και καθήκον μας, την ύπαρξη και την ευημερία όλων των ανθρώπων, θα πρέπει να καταλάβουμε ότι η Επιστήμη και η Ειρήνη είναι αξίες απαραίτητες, για το σκοπό αυτό και ότι περισσότερο από ποτέ, έχουν ανάγκη η μιά την άλλη.

Η Επιστήμη χρειάζεται μιά ειρηνική κοινωνία, ικανή να την απαλλάξει από το απάνθρωπο εργο, στο οποίο την υποβάλλουν τα διάφορα στρατιωτικοβιομηχανικά συμπλέγματα, για να μπορέσει να παράγει εργο ωφέλιμο και εποικοδομητικό.

Αλλά και μιά ειρηνική κοινωνία απαιτεί την λογική χρήση των Επιστημονικών μεθόδων έτσι ώστε να διαλυθεί κάθε κίνδυνος πολέμου, να σταματήσει η παραγωγή των πυρηνικών όπλων, να μπει τέρμα στον ξέφρενο ανταγωνισμό των εξοπλισμών και βήμα βήμα να προχωρήσουμε προς το γενικό και πλήρη αφοπλισμό δηλαδή προς την Ειρήνη.

Κάτω από ενα τέτοιο πρίσμα και κάτω από το πνεύμα της Έκκλησης Διακήρυξης της Διάσκεψης των Διανοουμένων στο Βρότσλαβ της Πολωνίας, πιστεύω ότι αναλύεται και συγκεκριμενοποιούνται ο ρόλος και τα καθήκοντα κάθε επιστήμονα και των φορέων τους στο Κίνημα τής Ειρήνης. Σ' αυτά τα πλαίσια συγκαταλέγεται κι η ενεργός συμμετοχή του Σ.Ε.Ε. στην Επιτροπή Ειρήνης Διανοουμένων και Καλλιτεχνών στη Β' Τακτική Μεταδικτατορική Συνδιάσκεψη του ελληνικού κινήματος Ειρήνης και στο «Δεκαήμερο τής Ειρήνης» από 11 μέχρι 21 Μάη που διοργανώθηκε από το Ελληνικό Κίνημα Ειρήνης και την Ελληνική Επιτροπή για τη Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη (Ε.Ε.Δ.Υ.Ε.).

Το «Δεκαήμερο τής Ειρήνης» αποτέλεσε μιά πρωτοφανή για τα Ελληνικά χρονικά εκδήλωση και ενα σταθμό στην ολη προσπάθεια για την αποτροπή του πολέμου στη χώρα μας και σ' ολο τον κόσμο.

Γιατί κανείς μας δεν μπορεί να παραβλέψει τα οσα διαδραματίζονται στο άμεσο περιβάλλον και στο εσωτερικό τής χώρας μας από τη μιά, και τήν πάλη σε διεθνές επίπεδο, ανάμεσα στις δυνάμεις που θέλουν την εδραίωση μιάς σταθερής και μόνιμης Ειρήνης στον κόσμο που αγωνίζονται για την προώθηση της διαδικασίας της διεθνούς ύφεσης και τής προόδου και τις δυνάμεις της αντίδρασης, της οπισθοδρόμησης, τα στρατιωτικοβιομηχανικά συμπλέγματα που καταβάλλουν πολύμορφες προσπάθειες να επιφέρουν την ανθρωπότητα στον ολέθριο ψυχρό πόλεμο, και στη διεθνή ένταση για την εξυπηρέτηση των οικονομικών, πολιτικών και στρατηγικών τους συμφερόντων.

Ετσι λοιπόν διαπιστώνουμε ότι συνεχίζουν να υπάρχουν σοβαρότατοι κίνδυνοι για την ανθρωπότητα και ότι έντονη υπάρχει η απειλή ενος παγκόσμιου πυρηνικού πολέμου παρά τα θετικά βήματα που έχουν γίνει απ' όλες τις φιλειρηνικές δυνάμεις του κόσμου για την διασφάλιση τής διεθνούς Ύφεσης και τής Ειρήνης για τον γενικό και πλήρη Αφοπλισμό.

Γ' αυτό σήμερα πρώτο χρέος του Κινήματος Ειρήνης, είναι να προειδοποιήσει και να κινητοποιήσει ακόμα περισσότερο όλες τις δυνάμεις που αντιτίθενται στον ψυχρό πόλεμο. Η μόνη διέξοδος είναι ο Αφοπλισμός.

Ας κάνουμε λοιπόν πλατιά γνωστό με κάθε τρόπο και κάθε μέσο, αναπτύσσοντας και επιστρατεύοντας τις γνώσεις μας, το ταλέντο μας, την πρωτοβουλία μας το Σύνθημα τής Συνδιάσκεψης:

Η Ανθρωπότητα μπορεί και πρέπει να καταστρέψει τα όπλα πριν τα όπλα καταστρέψουν την Ανθρωπότητα.

Μίνα Μαύρου Φαρμακοποιός
Ειδ. Γραμμ. Επιτρ. Ειρήνης
Διανοουμένων και Καλλιτεχνών

Πνευματική Κίνηση

Τα βιβλία απο τη σκοπιά μας

«Η επαγγελματικά εργαζόμενη Ελληνίδα» της Ιριδος Αυδή-Καλκάνη

Είναι μια αλήθεια γενικά παραδεγμένη πως ο αγώνας της γυναίκας γι αναγνώριση της ισότητας της με τον άντρα σ' όλους τους τομείς και για χειραφέτηση της απο τις πατροπαράδοτες αξίες της αστικής κοινωνίας δεν είναι δυνατό να γενικευθεί παρά μόνο όταν οι γυναίκες, στο σύνολο τους, συνειδητοποιήσουν πόσο μειονεκτική είναι η θέση τους απέναντι στον άντρα και κατανοήσουν τα αίτια που προκάλεσαν και διαιωνίζουν την κατάσταση αυτή. Ιδιαίτερα στη χώρα μας, όπου ελάχιστες μόνο γυναίκες έχουν συνειδητοποιήσει την κατωτερότητα του ρόλου που τους επιβάλλεται, η διαφώτιση των γυναικών αποτελεί κατεπείγουσα ανάγκη. Στη διαφωτιστική αυτή προσπάθεια εντάσσεται και η ενδιαφέρουσα κοινωνιολογική μελέτη της Ιριδος Αυδή-Καλκάνη με τίτλο «Η επαγγελματικά εργαζόμενη Ελληνίδα».

Βασική αποτίμηση της συγγραφέως είναι ότι στην Ελλάδα, προπύργιο της πατριαρχικής νοοτροπίας, επικρατεί η αντίληψη πως πρωταρχικό καθήκον της γυναίκας είναι η ανατροφή των παιδιών και η επιμέλεια του νοικοκυριού και πως το επάγγελμά της έχει εντελώς δευτερεύουσα σημασία τόσο γι αυτήν την ίδια, όσο και για την κοινωνική ζωή. Απο την αντίληψη αυτή, που είναι βαθιά ριζωμένη όχι μόνο στη συνείδηση των αντρών, μα και των ίδιων των γυναικών (στην πλειοψηφία τους), πηγάζουν κατά κύριο λόγο, ολοι εκείνοι οι παράγοντες που δρουν ανασταλτικά, αν όχι καταλυτικά, στην προσπάθεια της εργαζομένης γυναίκας για επαγγελματική της εδραίωση κι εξίσωση με τον άντρα. Μ' ενάργεια κι ακρίβεια αναλύονται απο τη συγγραφέα οι παράγοντες αυτοί που περιορίζουν στην ουσία του το δικαίωμα της γυναίκας να εργάζεται, μ' ολο που το δικαίωμα τούτο είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο: Το δέσιμο της γυναίκας μ' ορισμένο τόπο και συγκεκριμένα με την κατοικία του άντρα αφού «η γυνή έχει κατοικίαν την του ανδρός» (αρθρ. 455 παρ. 1 του Αστικού Κώδικα), με συνέπεια να περιορίζεται ο κύκλος των προσφερομένων επαγγελμάτων στις γυναίκες και να

θεωρούνται κατάλληλα γι αυτές όσα δεν έχουν σαν προϋπόθεση τη μετακίνηση. Ο διαχωρισμός των επαγγελμάτων σε αντρικά και γυναικεία (και γυναικεία είναι πάντα, όπως αποδεικνύεται απο τα σχετικά στατιστικά στοιχεία, τα λιγότερο εξειδικευμένα, τα λιγότερο αμειβόμενα και τα πιά απαξιωμένα και υποβαθμισμένα απο κοινωνικής πλευράς επαγγέλματα) που στενεύει τον κύκλο των επαγγελμάτων, στα οποία μπορεί να ενταχθεί η γυναίκα. Η επικουρικότητα ή συμπληρωματικότητα της επαγγελματικής γυναικείας απασχόλησης εναντι της αντρικής που συντελεί στο να κρατιέται χαμηλότερο το γυναικείο μεροκάματο απ' το αντρικό, να μην αποκτούν οι γυναίκες επαγγελματική συνείδηση και να μην ειδικεύονται στη δουλειά τους. Η αντρική επαγγελματική φιλοδοξία που συνεπάγεται τη θυσία της επαγγελματικής επιτυχίας της γυναίκας στο βωμό της επιτυχίας του άντρα. Η αποκλειστική ευθύνη της γυναίκας για την ανατροφή των παιδιών και την επιμέλεια του νοικοκυριού που φορτώνει στους ώμους της εργαζομένης δυσβάστακτα βάρη, αμβλύνοντας έτσι τις επαγγελματικές της φιλοδοξίες.

Όλ' αυτά είναι σωστά και φωτίζουν πρισματικά την πραγματική κατάσταση της εργαζομένης στον τόπο μας. Όταν όμως η συγγραφέας προχωρεί στη βαθύτερη διερεύνηση των αιτιών που είναι πίσω απο τα κοινωνικά αυτά φαινόμενα, παρατηρεί κανείς ότι αποφεύγει να δώσει στα πράγματα το αληθινό τους όνομα, στερώντας έτσι το έργο απο μια αναγκαία για την ολοκλήρωσή του διάσταση. Μιλάει βέβαια για πατριαρχική νοοτροπία που υπαγορεύει την επίσημη πολιτική του «κράτους» απέναντι στη γυναίκα κι εξηγεί πως για οικονομικούς λόγους που αποβλέπουν πάντα στο συμφέρον του αντρικού κατεστημένου καλλιεργείται στη γυναίκα η αντίληψη πως μόνο αυτή μπορεί και πρέπει να 'ναι νοικοκυρά, μόνο αυτή μπορεί και πρέπει ν' ασχολείται με την ανατροφή των παιδιών. Δεν επισημαίνει όμως ότι η ανδροκρατική ιδεολογία που καλλιεργεί αυτήν την εικόνα κι επιβάλλει αυτό το

ρόλο στη γυναίκα, είναι ταυτόχρονα και αστική ιδεολογία.* Είναι, εντούτοις, αναμφισβήτητο πως το καπιταλιστικό (και μόνο) σύστημα (κι όχι αδριστα το «κράτος») καλλιεργεί και συντηρεί ολόκληρη μυθολογία γύρω από τη γυναίκα για καθαρά οικονομικούς σκοπούς. Έτσι, διαιωνίζοντας το μύθο για την ανωτερότητα του άντρα και την κατωτερότητα της γυναίκας κατορθώνει να δίνει αισθητά χαμηλότερες αμοιβές στη γυναίκα για εργασία ίσης αξίας με του άντρα. Συντηρώντας κι εξογκώνοντας την εικόνα της γυναίκας σαν αντικείμενο της επιθυμίας του άντρα, προωθεί την κατανάλωση των προϊόντων που είναι «απαραίτητα» στη γυναίκα για να αποκτήσει ή να διατηρήσει τη «θηλυκότητά» της. Και τέλος, καλλιεργώντας την πατροπαράδοτη αντίληψη πως η γυναίκα είναι πάνω απ' όλα μητέρα και νοικοκυρά, επιβάλλει την ιδέα της «προαιρετικότητας» της γυναικείας εργασίας, ιδέα πολλαπλά χρήσιμη για την καπιταλιστική οικονομία. Πράγματι, χάρη στην προαιρετικότητα της γυναικείας εργασίας έναντι της αντρικής, μένει πάντα διαθέσιμη μια φτηνή εργατική δύναμη που χρησιμοποιείται σαν όργανο πίεσης ή ρύθμισης, ανάλογα με την περίπτωση. Όπου, δηλαδή, σπανίζει η αντρική εργατική δύναμη, χρησιμοποιείται η γυναικεία εργασία σα συμπλήρωμά της και όπου υπάρχει επάρκεια αντρικού εργατικού δυναμικού, η γυναικεία εργασία χρησιμοποιείται ανταγωνιστικά για να πέφτουν τα μεροκάματα. Αλλωστε, σε περιόδους οικονομικής ύφεσης όπου υπάρχει υποαπασχόληση, τα πρώτα θύματα της ανεργίας είναι οι γυναίκες. Συνάμα η μη παραγωγική δουλειά της νοικοκυράς χρησιμεύει σα μέσο για να διατίθεται απερίσπαστη στην παραγωγή η εργατική δύναμη του άντρα. Επιπλέον, η προαιρετικότητα της γυ-

ναικείας εργασίας εξυπηρετεί και τον τόσο θολικό για την καπιταλιστική καταναλωτική κοινωνία διαχωρισμό ανάμεσα στον άντρα παραγωγό και τη γυναίκα καταναλώτρια.

Η μελέτη κλείνει με μια σειρά προτάσεων για νομικές και θεσμικές αλλαγές που θα οδηγήσουν στην εξίσωση των δύο φύλων στον τομέα της επαγγελματικής δραστηριότητας. Οι προτάσεις είναι εύστοχες και καλά μελετημένες. Και πάλι όμως, δεν επισημαίνεται το γεγονός πως δεν είναι δυνατό να υπάρξουν ριζικές λύσεις, χωρίς ριζικές κοινωνικές και πολιτικές ανακατατάξεις. Στο πλαίσιο μιάς τέτοιας θεώρησης, οι προτάσεις της συγγραφέως θ' αποκτούσαν πληρέστερο νόημα και πιο στέρεη βάση.

Πάντως, μ' ολη τη βασική του αδυναμία απο την ελλειψη πολιτικής προέκτασης, το έργο της κ. Αυδή-Καλκάνη δεν παύει ν' αποτελεί σημαντική προσθήκη στη φτωχή (ακόμα) βιβλιογραφία μας πάνω στο γυναικείο ζήτημα.

ΑΘΗΝΑ ΒΟΥΓΙΟΥΚΑ

Βιβλία για το γυναικείο ζήτημα στην ελληνική γλώσσα **Ελληνική βιβλιογραφία**

Ι. Αυδή Καλκάνη: Η επαγγελματικά εργαζόμενη ελληνίδα. Παπαζήσης.
Μαίρη Γιωτοπούλου: Η γυναίκα και ο κόσμος. Μήνυμα.
Ουρανία Διοματάρη: Η γυναίκα στον Πλάτωνα. Σιδέρης.
Πέπη Δαράκη: Η γυναίκα στον αγώνα της ζωής.
ΔΕΝΓ: Συνθήκες δουλειάς και σπουδών των ανηλίκων εργαζομένων.
Μαρία Καρρά: Προβλήματα της εργαζόμενης γυναίκας.
Παναγής Λεκατσάς: Η μητριαρχία. Καστανιώτης.
Σάσα Μόσχου Σακοράφου: Νομικές σχέσεις των συζύγων.
Λουκία Μουσούρου: Η σύγχρονη Ελλάδα.
Θάνος Μπλούνας: Οι διαφορές ανάμεσα στα φύλα. Δίπτυχα.
Μάγδα Νικολαΐδου: Η γυναίκα στην Ελλάδα. Καστανιώτης.

Κούλα Ξηραδάκη: Γυναίκες στη Φιλική Εταιρεία — Φαναριώτισσες.
Κούλα Ξηραδάκη: Φιλελληνίδες.
Κούλα Παπαδοπούλου: Αγώνες και νίκες της ελληνίδας. Πύλη.
Ντίνα Τάκαρη: Η κοινωνική και η επαγγελματική θέση της σημερινής γυναίκας στην Ελλάδα και το εξωτερικό.
Χρύσα Χατζηθασιλείου: Το Κ.Κ.Ε. και το γυναικείο ζήτημα. Κ.Ε. του ΚΚΕ.
Χρύσα Χατζηθασιλείου: Πώς πρέπει να δουλεύει η γυναίκα στο ΕΑΜ.
Κίνηση για την απελευθέρωση των γυναικών: Αντιουλληπτικά Μέσα.

Ξένη βιβλιογραφία

Κλώντ Αλζόν: Η διπλή καταπίεση της γυναίκας. Ράππας.
Εστέρ Βιλάρ: Ο ντρεσπαρισμένος άντρας. Ράππας.
Γαλλικό Κίνημα για τον Οικογ. Προγραμματισμό. Να μάθουμε να κάνουμε ερωτά. Ανδρομέδα.
Εμμα Γκόλντμαν κ.ά. Ο μύθος της μητρότητας. Ελεύθερος Τύπος.
Ζερμαίν Γκρήρ: Η γυναίκα ευνούχος. Ερμή.
Μπερναντέτ Γκρούτ: Γεννηθήτω το θέλημά της. Στοχασμός.
Μίρνα Γούντ, Τζούλιετ Μίσελ κ.ά. Το γυναικείο κίνημα. Κύτταρο.
Κλάρα Ζέτκιν: Ο Λένιν για την γυναίκα. Μνήμη.
Κλάρα Ζέτκιν: Συνομιλίες με τον Λένιν. Νέος Παλμός.
Κάρλος Καστίγιο ντέλ Πίνο: Η αλλοτρίωση της γυναίκας. Οδυσσέας.
Ανν Κέντ: Ο μύθος του κολλικού οργασμού. Παντέρμα.
Ν. Κοβόλσκι — Ε. Μπλίνσκ: Οι γυναίκες σήμερα. Σύγχρονη Εποχή.
Αλεξάντρα Κολλοντάι: Οικονομική και σεξουαλική απελευθέρωση της γυναίκας. Πύλη.
Τζούλιετ Μίσελ. Η εποχή της γυναίκας. Πύλη.
Ελέν Μόργκαν: Η καταγωγή της γυναίκας. Ράππας.
Καρολάιν Μπέρτ: Γεννήθηκαν γυναίκα. Βίπερ.
Κλωντίν Μπρογιέρ: Η γυναίκα στην Κίνα.

«Το παιδί μας, τα πέντε πρώτα του χρόνια»

της Ματίνας Παναγιωτοπούλου

Με την ευκαιρία της χρονιάς της αφιερωμένης στο παιδί, αρκετά βιβλία ελληνικά και ξένα ασχολήθηκαν φέτος με το παιδί.

Ανάμεσά τους σε επανέκδοση το βιβλίο της Παιδιάτρου Ματίνας Παναγιωτοπούλου, Προέδρου της Πανελλαδικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, «Το Παιδί μας, τα πέντε πρώτα του χρόνια».

Αν και κύρια απευθύνεται στους γονείς είναι χρήσιμο για όσους σχετίζονται με κάποιο τρόπο με το παιδί και την Ψυχοσωματική του ανάπτυξη, παιδίατρος, νηπιαγωγός, παιδοψυχολόγος. Δίνει ξεκάθαρα και συγκεκριμένα την εικόνα των συναισθηματικών και σωματικών παραγόντων που έχουν σχέση με τη φυσιολογική εξέλιξη του παιδιού και γίνεται για τους γονείς πολύτιμος οδηγός για να τον ακολουθούν στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού τους.

Έρχεται να συμπληρώσει το ένστικτο των γονιών, αυτή τη φυσική, ανυστερόβουλη, απέραντη αγάπη τους για το παιδί με σοφές παρατηρήσεις, καθημερινές εμπειρίες και ειδικές γνώσεις για να αντιμετωπίσουν με επιτυχία την ανατροφή και διαπαιδαγώγηση.

Όλο το βιβλίο αντανakλά τη λεπτή ψυχολογία του μεγάλου (γονιός) και του μικρού (παιδί) που προ-

Σιμόν ντε Μπωβουάρ: Το δεύτερο φύλο. Κυψέλη.

Μαξιμ Νταϊήβιτς: Η σεξουαλική ευθύνη της γυναίκας. Γλάρος.

Α. Πιτροπίντο — Σ. Σιμενάουερ: Πίσω από το μύθο του άντρα. Νέα Σύνορα.

Φρανσουάζ Παρτυριέ: Ανοικτό γράμμα στους άντρες. Μπογιάτης.

Σίλα Ρουμπόθαμ: Η συνείδηση της γυναίκας μέσα στον αντρικό κόσμο. Κύτταρο.

Ρόννερ Γιόζεφ: Η ψυχολογία της γυναίκας. Μπουκουμάνης.

Σχολή Γονέων και Παιδαγωγών στο Παρίσι: Η Σύγχρονη Γυναίκα. Δίπτυχο.

Ελένα Τζιανίνι — Μπελόττι: Απ' την πλευρά των κοριτσιών. Βέργος.

Ζόρζ Φαλκονέ — Ναντίν Λεφωσέρ: Η γυναίκα στην ΕΣΣΔ. Σύγχρονη εποχή.

Ζόρζ Φαλκονέ — Ναντίν Λεφωσέρ: Ο άντρας και πώς κατασκευάζεται. Βέργος.

Ζάν Φλεβίλ: Η γυναίκα και ο κομμουνισμός. Γνώσεις.

Κάρεν Χόρνεν: Η Ψυχολογία της γυναίκας. Γλάρος.

Κάρλα Ραβαγιόλι: Το γυναικείο ζήτημα.

σπαθούν να γνωρίσουν ο ένας τον άλλον. Όπως αντανakλά και την ανώτερη συναισθηματική σύνδεση της συγγραφέα με τον νέο άνθρωπο. Όμως το βιβλίο αυτό δεν είναι μόνο σωστό στο περιεχόμενό του, είναι κι ευχάριστο, καλογραμμένο με γλώσσα ζωντανή, λιτή και τρυφερή. Το «Παιδί μας» αξίζει πραγματικό επαινο κι έχει όλα τα προσόντα για να πλουτίσει την Ελληνική βιβλιογραφία στα θέματα της ψυχικής και σωματικής υγείας του παιδιού.

Μα το σημαντικότερο πλουτίζει τους γονείς μ' εμπιστοσύνη και κατανόηση για τον νέο άνθρωπο και τον δρόμο του στη ζωή.

Ζωή Κερασιώτη-Καρακατσάνη
Παιδίατρος

Τύπος

Ισότητα

«Το 1979 είναι μια δύσκολη χρονιά για τις γυναίκες. Η υπογεννητικότητα και η ανεργία υπόσχονται μια οπισθοδρόμηση στα δικαιώματα των γυναικών. Αν δεν επαγρυπνήσουμε, κινδυνεύουμε να χάσουμε ό,τι κερδίσαμε, στα επόμενα 15 χρόνια».

Η δήλωση ανήκει στη γραμματέα τής «Οργάνωσης για την Απελευθέρωση τής Γυναίκας» Ζανέτ Λαό που προειδοποιεί, όχι μόνο, τις Γαλλίδες για τα όσα πρόκειται να αντιμετωπίσουν μεσα στη χρονιά που διανύουμε, αλλά και τις γυναίκες όλου του κόσμου, που χρόνια ολόκληρα αγωνίζονται διεκδικώντας τα δικαιώματά τους.

Τις γυναίκες που συνειδητοποίησαν πώς ο αντίπαλος και ο εχθρός τους δεν ήταν οι άνδρες, μα η κοινωνία με την αστική νομοθεσία των διακρίσεων, της καταπίεσης, της εκμετάλλευσης. Είναι γεγονός πως μέσα στη σημερινή καπιταλιστική κοινωνία είναι αδύνατη η χειραφέτηση της γυναίκας.

Η Ελληνίδα μάλιστα ενώ θεωρείται — μετά την κύρωση στην Ελλάδα, με τον αναγκαστικό νόμο 585 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ που προβλέπει «ισότητα δικαιωμάτων ανδρών και γυναικών» ίση με τον άντρα παίρνει τη λιγότερη αμοιβή για την εργασία της, στην Ευρώπη!

Σήμερα σε σύνολο γυναικείου πληθυσμού 4.488.580 το 29% είναι οικονομικά ενεργό κι αυτό παρά τις αυξομειώσεις που παρατηρήθηκαν στις τρεις μεταπολεμικές δεκαετίες, που εξηγούνται απο αίτια όπως η μετανάστευση και η πτώση του γυναικείου δυναμικού στη γεωργία, λόγω της εκμηχάνισης.

Αυτό το 29% αν και είναι ένα ποσοστό αρκετά ψηλό σε σχέση με το παρελθόν, δεν είναι ανάλογο των δυνατοτήτων και της θέλησης που έχουν οι γυναίκες να εργαστούν κι αυτό γιατί αντιμετωπίζουν τα γνωστά προβλήματα της μητρότητας και σπιτιού, που λύνουν μόνες τους, γιατί η οικονομική κατάσταση του τόπου μας και η μη ορθολογιστική ανάπτυξη της βιομηχανίας και της παραγωγής, δεν δίνει την ευκαιρία στο λαό να εργαστεί και να αποδώσει ανάλογα με τις ικανότητές του και να συνεισφέρει στην εθνική οικονομία.

«Οι Ελληνίδες δεν γεννούν όπως πριν». Ειπώθηκε την περασμένη Τετάρτη στη Βουλή, όπου συζητήθηκε το δημογραφικό πρόβλημα της Ελλάδας. Αναφέραμε χαρακτηριστικά αποσπάσματα απο ομιλίες βουλευτών του ΠΑ.ΣΟ.Κ.:

ΔΡΕΤΤΑΚΗΣ Μ.: «Το 1951-71 οι γεννήσεις ήταν 154.000 το χρόνο. Την τελευταία εξαετία μειώθηκαν σε 142.000. Η υπογεννητικότητα είναι πιο έντονη στην επαρχία».

ΜΕΡΚΟΥΡΗ Μ.: «Απο το 1946 ως το 1975 μετανάστευσαν 780.000 νέοι άνθρωποι. Η κυβέρνηση πρέπει ν' αναγνωρίσει τη μητρότητα σαν κοινωνικό λειτουργήμα με κίνητρα κι όχι με παραινήσεις».

ΠΕΡΡΑΚΗ-ΚΥΠΡΙΩΤΑΚΗ Μ.: «Δεν υπάρχει πολιτική οικογενειακού προγραμματισμού και κινήτρων για την αύξηση των γεννήσεων».

ΣΑΠΟΥΝΤΖΗΣ Δ.: «Δεν έχουμε παιδικούς σταθμούς, παιδιατρικά νοσοκομεία στην επαρχία, δεν υπάρχουν κίνητρα για γεννήσεις. Οι πολύτεκνες οικογένειες δεν βρίσκουν στέγη, γιατί οι

Και οι γυναίκες που διαθέτουν προσόντα και έχουν διάθεση να τα αξιοποιήσουν εμποδίζονται στην προσπάθειά τους από τις διακρίσεις που συναντάνε, από τη διπλή τους επιβάρυνση όταν είναι παντρεμένες και από τη σύγκρουση ρόλων που δημιουργείται μέσα τους αναπόφευκτα τις περισσότερες φορές.

Η γυναίκα στην Ελλάδα έχει καταδικαστεί σε πνευματικό περιορισμό. Ανατρέφεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην είναι σε θέση ν' αναπτύξει ισχυρή προσωπικότητα και έτσι μένει πάντα εξαρτημένη και υποταγμένη. Στην καπιταλιστική κοινωνία, μάλιστα, δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί η χειραφέτησή τους. Οπότε η διαδικασία απελευθέρωσης του γυναικείου φύλου, η προσπάθεια των γυναικών να αποδείξουν την ίση αξία τους μ' αυτήν των ανδρών και να σπάσουν τις βαθιά ριζωμένες προκαταλήψεις, δεν μπορεί παρά να αποτελέσει τμήμα της όλης διαδικασίας χειραφέτησης του ανθρώπου και της απελευθέρωσής του από τις όποιες σχέσεις εξάρτησης, ένα κομμάτι ολόκληρου του αγώνα για μια κοινωνία, πραγματικά ανθρώπινη».

Καταλήγουμε λοιπόν στο ότι για να χειραφετηθούν ολοκληρωτικά οι Ελληνίδες πρέπει:

1) Να μεταρρυθμιστεί η σημερινή νομοθεσία ώστε να μην υπάρχουν διακρίσεις σε βάρος της γυναίκας. Να καταργηθεί η αρχηγική θέση που δίνει ο νόμος στους άνδρες.

2) Να αρθούν οι διακρίσεις στους τόπους δουλειάς. Ίση αμοιβή για εργασία ίσης αξίας. Προαγωγές με ενιαία κριτήρια και για τα δύο φύλα.

3) Προστασία της μητρότητας. Βρεφικοί σταθμοί στους τόπους δουλειάς. Οι ώρες των σχολείων να προσαρμοστούν στα ωράρια εργασίας.

4) Να διευκολυνθεί και ν' αναγνωρισθεί η δουλειά στο νοικοκυριό. Οι νοικοκυρές που δεν είναι ασφαλίσμενες να μπορούν ν' αυτασφαλίζονται με αντίστοιχη συνεισφορά του φορέα κοινωνικής ασφάλειας.

5) Να περιοριστεί το φορολογικό βάρος στην οικογένεια.

6) Καταβολή «επιδόματος στις εργαζόμενες για κάθε παιδί».

Προβλήματα ανισότητας και καταπίεσης, αντιμετωπίζουν και οι Αμερικανίδες.

Στην «Νταϊηλυ Μαϊήλ» αποκαλύπτεται: «Μόνο στο 25% του συνόλου των αμερικάνικων επιχειρήσεων, υπάρχουν γυναίκες με υψηλή διοικητική θέση. Κι απ' αυτές τις μπιζνες γούμεν, μόνο τό 3% έχει πραγματική δύναμη να παίρνει σημαντικές αποφάσεις. Το υπόλοιπο 22% αποτελείται από γυναίκες που τοποθετήθηκαν σ' αυτή τη θέση για να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις του γυναικείου κινήματος.

Ενας πίνακας που αποδεικνύει πως οι δημιουργικές δουλειές παραμένουν ανδρικό προνόμιο είναι ο παρακάτω:

Ασχολία	Ποσοστό γυναικών στο σύνολο
Υπάλληλοι Τράπεζας	86%
Βιβλιοθηκάριοι	82%
Διατρήτριες κομπιούτερ	90%
Υπάλληλοι αρχείων	82%
Ινστιτούτα καλλονής	98%
Υπάλληλοι καθαρ/ρίων	64%
Βοηθοί νοσοκόμοι	85%
Ρεσεψιονίστς	95%
Σιδερώτριες	94%
Στενογράφοι	94%
Τηλεφωνήτριες	95%

Οι γυναίκες στη Γαλλία, αποτελούν το 41% του πληθυσμού και απ' αυτές το 80% ανήκει στην κατηγορία των μισθωτών. Ο αριθμός των γυναικών που εργάζονται, αυξάνεται σταθερά τα τελευταία 10 χρόνια κατά 130.000 το χρόνο. Γύρω στις 900.000 γυναίκες κατέχουν νευραλγικές θέσεις στις δημόσιες υπηρεσίες και ιδιωτικές επιχειρήσεις. Στη μέση και ανώτερη εκπαίδευση κατέχουν το 54% των θέσεων. Επίσης είναι γυναίκες το 36% των γιατρών, το 23% των διευθυντών, το 18% των υπαλλήλων μέσης και ανώτερης βαθμίδας.

Υπάρχουν στατιστικές που αποδεικνύουν πως οι γυναίκες έξ αιτίας των διακρίσεων που γίνονται σε βάρος τους, έχουν μικρότερη εξέλιξη από τους άνδρες:

Το 82% των γυναικών, δεν ξεπερνάει το επαγγελματικό και πνευματικό επίπεδο του πατέρα, ενώ για τους άνδρες το ποσοστό περιορίζεται στο 60%.

Μητρότητα

ΣΥΝΗΘΩΣ όταν μιλάμε για τη μάνα και για γιορτασμούς, είναι εύκολο να παρασυρθούμε από το ποιητικό στοιχείο. Πράγμα φυσικό, αφού αμέτρητοι είναι οι ποιητές που ύμνησαν τη μάνα με την αλησμόνητη μορφή, το γλυκό βλέμμα και το ζεστό χαμόγελο. Όμορφοι ποιητικοί συλλογισμοί γεμάτοι αλήθειες και μηνύματα.

Όπως έγραφε κι ο Μ. Γκόρκυ:

*Μάνες — γυναίκες,
σε σας ανήκει η ψήφος,
σε σας ανήκει το δικαίωμα
να φτιάχνετε νόμους.
Η ζωή ξεκινάει από σας
και πρέπει όλες σύσσωμες
να ορθώσετε το ανάστημά σας
για την υπεράσπιση
της ζωής και του θανάτου*

Σ' άλλες χώρες η Γιορτή της Μάνας που γιορτάζεται πάντα την πρώτη Κυριακή του Μάη, παίρνει γενικό χαρακτήρα. Οι πολιτείες οργανώνουν θεαματικές εκδηλώσεις, οι δρόμοι στολίζονται, τα μαγαζιά είναι γεμάτα από δώρα για τη Μάνα. Τά παιδιά θα πάρουν κάθε μέσο για να βρεθούν κοντά της αυτή τη μέρα, να της ανταποδώσουν την αγάπη τους.

Όμως πέρα από τα λουλούδια που θα της προσφέρουμε, και πέρ' απ' τα συνθήματα που θα υιοθετηθούν από την Πολιτεία για την «ιερή μορφή της μάνας και για το σεβασμό που της οφείλουμε» κι άλλα λόγια ηχηρά που θα τονιστούν από τους αρμόδιους, η καθημερινή εικόνα της ζωής της, ιδιαίτερα της εργαζόμενης μάνας, είναι τραγική. Τόσο τραγική ώστε:

- Να μη βρίσκει δουλιά όταν είναι έγκυος.
- Να μπορεί ο εργοδότης να την απολύσει, αρκεί να είναι λιγότερο από 7 μηνών και 18 μερών — γιατί μετά τα όρια αυτά ο νόμος την «προστατεύει».
- Να μην υπάρχει καμιά ειδική μέριμνα για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες εργάζεται μια έγκυος, έστω κι αν αυτές βάζουν σε κίνδυνο την υγεία και τη ζωή της ίδιας και του εμβρύου.
- Να παίρνει όλο κι όλο επίδομα τοκετού 10.800 δραχμές, και μάλιστα μόνο όταν έχει 200 μεροκάματα τα τελευταία δύο χρόνια.
- Να μην έχει πού ν' αφήσει το παιδί της, αναγκασμένη μ' αυτόν τον τρόπο να το παρατάει εδώ κι εκεί, αν θέλει να συνεχίσει την εργασία της.

Και φυσικά ο κατάλογος του τί γίνεται για την προστασία της μητέρας και περισσότερο του τί δέν γίνεται είναι πολύ μακρύς, χωρίς να περιλάβει σ' αυτήν κανείς το θέμα των αμβλώσεων, των οικογενειακών επιδομάτων, της συνταξιοδότησης... Ουσιαστικά η εργαζόμενη μητέρα παλεύει μόνη της να συμβιβάσει τα ασυμβίβαστα, χωρίς καμιά βοήθεια από το κράτος.

Το κακό αρχίζει από το ίδιο το Σύνταγμα. Παρά την επιμονή όλων των γυναικείων συλλόγων κατά την ψήφισή του το 1975, η αναγνώριση της μητρότητας σαν κοινωνικού λειτουργήματος και η θεσμοθέτηση μέτρων προστασίας της, δεν περιλήφθηκε σε κανένα από τα άρθρα του.

Το 1952 ψηφίστηκε από τον ΟΗΕ η Διεθνής Σύμβαση 103 που καθορίζει τις ελάχιστες υποχρεώσεις της πολιτείας απέναντι στις εργαζόμενες γυναίκες. Όμως, καμιά ελληνική κυβέρνηση δεν θεώρησε απαραίτητο να επικυρώσει αυτή τη σύμβαση και ούτε και η σημερινή δείχνει ότι συγκινείται από το δράμα χιλιάδων και χιλιάδων εργαζομένων γυναικών, παρά το ότι πλησιάζουν το ένα εκατομμύριο οι εργαζόμενες στη χώρα μας.

Η αστική ιδεολογία στη χώρα μας, για να καλύψει την έλλειψη φροντίδας απέναντι στη μάνα και το παιδί καλλιέργει μ' όλα τα μέσα που διαθέτει το μύθο ότι πρώτο καθήκον της μητέρας, είναι να φροντίζει το παιδί της. Να θεωρεί σκοπό της ζωής της το γάμο, το παιδί, το σπίτι. Με βασικό πάντα στόχο τον αποπροσανατολισμό της γυναίκας και με σκοπό να πειστεί ότι αυτή η μητρότητα είναι υπόθεση της κάθε γυναίκας ξεχωριστά. Και βέβαια ο μόνος τρόπος για να λύσει τα προβλήματά της είναι να «κάτσει στο σπίτι της και να μην ξοδεύει το χρόνο και τα ενδιαφέροντά της έξω από αυτό».

Εκτός αν τη χρειάζονται κάποια στιγμή για την παραγωγή, για να την ξαναστείλουν σπίτι της, όταν δεν

την χρειάζονται πια.

Να, λοιπόν, που έχουν και την πρακτική σημασία τους, ορισμένοι γιορτασμοί — πέρα από τις σκέψεις αγάπης και τα λουλούδια για τη μητέρα — αφού μας δίνουν την ευκαιρία να θίξουμε θέματα τόσο σοβαρά και καυτά.

Όλοι οι γυναικείοι σύλλογοι της Ελλάδας με διάφορους τρόπους θα εκδηλώσουν σήμερα — Μέρα της Μητέρας — την αντίθεσή τους στην πολιτική της κυβέρνησης, που εξακολουθεί και στις τελευταίες της ακόμα εξαγγελίες να μιλά «για προοπτική» της προστασίας της μητρότητας.

Η Προοδευτική Ένωση Μητέρων Ελλάδας στη συγκέντρωση που προετοιμάζει για τις 14 του Μάη και με τις υπογραφές που θα μαζέψει, θ' απαιτήσει αγωνιστικά γι' άλλη μια φορά ν' αναγνωριστεί η μητρότητα σαν κοινωνικό λειτούργημα και να επικυρωθεί αμέσως η Διεθνής Σύμβαση 103 και η Σύσταση 95.

Και το κράτος πρέπει επιτέλους να δώσει τη δυνατότητα στη γυναίκα να εκπληρώσει το ρόλο της μητέρας σε πλήρη αρμονία με τα κοινωνικά της καθήκοντα.

«ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ», 6/5/1979

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ μητέρα και στη χώρα μας, είναι σε μεγάλο ποσοστό εργαζόμενη. Η κοινωνική πραγματικότητα, πιέζει την Ελληνίδα, να δουλεύει και να μεγαλώνει το παιδί της.

Με ποιές προϋποθέσεις, όμως, επιχειρεί αυτόν τον συνδυασμό; Και ποιά είναι η κρατική βοήθεια απέναντί της; Ποιά είναι επίσης η συνεισφορά του συζύγου - πατέρα;

«Μητρότητα και Σταδιοδρομία» αποτέλεσε το θέμα της χθεσινής συζήτησης, που οργανώθηκε από το Κέντρο Ελευθέρων Παιδαγωγικών Σπουδών, στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

Πέντε εισηγητές ανέλαβαν, καθένας από την προσωπική και επιστημονική σκοπιά του, να τοποθετήσουν — βρισκόμαστε ήδη στα μέσα του Διεθνούς Έτους Παιδιού — το ζήτημα ολόπλευρα.

Συνολικά οι απόψεις τους συγκλίνουν, στην επιτακτική ανάγκη βοήθειας στην εργαζόμενη και μητέρα.

Ο νομικός — οικονομολόγος κ. **Μιχαηλίδης**:

«Οι εργαζόμενες στην Ελλάδα φθάνουν το ένα εκατομμύριο, 27,84% του εργατικού δυναμικού, όμως μόνο το 9,29% βρίσκεται σε διευθύνουσες θέσεις, ενώ το 21,67% του γυναικείου πληθυσμού είναι αναλφάβητο ακόμα».

Η παιδαγωγός κ. **Παπαβασιλείου**:

«Η παρουσία της μητέρας στα πρώτα πέντε χρόνια της ζωής του παιδιού είναι απαραίτητη και αναντικατάστατη για την ψυχοσυναισθητική και πνευματική του ανάπτυξη».

Η γυμνασιάρχης κ. **Νικολοπούλου**:

«Τα προβλήματα της εργαζόμενης αρχίζουν αμέσως μετά τον γάμο και γίνονται οξύτερα με τη γέννηση του παιδιού.»

Ή φιλόλογος κ. **Χριστοδούλου**:

«Στο δίλημμα μητρότητα ή επάγγελμα, πολλές γυναίκες διάλεξαν το πρώτο. Αυτή η επιλογή εγκυμονεί επίσης κινδύνους π.χ. να εξελιχθεί η γυναίκα σε μητέρα — θύμα ή σε κοσμική κυρία».

Στο τέλος η σπουδάστρια του Κέντρου Ελευθέρων Παιδαγωγικών Σπουδών κ. **Κιζήλου**, έδωσε στοιχεία από το πόρισμα έρευνας που έγινε πάνω σ' αυτό το θέμα:

Ο πατέρας είναι στην ανατροφή του παιδιού ο μέγας αμέτοχος.

Η επιμόρφωση της Ελληνίδας για τον ρόλο της μάνας είναι απαραίτητη.

Η νέα κοπέλλα προετοιμάζεται επαγγελματικά γιατί θέλει να συμμετέχει κοινωνικά, να έχει προσωπική συμβολή.

«ΝΕΑ» 8/5/1979

Ο Δήμος Αθηναίων τίμησε χτες στα πλαίσια των γιορταστικών εκδηλώσεων για την «Ημέρα της μητέρας», την μάνα της Κατοχής, με μνημόσυνο που τελέστηκε στο Α΄ Νεκροταφείο.

Εκεί που πριν ένα χρόνο περίπου τοποθετήθηκε το χάλκινο άγαλμα της μάνας, που χάρισε ο Σπ. Βαλαάμης στο Δήμο Αθηναίων. Στη διάρκεια του μνημόσυνου όπου παραβρέθηκαν οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ κ.κ.Ξ. Πελοποννήσιος και Κ. Κρητικός, το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Αθηναίων, εκπρόσωποι γυναικείων συλλόγων, η κ. Αθηνά Παναγούλη και πολύς κόσμος, μίλησε ο δήμαρχος κ.Δ. Μπέης, ο οποίος, αφού αναφέρθηκε στην μάνα της κατοχής και στην προσφορά της στον αγώνα, μίλησε στη συνέχεια για την εργαζόμενη μητέρα σήμερα και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει.

«Δυστυχώς, — είπε ο κ. Μπέης — η κοινωνία αντιμετωπίζει σήμερα την εργαζόμενη μητέρα σαν πολίτη β' κατηγορίας. Η Δημοτική αρχή θα κάνει το καθήκον της φτιάχνοντας παιδικούς σταθμούς και παιδικές χαρές και οργανώνοντας σχολές γονέων».

Τέλος ο κ. δήμαρχος ανακοίνωσε ότι σήμερα θα εγκαινιάσει παιδικό σταθμό στο Χριστοδουλάκειο (Σεβαστουπόλεως 135).

Στη συνέχεια απαγγέθηκαν ποιήματα που γράφτηκαν για τη μάνα της κατοχής και κατέθεσαν στεφάνι ο δήμαρχος Αθηναίων κ. Μπέης και η κ. Αθηνά Παναγούλη.

«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ», 14/5/1979

Γιορτή της Μητέρας προχτές, με πολλά όμως παράπονα απο τα τιμώμενα πρόσωπα. Απο τις ίδιες τις μητέρες. Τις οργανωμένες μητέρες.

Οι γυναικείες οργανώσεις παλεύουν, αγωνίζονται για να δει σε τούτο τον τόπο στον «ήλιο μοίρα» η μάνα. Αλλά πώς να δει, μάς λέει η πρόεδρος της Συντονιστικής Επιτροπής Εργαζομένων Γυναικών κ. Κυριακίδου, όταν στην χώρα μας η συμμετοχή της γυναίκας, στην κοινωνική παραγωγή και δράση βρίσκεται σε αντίθεση με τις οικογενειακές υποχρεώσεις, με αποτέλεσμα η πλειοψηφία των μητέρων να τοποθετείται στο περιθώριο της παραγωγικής διαδικασίας. Βασική αιτία για την επιβολή της αναγκαστικής αποχής της γυναίκας-μητέρας απο την παραγωγή, είναι η έλλειψη παιδικών και βρεφικών σταθμών.

Οι 529 παιδικοί σταθμοί του Υπουργ. Κοινων. Υπηρεσιών (291 στην ύπαιθρο και 238 στις πόλεις), οι 35 του ΠΙΚΠΑ και οι 10 της Λέσχης Εργαζομένου Κοριτσιού, μπορούν να εξυπηρετήσουν μόνον 34.000 παιδιά σε σύνολο 500.000.

Υπάρχουν βέβαια οι ιδιωτικοί. Αυτοί όμως είναι εμπορικές επιχειρήσεις, που εκμεταλλεύονται τη δεινή θέση της εργαζόμενης μάνας.

Αντίθετα στην Ιταλία, Γαλλία, Βέλγιο, τους παιδικούς σταθμούς αναλαμβάνει η Τοπική Αυτοδιοίκηση. Μόλις η εργαζόμενη μητέρα προσκομίσει ένα πιστοποιητικό απο την επιχείρηση ότι εργάζεται αμέσως το παιδί φιλοξενείται στον παιδικό σταθμό.

Η Ένωση Γυναικών Ελλάδας, καταγγέλλει με αφορμή την γιορτή της Μάνας:

Τίποτε δεν είναι πιο απλό στην Ελλάδα απο το να απολύσει ο εργοδότης μια έγκυο. Μιά υποψηφία μάνα. Αρκεί να της κολλήσει την ρετσίνα της «μειωμένης απόδοσης».

Κι άλλη μια κραυγαλέα αδικία είναι η ασφάλισή τους, η συνταξιοδότησή τους.

Οι μητέρες ανήλικων παιδιών συνταξιοδοτούνται, αν έχουν συμπληρώσει τα 50 τους χρόνια και δεν είναι συνταξιούχοι απο δική τους εργασία, ούτε του ΙΚΑ ούτε του Δημοσίου ή άλλου ταμείου.

Οι αγρότισσες, οι εργάτριες γης, είναι σε χειρότερη μοίρα. Σέ 484.000 φθάνει ο αριθμός τους. Η δουλειά τους δεν αναγνωρίζεται καθόλου.

Η Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών τονίζει: Είναι καιρός να μείνουν στο περιθώριο οι πανηγυρικοί λόγοι και να προχωρήσει η κυβέρνηση στα μέτρα εκείνα που θα κάνουν τη μητρότητα κοινωνικό λειτουργήμα. Για να μη στέκεται η μεγάλη αυτή αποστολή εμπόδιο σε κάθε προσπάθεια της γυναίκας.

«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ», 15/5/1979

Γυναικείος συνδικαλισμός

«ΒΑΖΟΥΜΕ σε λειτουργία την Πανελλήνια Ένωση Γυναικών Δημοσίων Υπαλλήλων και σαν δημόσιοι υπάλληλοι — θα λυθούν μόνο με οργάνωση και ενότητα. Με κινητοποίηση, κι όχι ευχές ή παρακάλια».

Μιλάνε οι πρόεδρος και γεν. γραμματέας αντίστοιχα — της προσωρινής διοίκησης — του καινούργιου Σωματείου.

— Ποιοί είναι οι στόχοι για την πραγμάτωση των οποίων δημιουργήθηκε η Ένωση;

— Αξιολόγηση των γυναικών υπαλλήλων του Δημοσίου και των Ν.Π.Δ.Δ. και κρίση αυτών απο τα υπηρεσιακά Συμβούλια, με κριτήρια αντικειμενικά και αδιάβλητα χωρίς καμιά σε βάρος τους προκατάληψη ή διάκριση σε σύγκριση με τους άνδρες.

«Ίδρυση σε κάθε περιοχή βρεφονηπιακού σταθμού για την παραμονή των παιδιών των δημοσίων υπαλλήλων, τις εργάσιμες ώρες. Αυτή τη στιγμή, οι ανάγκες δεν καλύπτονται καθόλου. Δικαίωμα ν'ασφαλίζουν οι γυναίκες δημόσιοι υπάλληλοι τα παιδιά τους στον ασφαλιστικό φορέα που είναι οι ίδιες ασφαλισμένες.

Χορήγηση και στις γυναίκες δημοσίων υπαλλήλων, οικογενειακών επιδομάτων, για τα παιδιά τους, ανεξάρτητα από το δικαίωμα του πατέρα να παίρνει τέτοια επιδόματα. Είναι δηλαδή, προβλήματα που απασχολούν γενικά την εργαζόμενη μητέρα, αλλά και ειδικά προβλήματα του δημοσιοϋπαλληλικού χώρου».

«ΝΕΑ», 28/3/79

Γυναικείες προσωπικότητες

Με 12 νέους διπλωμάτες, δύο από τους οποίους είναι γυναίκες, εμπλουτίσθηκε το Διπλωματικό μας Σώμα.

«ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ» 13/2/79

Για πρώτη φορά γυναίκα εκλέγεται μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας Επιστημών τριακόσια και περισσότερα χρόνια από την ίδρυσή της.

Στο παρελθόν ούτε η Μαρία Κιουρί, ούτε η Ειρήνη Ζολιό-Κιουρί που είχαν υποβάλει την υποψηφιότητά τους, δεν είχαν την τιμη να εκλεγούν.

«ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» 15/5/79

Οικογένεια — Κοινωνικοί Θεσμοί

Η καθιέρωση του πολιτικού γάμου όχι μόνο δεν θα επιδράσει αρνητικά στο θεσμό, αλλά αντί-

χριστιανή, χωρίς κάποιος από τους δύο να υποχρεώνεται ν' αλλαξοπιστήσει.

Η πρόταση αυξήθηκε στη Βουλή

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΧΑΙΡΑΣ

Αντιπρόεδρος Δ.Σ.Α.

«Ακόμα και το 1946, όταν άρχισε να ισχύει ο Αστικός μας Κώδικας, το άρθρο 1367 που επιβάλλει την ιερολογία σαν συστατικό τύπο του γάμου και χωρίς αυτή τον θεωρεί «ανυπόστατο» ήταν αντίθετο προς την Ελληνική πραγματικότητα». Γιατί απο το 1930 η Αναθεωρητική Επιτροπή του Αστικού Κώδικα στην οποία μετείχαν οι επιφανέστεροι Έλληνες νομικοί (Γ. Μαριδάκης, Κ. Τριανταφυλλόπουλος, Κ. Δεμερτζής κ.λ.π.) είχε αποφασίσει με μεγάλη πλειοψηφία την καθιέρωση του πολιτικού γάμου:

α) στους μικτούς γάμους (μεταξύ ορθοδόξου και ετεροδόξου) και

β) στις περιπτώσεις που οι μελλόνυμφοι θα δήλωναν ότι δεν ανήκουν σε αναγνωρισμένη θρησκεία ή δόγμα ή ότι δεν θεωρούν το γάμο μυστήριο.

Σχετικές διατάξεις είχαν περιληφθεί στα άρθρα 23 και 24 του Σχεδίου Οικογενειακού Δικαίου που είχε εγκριθεί απο την Συνταχτική Επιτροπή και απο τον τότε Πρωθυπουργό Ελ. Βενιζέλο.

Η αναδίπλωση του αστικού καθεστώτος απο το 1930 και δώθε, η δικτατορία και η κατοχή, εξαφάνισαν τα προοδευτικά αυτά σχέδια και μας γύρισαν πίσω πολλά χρόνια. Και η ανώμαλη πολιτική ζωή της χώρας απο το 1945 και μετά δεν έδωσε την ευκαιρία για μιá αναθεώρηση του Αστικού Κώδικα και των αναχρονιστικών του διατάξεων.

Το Σύνταγμα του 1975, με την καθιέρωση της ισονομίας των δύο φύλων, έχει καταστήσει αναγκαία την αναθεώρηση όλων εκείνων των κεφαλαίων του οικογενειακού κυρίως Δικαίου, που διατηρούν την ανδροκρατία. Όπως είναι γνωστό, ετοιμάζεται ένα σχετικό νομοσχέδιο απο επιτροπή νομικών με Πρόεδρο τον ομότιμο καθηγητή του Πανεπιστημίου κ. Ν. Γαζή.

Δεν ξέρω αν η Επιτροπή αυτή ασχολήθηκε και με το άρθρο 1367, αλλά είναι φανερό πως έρχεται σε οξεία αντίθεση προς το άρθρο 5 παρ.1 του Συντάγματος που προστατεύει το «δικαίωμα εκάστου ν' αναπτύσσει ελευθέρως την προσωπικότητά του» και προς το άρθρο 13 παρ.1 που προστα-

θέλουν να κάνουν παράλληλα και τον θρησκευτικό.

Έχει επομένως η Βουλή, όχι μόνο τη δυνατότητα, αλλά και την υποχρέωση απο το Σύνταγμα, να προχωρήσει τώρα αμέσως στη θέσπιση του πολιτικού γάμου. Και σε πρώτη ευκαιρία (αναθεώρηση του Συντάγματος) στο χωρισμό Εκκλησίας και Κράτους, ώστε να ισχύσει επί τέλους το Ευαγγελικό: «Τα του Καίσαρος τω Καίσαρι και τα του Θεού τω Θεώ».

ΣΑΒΒΑΣ ΑΓΟΥΡΙΔΗΣ

Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθήνας.

«Θ' απαντήσω βλέποντας το θέμα απο τη θεολογική του σκοπιά:

Μέχρι τα χρόνια του Ιουστινιανού ο γάμος είχε για την Εκκλησία χαρακτήρα μυστηριακό και όχι νομικό. Δεν μπορεί να πει κανείς πως οι χρόνοι εκείνοι δεν ήταν καλύτεροι για το γάμο απο αυτούς που ακολούθησαν.

Δεν συμβιβάζεται στο γάμο ο μυστηριακός με το νομικό χαρακτήρα. Γιατί σα μυστήριο ο γάμος σημαίνει τη χάρη και τη μαγεία που δίνει τον άντρα και τη γυναίκα σε μιá δημιουργική σχέση αγάπης, που βοηθάει και τους δύο στην πραγματοποίηση της ανθρωπιάς τους. Σα νόμος ο γάμος είναι καταναγκασμός και βία για τη διασφάλιση ενός είδους κοινωνικής τάξης και των αντιλήψεών της για την οικογένεια.

Αφού η εκκλησία χρησιμοποιήθηκε σαν όργανο απο τη μεσαιωνική και τη νεώτερη αστική τάξη, μέσα στο σύγχρονο πλουραλισμό, αναγκάζεται να επιστρέψει στην προ του Ιουστινιανού κατάσταση.

Η αντίδραση των λαϊκών μαζών στρέφεται βασικά κατά του εξαναγκασμού και της βίας. Αν υπακούσει στο αίτημα αυτό των μαζών η εκκλησία θα ξαναβρεί την αυτοτέλειά της δίνοντας ξανά στο γάμο το μυστηριακό χαρακτήρα που έχει γι'

ΖΩΗ ΚΕΡΑΣΙΩΤΟΥ – ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ
Β' Αντιπρόεδρος του Συνδέσμου Ελληνίδων
Επιστημόνων, μέλος του Δ.Σ. τής ΕΙΝΑΠ.

Νομίζω προς αυτή την κατεύθυνση – χωρίς βέβαια να είναι μόνο αυτό σαν μέτρο αρκετό, – ο πολιτικός γάμος είναι απαραίτητο να θεσπιστεί και στην Ελλάδα, όχι μόνο για λόγους σεβασμού της προσωπικής ελευθερίας, αλλά και γιατί η επίδρασή του στην οικογένεια και γενικότερα στην Ελληνική κοινωνία θα είναι ευεργετική, θα βοηθήσει στο να λυθούν αρκετά προβλήματα Οικογενειακού Δικαίου.

Όμως, μόνο αυτό δεν φτάνει. Πρέπει επιτέλους να δημιουργηθούν οι απαραίτητες προϋποθέσεις (αναγνώριση μητρότητας, κρατική μέριμνα για το παιδί) για την ουσιαστική εξίσωση των δύο φύλων, βάσει της εξίσωσης των δικαιωμάτων και όχι των υποχρεώσεων, όπως έγινε πρόσφατα με την στράτευση των γυναικών.

Παράλληλα η απο μακρού χρόνου εκφρασμένη ανάγκη για αναθεώρηση των διατάξεων του Οικογενειακού Δικαίου πρέπει να αντιμετωπιστεί, αλλά όχι ερήμην – όπως γίνεται μέχρι τώρα – των άμεσα ενδιαφερομένων.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΔΕΜΕΡΟΥΚΑ – ΧΡΟΝΑ
Πρόεδρος του ΟΓΕ

«Είναι καιρός η Πολιτεία, επισπεύδοντας την ιστορική εξέλιξη που θα έχει σαν αποτέλεσμα κάποια μέρα το χωρισμό τής Εκκλησίας απο το Κράτος, να καθιερώσει τον πολιτικό γάμο και δεν θα νευτερίσει, αντίθετα θα ακολουθήσει αυτό που ισχύει ήδη στα περισσότερα κράτη του κόσμου.

Ο πολιτικός γάμος, παράλληλα με τον θρησκευτικό, είναι απαραίτητος, για να διασφαλιστούν τα στοιχειώδη δικαιώματα των Ελλήνων πολιτών. Η δε θέσπισή του δεν είναι μείωση για την Εκκλησία, αντιθέτως θα είναι προς επίρρωση του κύρους της. Γιατί όσοι θα προτιμούν τον θρησκευτικό γάμο, δεν θα καταφεύγουν σ' αυτόν τυπολατρικά και υποχρεωτικά, αλλά θα πιστεύουν σ' αυτόν, σαν μυστήριο και σαν συστατικό στοιχείο της θρησκείας τους. Καιρός είναι να έχουν το δικαίωμα οι Έλληνες και οι Ελληνίδες ν' αποφασίσουν, αν ερχόμενοι σε γάμο θα διαβούν το κατώφλι τής εκκλησίας ή του δημαρχείου».

ΑΜΑΛΙΑ ΦΛΕΜΙΓΚ
Βουλευτίνα Επικρατείας, πρόεδρος του Συνδέσμου
Ελληνίδων Επιστημόνων.

«Πιστεύω οτι επιβάλλεται να θεσπιστεί ο πολιτικός γάμος. Γιατί διασφαλίζεται η ελευθερία της θρησκευτικής πίστωσης. Δεν υποχρεώνει όσους θέλουν να χωρίσουν, σε ανέντιμες συμφωνίες και διαδικασίες, τις οποίες ίσως αγνοώντας τις δέχεται η εκκλησία να χρησιμεύουν σα βάση στην ανατροπή του «ους ο Θεός συνέζευξε, άνθρωπος μη χωριζέτω».

Επιτρέπει τον γάμο μεταξύ αλλοθρήσκων, χωρίς τον εξαναγκασμό τού ενός να απαρνηθεί τη δικιά του θρησκεία και να ασπαστεί τη θρησκεία τού άλλου.

Δεν αναγκάζει όσους δεν πιστεύουν να υφίστανται υποχρεωτικά τον εκκλησιαστικό γάμο. Και άλλα πολλά, ενώ δεν εμποδίζει να είναι ο γάμος το «ευλογημένο απο την εκκλησία μυστήριο» για όσους το θέλουν».

ΕΝΩΣΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ (ΕΓΕ)

«Το Δ.Σ. της Ένωσης Γυναικών Ελλάδας πιστεύει στην ανάγκη διαχωρισμού της Εκκλησίας από το κράτος και στην καθιέρωση του πολιτικού γάμου στη χώρα μας. Όχι μόνο απο συνταγματικούς λόγους, αλλά γιατί πρέπει κάποτε η Εκκλησία να περιοριστεί στον πνευματικό της ρόλο. Η ανάμιξη αυτή της Εκκλησίας αποτελεί παραβίαση των ατομικών δικαιωμάτων του πολίτη, αφού έρχεται σε αντίθεση με το άρθρο 13 του Συντάγματος που λέει οτι:

«Η ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως είναι απαραβίαστος. Η απόλαυσις των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται εκ των θρησκευτικών εκάστου πεποιθήσεων».

Στην πραγματικότητα, όμως, δεν μπορείς να παντρευτείς αλλόθρησκο γιατί αυτό αντίκειται στους κανόνες της Εκκλησίας (σε κατάφωρη αντίθεση με το άρθρο 13 του Συντάγματος).

Όσον αφορά τα οφέλη που προκύπτουν για τη γυναίκα απο τον πολιτικό γάμο, ελπίζουμε οτι αυτά θα τακτοποιηθούν από τις νέες διατάξεις του Αστικού Κώδικα και του Οικογενειακού Δικαίου, που για τη στιγμή είναι τελείως αναχρονιστικές για τη θέση της γυναίκας μέσα στην οικογένεια και την κοινωνία».

Περί γάμου

Γιά τη σύναψη γάμου πρέπει η γυναίκα να έχει συμπληρώσει το 16ο έτος της ηλικίας της (τώρα είναι το 14ο) και ο άντρας το 18ο. Για τη σύναψη γάμου ανηλίκου με περιορισμένη δικαιοπρακτική ικανότητα, χρειάζεται συναίνεση και των δύο γονέων.

Ενοποιούνται σε ένα κεφάλαιο οι προσωπικές και περιουσιακές σχέσεις των συζύγων με βασικό κανόνα:

Τη συναπόφαση των συζύγων για κάθε τι

Στα εξώγαμα ανήλικα η γονική μέριμνα ανήκει στη μητέρα.

Υποχρέωση κοινής διατροφής προβλέπεται και για τα δικαστικά αναγνωρισμένα παιδιά.

Ειδικές διατάξεις προβλέπουν για το επώνυμο των δικαστικά αναγνωρισμένων παιδιών και των θετών.

Μεταβολές επέρχονται στην επιτροπεία των ανηλίκων, στον τρόπο και τόπο κατάρτισής του συγγενικού συμβουλίου κλπ.

Σταθόπουλος, έκτακτος εντετ. καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Σπυριδων Μεταλληνός, τακτικός καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης. Αλέκα Μαντζουλίνου, ειδική επιστήμων επί θεμάτων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου. Αλέξανδρος Σακελλαρόπουλος, δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω. Ιωάννης Δροσόπουλος, γενικός διευθυντής του υπουργείου Δικαιοσύνης. Μαρία Τζουγανάτου - Γασπαρινάτου, επιμελήτρια της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, δικηγόρος παρ' Εφέταις. Πηνελόπη Αγαλλοπούλου - Ζερβογιάννη, επιμελήτρια της Ανωτάτης Βιομηχανικής Σχολής Πειραιώς, δικηγόρος. Σοφία Σπηλιωτοπούλου - Κουκούλη, δικηγόρος παρ' Εφέταις. Λούλα Μίχα - Καλοδικη, δικηγόρος, Άννα Μπέλλου - Αλιβιζάτου - Μπομπού, δικηγόρος, βοηθός έδρας της Νομικής Σχολής του Παν/μίου Αθηνών. Αριάδνη Συριώτη, δικηγόρος, βοηθός έδρας της Νομικής Σχολής του Παν/μίου Αθηνών. Μαρία Πετρίτση - Γουλάκου, δικηγόρος, βοηθός έδρας της Νομικής Σχολής του Παν/μίου Αθηνών, ως μέλη.

«NEA», 28-4-79.

Καταργείται ο αναχρονιστικός «θεσμός» της προίκας. Το δήλωσε χτες στη Βουλή ο υπουργός της Δικαιοσύνης κ. Σταμάτης, απαντώντας σε ερώτηση του βουλευτή κ. Κατσάρου για την τροποποίηση του Αστικού Κώδικα που αφορά την κυριότητα των προικίων.

Σύμφωνα με τη δήλωση του υπουργού της Δικαιοσύνης το σχέδιο νόμου που συνέταξε η επιτροπή - υπό την προεδρία του καθηγητή Γαζή - διανεμήθηκε στις ενδιαφερόμενες και αρμόδιες οργανώσεις για να πούν τη γνώμη τους. Ύστερα από τη μελέτη των απόψεων των οργανώσεων και σε 40 μέρες απο σήμερα, το υπουργείο Δικαιοσύνης θα καταρτίσει νομοσχέδιο για την κατάργηση όλων των διατάξεων που αφορούν την προίκα.

«ΑΥΓΗ», 24-5-79.

Βιβλία

«Αθάντι Πατούνα»

της **Μ.Νεοφωτίστου**

ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ σάτιρα γραμμένη με πολύ κέφι είναι το νέο βιβλίο της Μαρίας Νεοφωτίστου μετά την «Αποκάλυψη» και το «Αμερική μου γιατί».

Διαβάζοντας το «Αθάντι Πατούνα», που δεν είναι άλλο από τις περιπέτειες που οδήγησαν στην άνοδο την Ελένη Πατούνα-την ηρωίδα της νουβέλας-κοντοστεκόμαστε συχνά για να χαμογελάσουμε, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι το κείμενο είναι ευθυμογραφικό. Αντίθετα κάτω από τη θυμηδία που προκαλεί η καυστική σάτιρα υπάρχουν τα τραγικά συμπεράσματα που οδηγούν τον αναγνώστη οι αποκαλύψεις που φέρνει στο φώς για τον πολύπλοκο μηχανισμό του κατεστημένου.

Το πυρ της σάτιρας του «Αθάντι Πατούνα» είναι εναντίον μιάς κατηγορίας γυναικών που δρουν στο χώρο της δημοσιογραφίας, ενώ θα μπορούσε να υπάρχει και σε οποιονδήποτε άλλο επαγγελματικό τομέα. Η Ελένη είναι τελικά ένα σύμβολο σε μιά κοινωνία που η βαριά μυρουδιά της σήψης της προδικάζει το αναπόφευκτο του τέλους.

Νομίζουμε, όπως αναφέρει και ο κριτικός της Νέας Εστίας Ξ.Καράκαλος ότι «βρισκόμαστε μπροστά σε μιά συγγραφέα προικισμένη μ'ένα αναμφισβήτητο ταλέντο, που ξέρει να παρατηρεί τον γύρω της κόσμο και να μαστιγώνει με τα όπλα της χλεύης και του σαρκασμού τις κακές του πλευρές».

«Η Γυναίκα στην Ελλάδα, δουλειά και χειραφέτηση»

Της **Μ. Νικολαΐδου**

«Η Γυναίκα στην Ελλάδα, δουλειά και χειραφέτηση» τιτλοφορείται το βιβλίο της κοινωνιολόγου Μάγδας Νικολαΐδου. Στις 123 σελίδες του ο αναγνώστης βρίσκει ενδιαφέροντα στοιχεία γύρω από το γυναικείο κίνημα στην Ελλάδα, τους νόμους που καθλώνουν την Ελληνίδα σε θέση υποδεέστερη από αυτή του άντρα, στα κίνητρα και την εμπειρία της επαγγελματικής απασχόλησης, κλπ.

Ξεχωρίζουμε τα κεφάλαια όπου παρουσιάζονται, η εικόνα των εργαζομένων Ελληνίδων (σελ.32-38), οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις σε βάρος τους (σελ. 38-47), κι εκείνο που μιλάει για μιά έρευνα που είχε στο εργοστάσιο υφαντουργίας της «Πειραιϊκής-Πατραϊκής». Γράφει στο κεφάλαιο για τις προκαταλήψεις η Νικολαΐδου:

«Νηπιαγωγός, πολύ ωραίο επάγγελμα για γυναίκα». Κλισέ που μας κυνηγάνε σε κάθε μας βήμα. Τα «γυναικεία» επαγγέλματα κομμένα και ραμμένα στα μέτρα του ρόλου που το κοινωνικό κατεστημένο μας θέλει να παίζουμε στην αιωνιότητα. Στρατιές από δακτυλογράφους, νοσοκόμες, πωλήτριες, αεροσυνοδούς, εξακολουθούν και στην επαγγελματική τους ζωή να βρίσκονται στην ίδια θέση του υπηρετούντος, όπως στην οικογένεια (...).

Να λοιπόν ένα απόσπασμα απο μάθημα της χριστιανικής ηθικής της έκτης γυμνασίου:

Βιβλιογραφία

Βιβλιογραφία 1978-1979

Φιλοσοφία

ΜΑΖΑΡΑΚΗ Σαπφώ. «Πολιτεία» ή «Περί δικαίου». Θεσσαλονίκη, 1978.

ΜΠΟΜΠΟΛΗ

ΛΕΒΑΝΤΗ Κατερίνα. Πρόσω ολοταχώς. Αθήνα, 1978.

ΜΟΛΥΒΙΑΤΗ Αγάπη. Σονέτα. Αθήνα, Ιωλκός, 1978.

ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ Έφη. Γράμμα απο το καλοκαίρι. Ποιήματα. Αθήνα, Καστανιώτης, 1978.

ΦΕΛΟΥΚΑΤΖΗ Ηρα. Συνειρμοί. Αθήνα, Ανδρομέδα, 1978.

να, 1978.

ΠΑΪΔΟΥΣΗ-ΓΙΟΝΑ Μικέ. Τα παιδιά της σπηλιάς. Αθήνα, Κέδρος, 1978.

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Μαρία. Το μαχαίρι. Αθήνα, Κέδρος, 1978.

ΠΕΤΡΑΚΗ Αιμιλία. Μέρες και ώρες. Αθήνα, 1978.

ΡΟΖΙΔΗ-ΑΓΓΕΛΙΔΗ Μίλια. «Λήκυθος» 1971. Διογένης.

ΡΟΖΙΔΗ-ΑΓΓΕΛΙΔΗ Μίλια. «Εσωτερικός χώρος». Αθήνα 1972. Διογένης.

ΤΣΑΚΝΗ Νίνα. Η Κίκω. Μυθιστόρημα. Αθήνα, 1978.

Μελέτες, Κριτικές, Ιστορίες

ΚΟΝΤΡΑΡΟΥ Νινέττα. Νεοελληνική παιδική λογοτεχνία.

ΤΣΙΝΤΙΛΗ ΒΛΗΣΜΑ Ρίτα. Αγωνιστικές μορφές. Αθήνα, «Η Εύγερος», 1978.

Δοκίμια

ΝΙΚΟΚΑΒΟΥΡΑ Αγάθη. Τρίπτυχο. Κέρκυρα, 1978.

Παιδικά βιβλία

ΑΝΔΡΕΙΑΔΟΥ Τ. Η παρδαλοκατοίκα. Αθήνα, Κέδρος, 1978.

ΑΝΕΖΙΝΗ-ΛΕΡΑΚΗ Γεωργία. Σελίδες απ' τη ζωή μας. Σύγχρονο παιδικό μυθιστόρημα. Αθήνα, Εστία, 1978.

ΒΑΛΑΒΑΝΗ Ελένη Γ. Ο Φίλ κι εγώ. Κηφισιά, Εκδόσεις των Επτά, 1978.

ΒΑΡΙΚΑ-ΜΑΚΟΒΗ Εύρη. Δυό παιδιά στην κατοχή και άλλα διηγήματα. Αθήνα, 1978.

ΔΑΛΑΜΑΓΚΑ-ΝΑΚΟΥ Φωτεινή. Το φαναράκι του Σαχίμπ. Αθήνα, Ηριδανός.

ΖΑΡΑΜΠΟΥΚΑ, Σοφία. Αριστοφάνη ο Πλούτος. Αθήνα, Κέδρος, 1978.

ΚΟΥΤΟΥΖΗ Μαριάννα. Μια φασολιά στον ουρανό. Αθήνα, 1978.

ΛΟΪΖΟΥ Μάρω. Οι περιπέτειες του χαμόγελου. Αθήνα, Κέδρος, 1978.

ΜΑΡΡΑ Ειρήνη. Η τριλογία του δίφραγκου. Αθήνα, Κέδρος, 1978.

ΜΑΣΤΟΡΗ Βούλα. Ενα γεμάτο μέλια χεράκι. Αθήνα, Κέδρος, 1978.

ΜΕΛΙΣΣΕΙΔΟΥ-ΣΙΑΒΕΛΗ, Αλίκη. Η παράγκα. Παιδικό θεατρικό έργο σε τρεις πράξεις. Αθήνα, 1978.

ΜΟΥΖΑΚΗ Μάχη. Ασημένια παραμύθια. Αθήνα, 1972.

ΜΠΡΟΥΣΑΛΗ, Μαρία. 365 παραμύθια παραδόσεις ποιήματα παροιμίες. Για κάθε μέρα του χρόνου ενα παραμύθι, ενα ποίημα..... Αθήνα, Ορόσημο, 1978.

ΜΥΛΩΝΑ Δέσποινα. Ο βασιλιάς Μίδας και το μυστικό. Μύθος. Αθήνα, Ηριδανός, 1978.

ΠΑΜΠΟΥΔΗ Παυλίνα. Δεκαπεντέμιση κάπως περίεργα παραμύθια. 2η έκδοση. Αθήνα, Κέδρος, 1978.

ΠΑΠΑΚΟΥ Αυγή Β. Ο μικρός αρχιμουσικός. Και άλλα παραμύθια. Αθήνα, Θ. Παπαδόπουλος, χχ

ΠΑΠΑΚΟΥ Αυγή Β. Η νεραϊδογέννητη. Και άλλα παραμύθια. 3η εκδ. Αθήνα, Θ. Παπαδόπουλος. χχ.

ΠΑΤΕΡΑΚΗ Γιολάντα. Τρεις ιστορίες και μια αλήθεια. Κηφισιά, Εκδόσεις των Επτά, 1978.

ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ-ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ Λότη. Για την άλλη πατρίδα. Σύγχρονο μυθιστόρημα για μεγάλα παιδιά. Αθήνα, Οι Εκδόσεις των Φίλων, 1978.

ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ-ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ Λότη. Εφτά κόκκινες κλωστές στην ανέμη τυλιγμένες. Παραμύθια για μικρούς και μεγάλους. Κηφισιά, Εκδόσεις των Επτά, 1978.

ΣΑΡΑΒΑΝΟΥ Ιωάννα. Ο Μωλό και η δημοκρατία των άσπρων ποντικών. Κηφισιά, Εκδόσεις των Επτά, 1978.

ΣΙΝΟΥ Κίρα. Το αίνιγμα του πύργου. Μυθιστόρημα. Αθήνα, Κέδρος, 1979.

ΤΖΩΡΤΖΟΓΛΟΥ Νίτσα. Όταν οργίζεται η γη. Μυθιστόρημα. Αθήνα, Κέδρος, 1978.

ΦΑΚΙΝΟΥ Ευγενία. Στο Κουρδιστάν. Αθήνα, Κέδρος, 1978.

ΦΙΛΑΝΤΙΣΗ Σοφία. Νιότη χωρίς τραγούδια. Αθήνα, Μίνωας, 1978.

ΧΟΡΤΙΑΤΗ Θέτη. Τα μήλα τα φύλλα. Ποιήματα για παιδιά. Αθήνα, Κέδρος, 1978.

Επιστήμες-Τέχνες

ΑΛΕΞΙΟΥ Ελλη. Ρωτώ και μαθαίνω. 4η έκδ. Αθήνα, Καστανιώτης, 1978.

Γεωγραφία - Ταξίδια

ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ Δ.Η. Κυκλάδες, Αθήνα, Κέδρος 1978.

ΦΩΤΙΑΔΟΥ Ερμηνεία. Η Αλβανία σήμερα. Ιωάννινα, 1978.

Αρχαιολογία

ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΕΝΤΕΑ, Τούλα. Τα Ελευσίνα Μυστήρια. Αρχαιότητες της Ελευσίνας, Αθήνα, Σιδέρης, χ.χ.

Βιογραφίες-Απομνημονεύματα

ΔΕΛΤΑ Π.Σ. Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος. Ημερολόγιο -Αναμνήσεις-Μαρτυρίες-Αλληλογραφία. Επιμ. Π.Α. Ζάννας, Αθήνα, Ερμής, 1978.

ΚΕΛΕΣΙΔΟΥ-ΓΑΛΑΝΟΥ Άννα. Η ιστορία ενός πρόσφυγα επαναστάτη. Αθήνα, οδεβ, 1977.

ΝΑΚΟΥ Λιλίκα. Οι παραγνωρισμένοι. (Κοτζιούλας-Μπερτσά-Σπανδωνίδου). Η ζωή και το έργο τους. Αθήνα, Δωρικός, 1978.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ
ΟΙΚΟΣ

ΤΟ ΚΑΛΟ
ΠΑΙΔΙΚΟ
ΒΙΒΛΙΟ
ΕΙΝΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΠΡΟΣΦΟΡΑ

ΜΙΝΩΑΣ

ΝΕΑ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

ΑΝΔΡΟΥ 6 · ΤΗΛ. 8231669 ΑΘΗΝΑ (801)

ΣΤΑΔΙΟΥ 43 · ΤΗΛ. 3217545 ΑΘΗΝΑ (121)

ΜΑΡ. & ΗΛ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Το κατάστημα
"ΜΙΝΩΑΣ"

σας κάνει δώρο για συντροφιά
στις κενές σας ώρες το βιβλίο
«ΟΝΕΙΡΟ ΒΑΣΙΛΕΩΝ»
άν αγοράσετε είδη
άξιος 1000 δραχ.

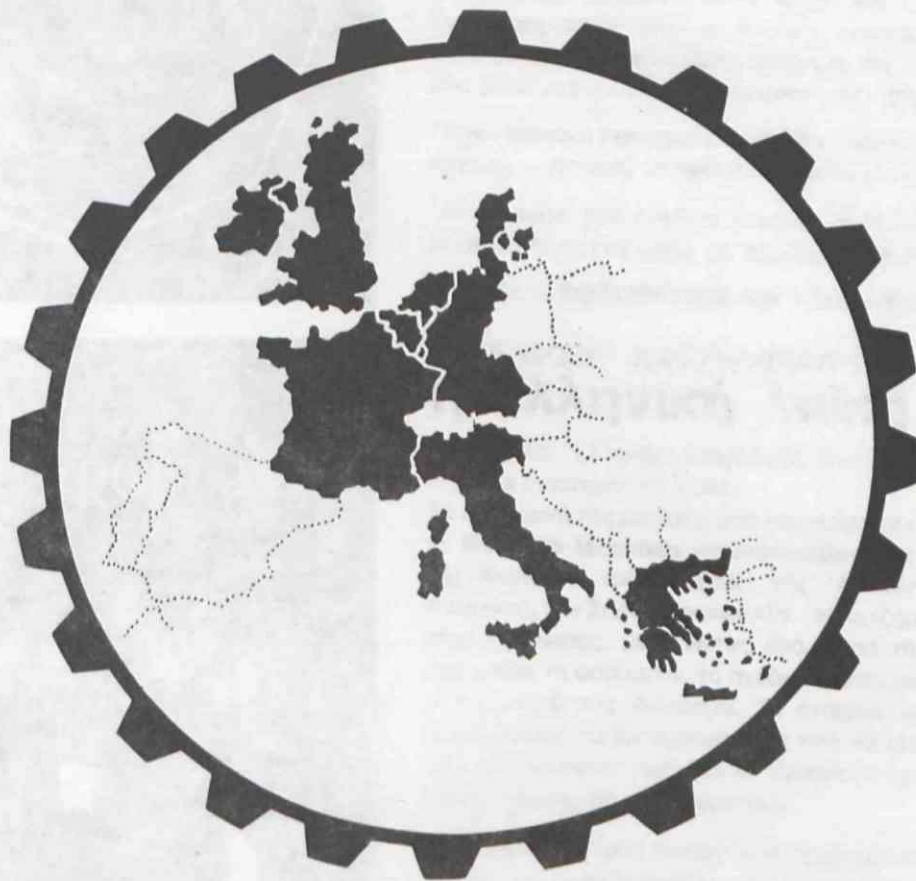
**Μιά συνεχής και αδόρυβη προσπάθεια, που αποσκοπεῖ στην
πνευματική και ψυχική καλλιέργεια τοῦ ἀναγνωστικοῦ μας κοινού.**

Τα γραφεία του Συνδέσμου είναι ανοιχτά Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη,
Παρασκευή πρωί 10 - 2 και Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη και
Παρασκευή απόγευμα 5 - 9.

η βέλτιστη προσφορά
για την **Στις νέες προοπτικές**
δύο **που ανοίγονται με την ένταξη**
της Ελλάδας στην ΕΟΚ

η **ΕΤΒΑ**
συμπαραστέκεται δυναμικά

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ Α.Ε.

ΕΛ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 18 ΑΘΗΝΑΙ 135
ΤΗΛ 32 37 981 - TELEX 215203 DIBA GR

THE BEST TOOTHBRUSH
YOU CAN BUY IS THE EVOLVED
THE EVOLVED TOOTH BRUSH

THE EVOLVED TOOTH BRUSH

ἡ ὠραιότερη προσφορά γιὰ τὴν παραδοσιακὴ μας κληρονομιά δύο μνημειακὲς ἐργασίες στό χῶρο τῆς λαϊκῆς τέχνης

ΚΙΤΣΟΥ ΜΑΚΡΗ ἡ λαϊκὴ τέχνη τοῦ Πηλίου

Καρπὸς τριάντα χρόνων ἐρευνας καὶ μελέτης, τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ γνωστοῦ λαογράφου Κίτσου Μακρῆ παρουσιάζει μὲ ἐξαιρετικὴ σαφήνεια καὶ παραστατικὴ τὰ δημιουργήματα τῶν λαϊκῶν τεχνιτῶν τοῦ Πηλίου, σ' ὅλους τοὺς τομείς τῆς λαϊκῆς τέχνης. Ἡ πλούσια εἰκονογράφηση, πού τις περισσότερες φορές ἀφορᾷ ἀντικείμενα καὶ μνημεῖα κατεστραμμένα, τεκμηριώνει τὰ κείμενα μὲ τὸν καλλίτερο δυνατό τρόπο.

Ἐκκλησίες μὲ ἀνεπανάληπτα ἀριστουργήματα (τέμπλα, ἄμβωνες, ἀγιογραφίες, βημόθυρα κ.ά.), ἀρχοντικά, ξυλόγλυπτα, λιθάναγλυφα, ζωγραφιές στοὺς τοίχους, βρύσες, γέφυρες, ὑφαντά, λαϊκὲς φορεσιές, μπακίρια, μπρούντζινα, μαλάματα καὶ χρυσαφικά, παρουσιάζονται ὅλα μέσα στό φυσικὸ γεωγραφικὸ τους πλαίσιο.

Ἐργο-ἱστορικὸ ντοκουμέντο, ἀληθινὸ πανόραμα μιᾶς τέχνης ἀγνῆς καὶ πηγαίας – βασικοῦ στοιχείου τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς.

Ἐνας τόμος 300 σελίδων μεγάλου σχήματος, 30 x 25 ἐκ. σέ χαρτί ILLUSTRATION 170 γραμ. μὲ πλούσια ἐγχρωμὴ εἰκονογράφηση

Τιμὴ τοῦ βιβλιοδετημένου τόμου δρχ. 1800.

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ ἡ ἐλληνικὴ λαϊκὴ φορεσιὰ

Ἡ μεγάλη Ἑλληνίδα λαογράφος ἀφησε ἓνα τεράστιο σέ ὄγκο καὶ σημασία ἐπιστημονικὸ ἔργο.

Τὸ ἔργο αὐτὸ τῆς μεγάλης μας λαογράφου ἐκδόθηκε σέ συνεργασία μὲ τὸ **Μουσεῖο Μπενάκη** καὶ περιλαμβάνει τις φορεσιές τῆς Ἀττικῆς, τῆς Κορίνθου, τοῦ Ἄργους, τῆς Ἀταλάντης, τοῦ Πωγωνίου, τῆς Φλώρινας, τῶν Σαρακατσάνων κλπ. Ἡ Χατζημιχάλη ἐζησε χρόνια κοντὰ στις ἀγρότισσες, μελετώντας ἀπὸ κοντὰ τὴν ἐλληνικὴ φορεσιὰ, τὸν τρόπο πού τὴ φοροῦσαν, τὸ σχέδιο, τὸ κόψιμο καὶ τὸ ράψιμο, καθὼς καὶ τὸν κεντητὸ τῆς διάκοσμο. Τὰ στοιχεῖα καὶ τις πληροφορίες πού συγκεντρώσε τὰ κατέγραψε ἔτσι πού νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνασύνθεσή τους, πιστεύοντας πὼς δὲν θ' ἀργήσει ἡ ἐποχὴ πού ἡ παράδοση τῆς λαϊκῆς τέχνης θὰ χαθεῖ ὀριστικά.

Ἐνα βιβλίο πού μᾶς ξεναγεῖ στὰ περασμένα γιὰ νὰ μᾶς γνωρίσει τοὺς ἀγνωστους παραδοσιακοὺς μας θησαυροὺς.

Ἐνας τόμος 400 σελίδων σέ χαρτί ILLUSTRATION 170 γραμ. μὲ 380 ἐγχρωμες καὶ ἀσπρόμαυρες εἰκόνες, μὲ πολλὰ σχέδια, πολλές παλιές φωτογραφίες καὶ πλῆθος στοιχεῖα καὶ ὁδηγίες.

Τιμὴ τοῦ βιβλιοδετημένου τόμου δρχ. 2.000.

Γιὰ πρώτη φορά στὴν Ἑλλάδα δυὸ τόσο πλήρεις, ἀναλυτικὲς καὶ ὑπεύθυνες μελέτες
γιὰ ἓναν τομέα ἀπὸ τοὺς πιὸ βασικοὺς τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΜΕΛΙΣΣΑ

ΑΘΗΝΑ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 34, ΤΗΛ. 3611692 – 3635096
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΤΣΙΜΙΣΚΗ 41 ΤΗΛ. 229010

Εκδόσεις του Μορφωτικού Ιδρύματος της Εθνικής Τραπέζης

- Botsford & Robinson**, *Ἀρχαία Ἑλληνική Ἱστορία*
Μετ. Σωτήριος Ε. Τσιτσώνης
(17 x 24), σσ. xvi + 658 Δρχ. 600
- Gustave Glotz**, *Ἡ ἑλληνική «πόλις»*
Μετ. Ἀγνή Σακελλαρίου
(14 x 21), σσ. 491 Δρχ. 400
- Βάσου Καραγιώργη**, *Ἀρχαία Κύπρος - Ἀπό τῆ
Νεολιθική ἐποχή ὡς τὸ τέλος τῆς Ρωμαϊκῆς*
(17 x 24), σσ. 151 + πίν., εἰκ. ἐγχρ. 21, Α/Μ 250 Δρχ. 250
- Eipidio Mioni**, *Εἰσαγωγή στὴν Ἑλληνική Παλαιογραφία*
Μετ. Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης
(17 x 24), σσ. 204 + 30 πίν. Δρχ. 350
- K. J. Dover**, *Ἡ Κωμωδία τοῦ Ἀριστοφάνη*
Μετ. Φάνης Ι. Κακριδῆς
(14 x 21), σσ. 349 Δρχ. 300
- Werner Jaeger**, *Δημοσθένης - Διαμόρφωση καὶ
ἐξέλιξη τῆς πολιτικῆς του*
Μετ. Δέσποινα Καρπούζα-Καρασάββα
(14 x 21), σσ. 306 Δρχ. 300
- Ι. Θ. Κακριδῆ**, *Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες στὴ νεοελληνική
λαϊκὴ παράδοση*
(14 x 21), σσ. 107 Δρχ. 120
- Δημητρίου Σ. Λουκάτου**, *Εἰσαγωγή στὴν ἑλληνική
Λαογραφία (β' ἐκδ.)*
(14 x 21), σσ. 351 Δρχ. 300
- H. J. Rose**, *Ἱστορία τῆς Λατινικῆς Λογοτεχνίας*
(2 τόμοι)
Μετ. Κ. Χ. Γρόλλιος
(14 x 21), σσ. Α' xx + 419, Β' 413 Δρχ. 600
- Αἴνου Πολίτη**, *Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας*
(14 x 21), σσ. ιστ' + 442 Δρχ. 400
- "Encyclopédie de la Pléiade"**, *Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας -
Ἡ Καντιανή Ἐπανάσταση*
Μετ. Κυριάκος Σ. Κατσιμάνης
(14 x 21), σσ. 305 Δρχ. 200
- "Encyclopédie de la Pléiade"**, *Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας -
19ος αἰώνας: Ρομαντικοί-Κοινωνιολόγοι*
Μετ. Τίτος Πατρίκιος-Παῦλος Χριστοδουλίδης
(14 x 21), σσ. 379 Δρχ. 300
- Ε. Π. Παπανούτσου**, *Α. Δελημούζος (Ἡ ζωὴ του -
Ἐπιλογή ἀπὸ τὸ ἔργο του)*
(14 x 21), σσ. 299 + εἰκ. Δρχ. 250
- Πινακοθήκη καὶ Γλυπτοθήκη τοῦ Μορφωτικοῦ
Ἰδρύματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης στὴ Θεσσαλονίκη*
* 31 ἐγχρωμοὶ πίν. 35 x 39 ἐκ. Δρχ. 400
- Σημείωση:** Τὰ βιβλιοδετημένα ἀντίτυπα ἐπιβαρύνονται μὲ 100
δραχμὲς

Εκδόσεις τῆς Εθνικῆς Τραπέζης

- Φοῖβου Ἀνωγειανάκη**, *Ἑλληνικά λαϊκά μουσικά
ὄργανα*
(25 x 30), σσ. 400, εἰκ. ἐγχρ. 154, Α/Μ 103 Δρχ. 1.800
- Μανόλη Χατζηδάκη**, *Εἰκόνες τῆς Πάτμου*
(25 x 30), σσ. 205, εἰκ. ἐγχρ. 84, Α/Μ 123 Δρχ. 2.200
- * *Μονὴ Σταυρονικήτα (Ἱστορία-Εἰκόνες-
Χρυσοκεντήματα)*
(25 x 30), σσ. 241, εἰκ. ἐγχρ. 92, Α/Μ 21 Δρχ. 1.300
- * *Νεολιθική Ἑλλάς*
(25 x 30), σσ. 356, εἰκ. ἐγχρ. 162, Α/Μ 86 Δρχ. 1.500
- * *Ἑλληνική Ἐμπορικὴ Ναυτιλία (1453-1850)*
(25 x 30), σσ. 510, εἰκ. ἐγχρ. 152, Α/Μ 120 Δρχ. 1.800
- * *Λεύκωμα «Ἐλ Γκρέκο»*
26 ἐγχρωμοὶ πίν. 40 x 50 ἐκ. Δρχ. 1.000
- * *Λεύκωμα «Μακρυγιάννη» (Στοχασμὸς Μακρυγιάννη,
Χεῖρ Παναγιώτη Ζωγράφου - Εἰκονογραφία τοῦ '21)*
24 ἐγχρωμοὶ πίν. 40 x 50 ἐκ. Δρχ. 1.000
- * *Κύπρος '74 - Τὸ ἄλλο πρόσωπο τῆς Ἀφροδίτης*
(21 x 28), σσ. 277, εἰκ. ἐγχρ. 164, Α/Μ 79 Δρχ. 500
- Μνήμη Ἰωάννη-Γαβριήλ Ἐυνάρδου (1775-1863)*
(17 x 24), σσ. 141, εἰκ. ἐγχρ. 16, Α/Μ 20 Δρχ. 250
- ΟΔΗΓΟΙ (εἰκονογραφημένοι):
- * *Ἀττική - Ἀπὸ τὴν Προϊστορικὴ ὡς τὴ Ρωμαϊκὴ
περίοδο*
(13 x 21), σσ. 78 Δρχ. 150
- * *Ἀχαΐα - Ἠλεία*
(13 x 21), σσ. 78 Δρχ. 150
- * *Χίος*
(13 x 21), σσ. 78 Δρχ. 150
- * *Κυκλοφοροῦν καὶ σὲ ἀγγλικὴ γλῶσσα*

Πωλοῦνται σὲ ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα
Κεντρικὴ Διάθεση: Πλατεία Μητροπόλεως 3,
2ος ὄροφος (τηλ. 32.21.337)
Πρατήριο: Ἐθνικὴ Τράπεζα, Καρ. Σερβίας 2
(Πλατεία Συντάγματος)
Τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὶς πωλῆσεις διατίθενται
γιά πολιτιστικούς σκοπούς